

KATAR ŐİRİNDE *ESTETİK DEĞERLER*

Dr. Ahmed Tu'me Halebî

Tercüme

Sadık Tanrikulu

Tercüme kontrol

Muhammet Çelik

KATAR ŞİİRİNDE ESTETİK DEĞERLER

Dr. Ahmed Tu'me Halebî

Tercüme

Sadık TANRIKULU

Tercüme kontrol

Muhammet Çelik

MINISTRY OF CULTURE
STATE OF QATAR

Yazar

Ahmed Tu'me el-Halebi

Tercüme

Dr. Sadık TANRIKULU

Tercüme kontrol

Muhammed ÇELİK

İdari Editör

Şeyha Raşid el-Kuvvari

Türkçe 1. Basım-2022

Yayıncı

Katar Kültür Bakanlığı Yayın ve Tercüme İdaresi Tercüme Dairesi

Basım yeri

Al Warraq Matbaası - Dar Al Sharq

Tasarım

Mohammad Rojith - Amjad Ezz Al Deen

Katar Hesap Numarası

101/2022

ISBN

978 / 9927 / 135 / 484

Kitabın Türkçeye yapılmış tercümesinin her hakkı saklıdır ve Katar Kültür bakanlığına aittir. Yayıncıdan yazılı izin alınmaksızın kitabın tamamı veya bir kısmı yayınlanamaz, dijital ortamda depolanamaz, herhangi bir şekilde tedavüle sokulamaz.

İçindekiler

SUNUŞ	6
GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	11
BÖLÜM: GÜZEL	11
KATAR ŞİİRİNDE GÜZEL	17
1- GÜZEL İNSAN	17
2- GÜZEL DOĞA	30
İKİNCİ BÖLÜM	39
1. BÖLÜM: ZARİF	39
KATAR ŞİİRİNDE ZARİF:	40
1- ZARİF VE ERKEK SESİ	40
2- ZARİF VE KADIN SESİ	47
3- ZARİF VE ALLAH'A YÖNELME	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
1. BÖLÜM: MUHTEŞEM	60
KATAR ŞİİRİNDE MUHTEŞEM	64
1- MUHTEŞEM İNSAN	64
2- MUHTEŞEM MEMLEKETLER	78
3- YÜKSEK ANLAMLAR, YÜCE FİKİRLER	84
SONUÇ	87
KAYNAKLAR	90

SUNUŞ

Kültür Araştırmaları İdaresi Arapça kitap yayınlamak, yabancı dillerden Arapçaya ve Arapçadan diğer dillere tercümeler yapmak suretiyle Arap kültürünü yayma konusunda çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda Kültür Araştırmaları İdaresi geçen yıllarda farklı kültürel alanlarda bir kısım yayınlar yapmış bulunmaktadır.

Kültür alanında stratejik kalkınma planının ilanı ile birlikte Kültür Araştırmaları İdaresi anılan plana beş adet proje ile katkıda bulunmuştur. Bu projelerden bir tanesi Kültür Bakanlığının kültür alanında yapılan ilmi araştırmalara burs desteği vermesi idi.

Burs projesi ile ilgili olarak bir yarışma düzenlendi. Yapılan yarışmanın özellikle Katar kültürü araştırmaları ile sınırlı olup herkesin katılımına imkan sağlaması uygun görüldü. Yarışmaya belli sayıda araştırmacı katıldı. Araştırma projelerini değerlendirmek için Katar Üniversitesi ile başka üniversitelerin hocalarından müteşekkil bir heyet oluşturuldu. Hikaye, şiir ve tiyatro alanlarında üç araştırma projeye aday gösterildi.

Bu kitap içerisinde yayınlanan araştırmalara ödül verilirken, araştırmacının şartlarını projeye uygun olarak taşımadığı için tiyatro alanında aday gösterilen çalışma ödül kapsamına alınmadı.

Ahmed Tu'me Halebî tarafından yazılmış olan “Katar Şiirinde Estetik Değerler” isimli bu çalışmayı takdim ederken biz yaptığımız çalışmayı belgelemekten ziyade bu alanda araştırmacıların katkılarına önemli bir destek verdiğimizizi düşünmekteyiz. Araştırma sahiplerinin Katar Üniversitesi hocaları olmalarıyla birlikte hikaye ve şiir alanlarında ihtisas sahibi olup belli sayıda yayın yapmış olmaları hasebiyle de yapılan çalışmaların bu alana önemli bir katkı sağlayacağını ummaktayız.

Tevfik/başarı yalnız Allah'tandır.

Kültür Araştırmaları İdaresi

GİRİŞ

İnsanoğlu, evrenle iletişime geçtiği ve beşeri topluluklar oluşturduğu zamandan bu yana evrende bulunan muhteşem, güzel, zarif ve mizahî değerleri bütün çeşitleriyle hissetmiştir. Onları bazen bir dağda, bir nehirde, bazen bir kelebekte ya da taklitçi bir maymunda görmüştür. Ve o, yeryüzü hayatının ilk başlangıçlarından itibaren, beşeri topluluklarda daha başka değerleri de hissetmiştir. Sevgiyi, hüznü, sevinci, ezilmeyi, zulmü, elem ve acıyı da hissetmiştir. Başkalarıyla ve doğayla olan ilişkileri esnasında bu değerlerin hepsi üzerinden birtakım sıkıntılar yaşamış, acılar çekmiştir.

Eski zamanlarda Eflatun değerler ile ilgili olarak meşhur mağara benzetmesini yapmıştı. Verdiği örnekte mağara önünde oturan insanlar hayal ediyordu. Ellerinde kelepçeler, yüzleri mağaranın içine bakıyor, sırtlarıysa dışarıya dönük. Arkalarından adalet, hak, hayır ve güzellik simgesi olan heykeller taşıyan adamlar geçiyor. Taşıdıkları heykellerin gölgeleri de mağaranın iç duvarına yansıyor. Mağaranın önünde oturan adamlar heykellerin duvara vuran gölgelerine bakarak değerler hakkında bilgi sahibi oluyorlar. Adamlar hakikatten tamamen uzaklar ve onu bilmiyorlar. Fakat hakikati duvarda gördükleri gölgeler üzerinden hayal ediyorlar.

İnsanoğlu değerleri ilkel çizimler, dans ve oyunlar, sesler ve şarkılar ile ifade etmiştir. Daha sonra onları anlamış, idrak etmiş, felsefesini yapmış, teorisini kurmuş, değerler etrafında çeşitli ekoller ve yönelimler oluşturmuştur.

Burada ‘güzel’ ile insanoğlunun müzikte, şiirde, heykelde, resim ve mimaride bulduğu özgün güzellikler kaşt edilmektedir. İnsanoğlu doğa üzerinde yaptığı gözlem ve algılamalar üzerinden yahut doğaya kendi duygu ve görüşlerini yansıtmak suretiyle onu modellemiş yahut orijinal güzelliklerini tekrarlamış veya kopyalamıştır. Bu eylemlerin neticesinde de yine sanat ve edebiyat etrafında ekoller ve yönelimler doğmuştur.

Değerler etrafında teşekkül eden bu ilk anlayış elbette gelişmiş ve ‘güzel’in değerleri, anlayışları, teorileri, ekol ve eğilimleri oluşmuştur. Nihayet güzelin kendine has bir ilim dalı oluşmuştur ki bu alan estetik diye ifade edilmektedir. Alman filozof Alexander Baumgarten (1714-1762) estetik kavramını ilk defa kullanan kişi olarak kabul edilmektedir. Filozofların en çok bahis mevzuu ettikleri değerlerin başında “güzel”, “muhteşem” ve “zarif” gelmekteydi. Bu değerlerin, hayatın farklı alanlarında farklı görünüm ve yansımaları olduğu gibi edebiyat ve sanatın da tüm alanlarında değişik tezahür ve tecellileri bulunmaktadır. Daha sonra filozoflar “mizahî, destansı/epik, trajedik ve dramatik” gibi daha başka estetik değerler de öne sürmüşlerdir.

Açıkça anlaşılmıştır ki bu değerler kendiliğinden iki sınıfa ayrılıyor: Bunlardan birincisi toplumsal, ikincisi de doğal/tabii değerlerdir. Ama bu iki sınıf arasında geçişkenlik bulunmaktadır. Mesela muhteşem değeri, hem tabiatla hem toplumda bulunmaktadır. Dağ, deniz ve fırtına doğada bulunan muhteşem görünümüdür. Bunların benzerleri olarak toplumda da cömertlik, kahramanlık, cengâverlik, muhteşem prens, atılgan süvari gibi görünümür bulunur. Yine mesela çiçek, kelebek, meltem doğadaki zarif görünümür olarak çıkar karşımıza. Bunların benzerleri olarak toplumda zarif söz, yumuşak tebessüm ve kendisine esir eden bakış bulunur. Yine hem doğada hem toplumda aynı zamanda gülünç, acı verici ve trajedik şeyler de bulunabilir. Bu yüzden şairler, insani olan ile doğaya ait olanı birbirine benzetmeye (teşbihe) çok başvururlar. Aynı şekilde tabiatla ait olanı insani olana iştiaire olarak kullanmayı da çok yaparlar. Örnek olarak; tebessümü melteme, değerli bir dostun ölümünü yıkıcı bir depreme iştiaire etmek ve benzeri durumlar kaydedilebilir.

Burada değerlerin sınıflandırılması konusunda ihtilaf ve farklılıklar olduğuna ve bu konuda kesin bir sınıflandırma bulunmadığına işaret etmek uygun olacaktır. Çoğunlukla değerler birbirine yakınlaşmakta ve iç içe geçmektedir. Bazen “güzel” incelik, latif olur, bazense güzelliği içinde ihtişam ve büyüklük kazanıp muhteşem olur, yine bazen “muhteşem” olan abartılı bir hal alır, büyüyüp kocaman olur, daha da ihtişama bürünür, ya da giderek küçülüp azalır ve komik bir duruma düşer. Sınıflandırma da zaten araştırma, inceleme ve tahlil etmeye yardımcı olan bir işlemdir.

Araştırmamızın ulaşmaya çalıştığı amaç; doğa ve toplum ile ilgili olarak Katar şiirine yansıyan estetik değerleri, özellikle de “güzel”, “zarif” ve “muhteşem” değerlerini incelemektir. Şiirde bu türden bir estetik değerler araştırması edebiyat eleştirisi alanında yeni olup, methiye, hiciv, aşk şiiri ve tasvir gibi alanlarda yapılan klasik incelemelerin ötesine geçmektedir. Araştırmamız içerisinde Katar şiirinin anılan değerlerden bahsedişinin kendiliğinden ortaya çıkan bir durum olduğu ve bunları hem klasik hem modern üslup ve yöntemlerle ifade ettiği görülecek, sonuç olarak da söz konusu değerler en güzel anlamlarıyla ortaya konulmuş olacaktır.

Şurası kesindir ki; bütün bu değerleri ve onların Katar şiirindeki yansımalarını bütünüyle inceleyip ortaya koymak mümkün değildir. Bu yüzden anılan değerlerin Katar şiirindeki yansımalarını ifade eden şiirler arasından konulara örnek olacak seçmeler yapmak kaçınılmazdır. Bu seçimi yaparken, her biri “güzel”, “zarif” ve “muhteşem” gibi üç ana değeri kapsayan şiirler tercih edilecektir. Çalışmada her bir değer için bir bölüm ayrılmıştır. Böylece çalışma üç ana bölümden meydana gelmiştir. Her bir bölümün başlangıcında ilgili değer hakkında konuya hazırlık anlamında bir giriş yapılmış, burada o değerın hayat, evren ve toplum üzerindeki tecelli ve yansımalarına dair bir ön bilgi verilmeye dikkat edilmiş, sonrasında da bazı filozofların görüşleri kaydedilmiştir.

Araştırmanın bu üç güzellik değerinin gelişim tarihi ile ilgili bilgi verme iddiası yoktur. Bu, estetik ilmi çalışan araştırmacıların işidir. Bizim asıl amacımız bu değerleri Katar şiiri özelinde ortaya çıkarmaya yönelik bir başlangıç yapmaktır. Burada konu ile ilgili olarak filozofların görüşlerini sunmak, onlara tabi olmak veya onları taklit etmek anlamına gelmiyor, tam tersine o görüşlerle aydınlanma ve onlardan istifade etme anlamı taşıyor. Çünkü filozofların görüşleri genel olarak insan düşüncesinin bir ürünü ve evrensel medeniyet mirası haline gelmiş bir kültürdür. Dolayısıyla ondan istifade etmek her kültürün hakkıdır. Bu durum Batıyı taklit etme ya da onlara tabi olma anlamına gelmemektedir. Anılan değerler, çalışmada Katar şiirinden alınan örnekler üzerinde ortaya çıkarılıp şiirin metnine ve estetik değerleri ortaya çıkarmaya uygun bir şekilde yorumlanmaya ve birkaç açıdan tahlil edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birçok yerinde Katar şiirinden örnekler Arap şiirindeki benzerleri ve farklı olanlarıyla kıyaslanmıştır. Bu kıyaslamadan maksat şairin durduğu yeri açığa çıkarma yahut dile getirdiği estetik değeri gösterme ya da sanatsal ifadelerde yer alan estetik farklılıkların yollarını açıklamadır. Bu türden kıyaslamalar sınırlı sayıda bir kaç yerde, araştırmayı, metni ve anlayışı zenginleştirme amacıyla yapılmıştır. Yoksa bundan maksat birtakım etkilenme ve etkilemeleri ortaya koymak ya da metinlerin birebir örtüşmesini ortaya çıkarıp metinlerarası bir çalışma yapmak değildir. Bu ikisinin kendine özgü çalışma alanları vardır çünkü. Ben bu karşılaştırmaları asıl belirli bir amaç için kendi metodolojik çerçevesi içerisinde kullandım. Bu amaç da Katar şiirinde bulunan estetik ve değersel zevk unsurunu daha fazla ortaya koyabilmektir. Yoksa Katar şiiri ile başkaları arasında kıyaslama yapmak gibi bir amacım yoktur.

Çalışma boyunca yapılmış olan alıntılar dipnotlarda gösterdim. Bunu yaparken müellifin sıfatı, ardından adı, daha sonra da alıntı yapılan kaynağın ismi ile yetinilmiş, en son da kaynaklar kısmında alıntı yapılan eserlerin kaydı tutulmuştur. Burada bir kısım Katarlı şairlerin, şiirlerini kitap olarak basmayıp internet ortamında paylaştıklarına dikkat çekilmelidir. Bu yüzden şiir alıntılarında bazı internet adreslerini kaynak vermek zorunlu bir durumdu. Günümüzde internet yayıncılığı artık yaygın bir hal almış durumdadır. Hatta belki kitaptan daha yaygın bir hal aldığını söylemek bile mümkündür. Pek çok üniversite de artık internet adreslerinin kaynak olarak kullanılmasını kabul etmektedir.

Araştırmamız sonucunda Katar şiirinin zenginliği ve şairlerinin bolluğu ile birlikte Katar kadınının şiir yazımında etkin bir rol aldığı da ortaya çıkmış bulunmaktadır. Çalışmada gerek eski nesillerden gerekse yeni nesillerden, ölçülü, vezinli ve kafiyeli şiirlerin yanı sıra mensur şiir örneklerinden de olmak üzere, mümkün mertebe çok sayıda şairden çeşitli alıntılar yapılmaya çalışılmıştır.

Katar şiiri estetik değerleri doğaçlama bir biçimde canlandırmıştır. Bu durum pek çok şiirde gözükmektedir. Şiirlerde estetik değerler o değerlerin doğası ile uyumlu bir şekilde dil ve üslup gözetilerek ortaya konulmuştur.

En çok ön plana çıkan estetik değerlerin “muhteşem”, “azametli” ve “yüce” değerleri olduğunu söylemek mümkündür. Her ne durumda olursa olsun Katar şiirinde ortaya çıkışı itibarıyla estetik değerler, Katar çevresi ve katar toplumu ile birlikte bu toplumun adet, gelenek ve göreneklerini ifade etmektedir, özellikle de avlanma ve dalgıçlık gibi deniz ile ilgili konularda. Ayrıca ilgili şiirlerde “güzel”, “zarif” ve “muhteşem” değerlerinin ele alınışı, vatan sevgisini terennüm etmektedir.

Katar şiirinin “güzel”, “zarif”, “muhteşem” ve “mizahî” değerleri ile birlikte “dramatik”, “trajedik” ve “epik/deştansı” gibi değerlerini de kapsayacak ve daha fazla şiir örnekleri barındıracak şekilde daha geniş araştırmalara konu edilmeye ihtiyaç duyduğu açıkça kendini göstermektedir. Umarım böyle bir çalışmanın kitaplaşması da yakın bir gelecekte gerçekleşir.

Doğrusu, herhangi bir araştırmanın değeri ulaştığı sonuçlarda değil, uygulamalarında, yapılan çalışmanın akışında ve içinde taşıdığı eleştiri ve zevktedir. Yaptığımız araştırmanın Katar şiirindeki edebi zevki tatmaya, taşıdığı estetik ve sanatsal değeri açıklamaya vesile olmasını umuyoruz.

Başta da sonda da hamd yalnızca Allah’adır.

Doha, 5.12.2015

Ahmed Tu’me Halebî

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÖLÜM: GÜZEL

GİRİŞ

Güzele insanın gönlü akar. İnsanın ruhu rahatlar güzel karşısında. Güzel, gözün huzuru, kalbin güvenli limanıdır. Güzeli küçük de hisseder, büyük de. Okumuş da arar güzeli, okumamış da. Mağaralarda yaşasa da gökdelenlerde otursa da, tarlalarda çalışsa da bilgisayar başında otursa da insan her yerde her zaman peşinde olur güzelin. Yemek kabında, kalem ucunda, su bardağında ve hatta yastıkta bile güzeli arar. Hal böyle iken insan nasıl aramaz güzeli güzel yüzde, güzel sözde, güzel dilde ve güzel tabloda!

Allah insanı en güzel surette yaratmıştır. Hadis-i şerifte “Allah güzeldir, güzeli sever” buyrulmuştur. İnsanoğlu ilk baştan beri güzelin hem yaratılıştaki hem ahlakta, hem şekilde hem fiilde, hem karakterde hem dış görünüşte olduğunu idrak etmiştir. Eskiden beri krallar içecekleri hep altın taşa içmişlerdir. Bu gün de insanlar altın rengi, yaldızlı yahut güzel kaplarda içmekteler. Bu durum görüntü ve içeriğin birlikte bulunması gerektiğini gösterir. Güzel bu ikisinin birlikteliğinde tecelli eder. Çünkü gerçek güzellik ancak iç ve dış güzelliği birleştğinde ortaya çıkar.

Böylece güzelin insanoğlunun ihtiyaçlarından ve kaçınılmaz arzularından biri olduğu anlaşılmaktadır. Hatta küçük çocuk bile çirkin bir görüntüden hoşlanmaz, güzeli çirkinden ayırır, bozuk sesten korkar, uyumlu ve ahenkli sesten hoşlanır. Demek ki insan doğası güzele vurgundur, güzel için yaratılmıştır, güzeli doğal olarak hisseder, önsezi olarak bilir.

Güzeli belirginleştiren en önemli özellik, ölçülülüktür. Çünkü güzel, çok kocaman değildir, yok denecek kadar minicik de değildir. İnsanı korkutacak boyutta olmadığı gibi kendisine acınacak durumda da değildir. Devasa bir kale gibi değil, küçük bir kulübe gibi de değildir. Ne uzun bir tezgâh gibidir o, ne de yere yapışmış minik bir çiçek gibi.

Araştırmacılar, filozoflar ve eleştirmenler güzeli incelemeye çalışmışlardır. Bunun neticesinde her birinin kendine göre fikir, yönelim ve ekolleri oluşmuştur. Burada filozofların güzel ve güzelliğe dair söylediklerinin bir kısmını özetlemeye çalışacağız.

FİLOZOFLARA GÖRE GÜZEL

Güzel hakkında konuşmalar ilk defa Heraklit ve Demokrit tarafından yapılmaya başlanmış, daha sonra Sokrat, Eflatun ve Aristo tarafından devam ettirilmiştir. Heraklit'e göre güzelin en önemli özelliği ahenkli ve dengeli olmasıdır. O der ki: "ahenk ve dengeyi evrende görmekteyiz. Uyumluluk ve denge aynı zamanda insanlar arası ilişkilerin de temelidir. Bundan dolayıdır ki uyumluluk ve ahenk sanatsal üretimlerde de bulunmaktadır"¹. Demokrit'in güzele bakışı selefi Heraklit'ten farklı değildir. O, fazlalık ve noksanı olmayacak şekilde uyum ve ahenk özellikleri taşıyan şeyi güzel saymıştır. Ona göre güzel; "düzenlilik, parçalar arasında ahenkli, uyumlu, dengeli olmada ve doğru matematiksel orantılarda bulunur"². Demokrit, güzelin en önemli özelliğinin ölçülülük olduğunu vurgular. Ona göre güzel bir şey ölçülülüğünü kaybettiğinde güzelliğini de kaybeder. Ona göre "doğru ölçüyü kaybeden kişi en zevkli şeyi en sıkıcı şeye dönüştürür."³

Sokrat'a göre güzelin dört özelliği vardır: Birincisi hissedilebilir olmasıdır. Sokrat'ın "güzel nedir?" sorusuna cevap olarak Hippias şu cevabı vermiştir: "güzel kız güzel bir şeydir şüphesiz."⁴ Güzelin bir diğer özelliği de çeşitlilik ve kapsamlılık taşımasıdır. Bununla ilgili olarak Hippias'ın sorularına cevap olarak Sokrat şöyle demiştir: "güzel, yüz veya bin şeyin özelliği değildir. Şüphesiz insanlar, atlar, elbiseler, genç kızlar ve keman gibi şeylerin hepsi güzeldir."⁵ Sonra orantılılık özelliği vardır güzelin. Sokrat güzelin her türlüşünün orantılı olma özelliği taşıması gerektiği görüşündedir. Der ki: "Filozof Hippias'ın da vurguladığı gibi güzel kızlarla kıyaslandığında çömlek kapları en güzeli bile çirkin kalır."⁶ Son olarak güzelin faydalılık özelliği olmalıdır. Sokrat şöyle der: "bir şeyin güzellik ve kaliteden nasibi kendisinden beklenen fayda ve amaç ile orantılıdır. Bunun tam tersine olarak çirkin ve değersiz ise faydası bulunmayan şeydir."⁷

Eflatun, güzelliği iki farklı türe ayırmıştır. Bunlar hissedilen güzellik ile ruhsal güzelliktir. Eflatun, ruhsal güzelliğin asıl güzellik olduğu görüşündedir. Ona göre ruhsal güzellik mutlak/salt güzelliktir. Hissedilen güzellik ise eksik ve sahte güzelliktir. Bu tanımlamasında Eflatun idealar teorisinden hareket etmektedir. O, "hissedilen her şey değişmekte ve dönüşmektedir. Bundan dolayı her şey varlık dünyasına gelir sonra ölür. Buna bağlı olarak da eşya varlığın gerçekliğini temsil edemez. Çünkü gerçek varlık ruhsal varlıkta görünmekte ve ortaya çıkmaktadır. Özellikle

¹ Ofisyanikof ve Semir Nofa, Mücezu Târihi'n-Nazariyyâtî'l-Cemâliyye, Arapçaya çeviren: Bâsim es-Sekkâ, Dâru'l-Farabi, Beyrut, 2. Baskı, 1979, s. 14.

² el-Mer'î, Fuad, el-Cemal ve'l-Celal, Dâru Tilas, Dimeşk, 1. Baskı, 1991, s. 15.

³ Age., s. 40.

⁴ Age., s. 41.

⁵ Dennis, Huessmann, Ilmu'l-Cemal: el-İstetika, Terc. Emire Hilmi Matar, Kontrol: ahmed Fuad el-Ehvânî, Dâru İhyâ'î'l-Kutubî'l-Arabiyye, Mısır, tarihsiz, s. 13.

⁶ el-Mer'î, Fuad, el-Cemal ve'l-Celal, s. 42.

⁷ Ofisyanikof ve Semir Nofa, Mücezu Târihi'n-Nazariyyâtî'l-Cemâliyye, s. 17.

de ideal değerlerde, fikirler dünyasında görünmektedir” der.⁸ Eflatuna göre ruhsal güzellik yeryüzü dünyasında bulunmamaktadır. “Tam tersine idealar dünyasında, değişikliğe maruz kalmayan ebedi idealar dünyasında bulunmaktadır. Bu ebedi âlem, sonradan doğan bir şey olmadığı gibi yok olup giden bir şey de değildir, o ne artar ne eksilir, aksine sürekli olarak harika ve muhteşemdir”.⁹

Aristo’ya göre güzelin en önemli ölçüsü düzenlilik, uyumluluk ve açıklıktır. İnsanoğlu şeklinin ahengi ve azalarının uyumluluğu ile güzel varlıkların zirvesini temsil etmektedir.¹⁰ Aristo şöyle der: “Güzel de böyledir. Güzel; ister canlı bir varlığın kendisi, ister onun parçalarından biri olsun, zorunlu olarak kendi parçaları arasında bulunan bir düzenliliği kendi içinde barındırır. Bilinen belli şartlara tâbi belli bir büyüklüğü vardır onun. Bu durumda güzellik, büyüklük ile birlikte onun bağlı olduğu düzene dayanır. Bu nedenle canlı bir organizma eğer çok küçük ise güzel olması mümkün değildir. Çünkü bu durumda bizim ona yönelik idrakimiz kapalı kalacaktır. Sanki o küçücük organizma idrak edilmesi mümkün olmayan küçücük bir zaman dilimi içinde kalmış gibi olur.”¹¹ Aristo, parçalar arasındaki uyum ve ahengi unutmaz ve der ki: “birbiri ile uyumsuz parçalardan meydana gelen bir varlık ya da şeyin parçaları eğer bir sistem içerisinde olmayıp rasgele boyutlar taşırırsa bu durumda onun güzelliği gerçekleşmiş olmaz. Çünkü güzel, ancak ahenk ve muhteşemliktir.”¹²

Aziz Augustinus güzel anlayışında birlik ve uyumu Allah’a dayandıran dinsel düşünceden yola çıkmakta, şöyle demektedir: “Hissedilen âlemde bulunan ahenkli ritim, ilahi irade ile gerçekleşmektedir. Allah kendisi bizzat harikadır. O, temiz ruhsal bir biçimde mutlak güzelliştir. Yalnızca o tek başına geniş bir âlemdir.”¹³

Henry Hume ise güzeli, bir şeyi insanın gördüğünde içini kaplayan duygulara bağlı olarak belirlemektedir. Bunun anlamı güzelin eşyanın kendisinde bulunan bir özellik olmayıp aksine insanın bilinci ile alakalı olmasıdır. Hume, duyguları/duyuları iki gruba ayırır. Yüksek dereceli duygular bakma ve işitmeyi içine alırken aşağı derecedeki duygular dokunma, tatma ve koklamayı içerir. “İnsanda bulunan yüksek ve alçak dereceli duygular, ister mutlu ister mutsuz olsun, nitelikleri idrak edebilirler. Eşya, yüksek duygulara güzel etki yaptığında biz onları harika olarak nitelendiririz. Kötü etki yaptıklarında da çirkin olarak isimlendiririz.”¹⁴ Hume iki türlü güzel bulunduğunu kanaatindedir: “Doğası gereği güzel ve ilişkilerinden dolayı güzel.” İkinci tür güzel, ona göre, fayda ile ilişkilidir.

⁸ Age., s. 20.

⁹ Age., s. 23.

¹⁰ Age., s. 23.

¹¹ Aristo, Fennu’ş-Şi’r, Abdurrahman Bedevi, Dâru’s-Sekafe, Beyrut, ikinci bası, 1973, s. 23.

¹² Age., s. 24.

¹³ Ofisyanikof ve Semir Nofa, Mûcezu Târîhi’n-Nazariyyâtî’l-Cemâliyye, s. 76.

¹⁴ Age., s. 133.

Birinci tür ise duyularla alakalı olup, “incelik, benzerlik, düzenlilik ve basitlik” özellikleriyle nitelenir.”¹⁵

Diderot, eşyadaki güzelliğin göreceli olduğunu düşünür. Ona göre göreceli güzelin birkaç çeşidi bulunmaktadır. Mesela “bir zambak, zambaklar arasında güzel ya da çirkin olabilir, güller içinde güzel ya da çirkin olabilir, bitkiler olabilir.”¹⁶

Lessing’e göre orantılı ve ahenkli olma, güzelliğin ilk şartıdır. Ona göre “vücut güzelliği vücudun tüm organlarının tek bakışta kuşatılacak şekilde bir bütün halinde uyumlu ve orantılı olmasından ibarettir. Çirkinliği ise organlarının uyumsuzluğu ve bütünün ahengini bozmasıdır. Dış güzellik şekillerin, renklerin ve ifadelerin toplu halde bulunmasının sonucudur”.¹⁷

Friedrich Schiller ise güzelliği basitliğe dayandırır.”¹⁸ Aynı zamanda güzel olanın bize hayatı haber veren ya da hissettiren şey olduğuna da vurgu yapar. Der ki: “güzel şey salt hayat yahut salt şekil değildir. O, ancak canlı bir şekildir. İşte gerçek güzellik!”¹⁹

Kant’a göre “harika olanı –yani, kitabın Arapçaya tercümesine göre güzeli- hissetmek her ne şekilde olursa arzu ve isteklerden münezzeh olmalıdır. Güzellik duygusu saf bir duygudur, bir şeyi soyut bir şekilde düşünmeye sevk eder. Düşünmenin konusu da şekilden başka bir şey değildir. Sonuç itibariyle harikalık menfaat/pragmatizm içermeyen bir düşünce konusudur”.²⁰ Kant’ın güzele dair mantıksal kategorilerden destek alan dört bakış açısı vardır. Bunlar nitelik, nicelik, ilişkiler ve yöndür. Birinci kategori nitelik açısından zevke dair bir bakış içerir. Konu ile ilgili olarak Huisman şöyle der: “Herhangi bir hedefe yönelik olmaktan uzak, temiz bir duygu olan zevk/beğeni yargısı için, ayırmayı tatmin duygusuna yönelik dakik bir tahlil yapmaya başladıktan sonra Kant bu tatminin şekilleri arasında kıyaslama yapar. Bunlar zevk, haz ve iyilikle ilgili olan estetik tatminlerdir. Bu şekiller arasında karşılaştırma yaptıktan sonra buradan güzele dair birinci yaklaşımından destek alan tanıma delil getirir ve zevkin, herhangi bir konu ya da belirli bir üsluba razı olma ya da olmama hükmünü verme melekesi olduğu sonucuna varır. Burada verilen hükmün şartı ise herhangi bir maksattan uzak olmasıdır. İşte bu tatminin konusu güzel diye isimlendirilir.”²¹

¹⁵ Age., s. 133.

¹⁶ Diderot, Bahsun fi’l-Cemil, Fransızcadan tercüme ve takdim: Dr. Ali Necib İbrahim, Ervad li’t-Tibâ’a ve’n-Neşr ve’t-Tevzi, Tartus, 1. Baskı, 1997, s. 67.

¹⁷ el-Mer’î, Fuad, el-Cemal ve’l-Celal, s. 58.

¹⁸ Age., s. 61.

¹⁹ Schiller, Friederich, fi’t-Tercemeti’l-Cemaliyye, Tercüme: Vefa Muhammed İbrahim, el-Hey’e’l-Misriyye’l-Âmme li’l-Kitab, Kahire, 1991, s. 217.

²⁰ Ofisyanikof ve Semir Nofa, Mûcezu Târîhi’n-Nazariyyât’l-Cemâliyye, s. 256.

²¹ Denis, Huisman, Ilmu’l-Cemal, s. 37.

Zevk yargısı hakkında Kant'ın, ikinci yaklaşımı olan nicelik temelli yaklaşımı ile ilgili olarak Huisman şunları söyler: “Kant, zevke, yukarıda ifade edilen planına bağlı kalarak, ikinci kategori noktasından baktığında, güzelin zorunlu tatminin konusu olarak herhangi bir tasavvurda bulunmaksızın belirip ortaya çıktığını ifade eder. Ona göre zevk, hazzı hissetmeyi ve ikisinden hangisinin diğerinin önüne geçtiğini belirtmeyen bir hükmü kapsamaktadır. Güzelin, ikinci kabulden hareketle yapılan ikinci tanımına göre güzel; herhangi bir tasavvur olmaksızın, kapsamlı bir şekilde hazzı getiren şeydir”.²²

Zevk/beğeni yargısının ilişki yönünden yapılan üçüncü değerlendirmesine dair ise Huisman şöyle demektedir: “Burada Kant, zevk yargısının nasıl apriori ilkelere dayandığını açıklıyor. Anılan durum çekim ve tepkiden ayrı olduğu gibi mükemmellik düşüncesinden de ayrıdır. Kant güzel örneğini ileri sürer ve onu şöyle tanımlar: Güzel, kendisi hakkında tüm zamanlarda tüm insanlar arasında mümkün olduğunca ittifak edilen en mükemmel şeydir. Bu durum örnek eserler üzerinde gerçekleşmektedir. Fakat Kant döner ve güzel bir örnek üzerinden belli bir yargıya varmanın salt zevk yargısı olamayacağını belirtir. Çünkü mesela mükemmel derecede düzgün bir yüz genellikle her türlü ifadeden yoksundur. Bu türden soğuk ve saf akılcı bir yargı, herhangi bir duygusal çekiciliğe izin vermez. Tam bu noktada güzelliğe dair üçüncü yaklaşımı şöyle tanımlamamız mümkündür: Güzellik; bir nesnenin gayesi önceden belirlenmeksizin gayeliliğinin idrak edilmesiyle birlikte algılanan gayelilik formlarıdır.”²³

Kant tarafından güzelin –yön/ taraf açısından- yapılan dördüncü ve son değerlendirmesi etrafında Huisman şunları kaydeder: “Herhangi bir nesneden doğan doyuma bağlı olarak zevke ait verilen bir hükümde tasavvur edilen genel rıza öznel bir zorunluluktur. Fakat ortak duyular tarafından varsayıldığında bu zorunluluk objektif ve nesnel bir şekilde ortaya çıkar. Buna göre son tanımlama şöyledir: Güzel, zorunlu bir doyum için bir nesnenin kavramsızca kendisi aracılığıyla tanındığı şeydir.”²⁴

Yukarıda kaydedilenlerden yola çıkarak Kant'ın, zevki, estetik yargının ilkesi olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Ona göre zevk, bizzat güzeli hissetmektir. Ve güzel de, hazzı hissettiren şeyde ifadesini bulur. Güzel şey, hazzı sebep olandır. Fakat bu hazzın herhangi bir menfaate bağlı olmaması önemli bir şarttır. Aynı zamanda insanların tamamı da güzeli idrak ve hissetmede ortaklırlar.

Hegel ise güzeli düşüncenin duygusal olarak zuhur edip ortaya çıkması olarak görmektedir. Ona göre çeşitli sanatsal şekiller düşüncenin çeşitli formlarından ibarettir. Hegel güzeli bu temel üzere şöyle tanımlamaktadır:

²² Age., s. 37.

²³ Age., s. 38.

²⁴ Age., s.38.

“Güzel, düşüncenin hissedilen tecellisidir. Nitekim sanatın içeriği düşünceden başka bir şey değildir. Sanatın formu ise hissedilen ve hayal edilen tasvirinde özetlenir. Güzelin bu iki yüzünün sanatta iç içe geçmesi için, içeriğin sanatsal bir nesneye dönüşmesi ve bu dönüşümün gerçekleşmesi için de söz konusu içeriğin böyle bir dönüşüme yatkın olması gerekir.”²⁵

Hegel, sanattaki güzelin doğadaki güzelden daha yüksek olduğu görüşündedir. Ona göre doğanın güzelliği eksiktir.²⁶ Der ki: “ruhsal bir güzellik olarak sanatta ifadesini bulmayan şey güzel değildir. Doğal güzelliğin güzellik vasfıyla nitelendirilmeye layık olması, ancak onun ruh ile alakası bulunduğu gerçeğidir.”²⁷

Santayana ise güzelin aslında bir hakikat değil bir değer, bir varlık değil bir aksiyon olduğu düşüncesine sahiptir. Buna göre güzel “bir şeyin kendisinin sıfatı olarak kabul ettiğimiz bir hazdır.”²⁸ Santayana’yı bu tanıımı yapmaya sevk eden Eflatun ve Aristo’ya olan hayranlığıdır. Bu durum kendisini, güzeli, salt olumlu bir değer saymaya sevk etmiştir. Ona göre güzel adeta Eflatun ve Aristo’da olduğu gibi uyum, olgunluk ve mutlak olumlu bir gerçeklik olarak kalmış gibidir.”²⁹

Croce de güzeli hayatın çeşitli yönlerinden hareketle değerlendirmiştir. Der ki: “Mesela, güzeli nitelemek yalnızca başarılı bir ifadede bulunmaktan ibaret değildir. Aksine bununla birlikte ilmi bir hakikati tasvir etmek yahut ahlaki bir davranışı nitelemek veya bir faydaya dönük bir eylemi betimlemektir. Bu yüzden zihinsel güzellikten, yaratılış güzelliği ve iyi amelden bahsederler”.³⁰ Croce’nin sanat eserleri hakkında söylediklerinin satır aralarında güzelin uyum ve ahenk ile bağlantılı olduğunu görmekteyiz. O, mükemmel sanat eserlerini “şu veya bu parçada değil de tüm organ ve parçalarında hayatın hareket halinde bulunduğu süreklilik halinde bir kompleks yapı, tek bir meziyet, mükemmel bir uyum” şeklinde tasvir etmektedir.³¹

Guyau, kendisinden önce Sokrat ve başkalarının yaptığı gibi fayda ile güzellik arasında ilişki kurmaktadır. Şöyle der: “bir defasında Pirene dağlarında küçük bir kız çocuğuna ‘şu bitkinin adı ne?’ diye sormuştum. O da bana cevap olarak sadece ‘hayır, o bitki yenmez’ demişti. İşte bu örnekte olduğu gibi güzelliğin ilk ölçüsü olarak ihtiyaç ve arzuyu, yani lezzeti yani hayata faydalı olmayı görüyoruz.”³²

²⁵ Age., s. 45.

²⁶ Hegel, Fikratu’l-Cemal, tercüme: Corc Tarabişi, Dâru’t-Talia, Beyrut, 1. Baskı, c. I, s. 77-78.

²⁷ Hegel, el-Medhal ila İlmi’l-Cemâl, tercüme: Corc Tarabişi, Dâru’t-Talia, Beyrut, 1. Baskı, c. I, s. 8

²⁸ Santayana, Corc, el-Ihsasu bi’l-Cemal, tercüme: Muhammed Mustafa bedevi, Müracaa ve Tasdir: Zeki Necip Mahmud, Mektebetu Anclo el-Mısıryye, Kahire, tarihsiz, s. 74.

²⁹ İbrahim, Zekerıyya, Felsefetu’l-Fenn fi’l-Fikri’l-Muasır, Mektebetu Mısır, Kahire, 1966, s. 75.

³⁰ Croce, Benedetto, İlmu’l-Cemal, Arapça’ya tercüme: Nezih el-Hakim, Kontrol: Bedî’ el-Meclisu’l-Âlâ li Riâyeti’l-Funun ve’l-Âdâb ve’l-Ulûmi’l-İctimaiyye, Dimeşk, 1963, s. 103.

³¹ Age., s. 104.

³² Guyau, Jean-Marie, Mesailu Felsefeti’l-Fenni’l-Muasıra, Arapçaya tercüme ve sunuş: Sami ed-Durûbî, Dâru’l-Yakazati’l-Arabiyye, Dimeşk, 2. Baskı, 1965, s. 85.

Guyau, güzel ile faydalıyı birbirinden ayırmaz. Ona göre “güzel sanatlar ile faydalı sanatlar arasında bulunan sıkı ilişkiyi bize gösteren ayırım; kendisinden güzel ve faydalıdan biri doğan medeni hayattır.”³³

Yukarıda “güzel” değeri etrafında filozofların ve estetik bilginlerinin görüşlerini arz ettik. Yapılan açıklamaların sonucunda güzelin odak noktasında ahenk, uyum, simetri, insicam, ölçülülük ve düzenin bulunduğu açığa çıkmış oldu. Görüş ve teorilerini incelediğimiz filozoflar ve estetik bilginlerinin pek çoğunda güzelin bu sayılan özelliklerinin bulunduğunu gördük. Fakat burada güzelin mutlak ve sabit ölçü ya da ölçülerinin bulunmadığını ifade etmemiz gerekir. Güzeli değerlendirme ölçüleri topumdan topluma, zamandan zamana, çevreden çevreye değişiklik gösterir.

KATAR ŞİİRİNDE GÜZEL

Güzel anlayışı ile ilgili olarak filozoflar ve estetik bilginlerinin görüşlerini bir kenara bırakıp içinde güzelin nasıl tecelli ettiğini görmek için Katar şiirine geçiş yaptığımızda iki örnek ya da modelin ön plana çıktığını görürüz: birincisi güzel insandır. Burada bu kadın olmaktadır. İkincisi de güzel doğadır. Aşağıda bu iki örnekten her birini ayrıntılı olarak arz edeceğiz.

1- GÜZEL İNSAN

Kainatın tamamı güzeldir. Yıldızlarıyla, gezegenleriyle, yeryüzü ve içindeki her şeyle güzeldir o. Onu Allah yaratmıştır. Onun orijinal sanatının eseridir her şey. Ve kainattaki en güzel varlık insandır. Allah insanı şereflendirmiş ve kainatın tamamından üstün kılmıştır. Kadın güzelliği ise şiirin en çok öne çıkardığı güzelliştir. Sanki bütün şiirler kadın için yazılmış gibidir. Bunlardan biri Ali Mirza Mahmud’a aittir. Başlığı “Bütün Kadınların Prensesi”dir. Şöyle der şair:³⁴

Ağız mıdır o? Yoksa misk u amber mi?
Yoksa papatya kokularıyla sulanan bir aralık?

Bazı insanlarla konuşmayıversin, hemen...
Serin esintiler salar herkesin üstüne nefesi

³³ İbrahim, Zekeriya, Felsefetu'l-Fen fi'l-Fikri'l Muasir, s. 109.

³⁴ Mahmud, Ali Mirza, min Ahlâmi'l-Yakaza, Vezaratu'l-lâh, Doha, birinci baskı, 1982, s. 155-160.

Dudaklarında incileri derin denizlerin!
Aydınlatır parlayanda inciler karanlık geceleri

İkiye böler beni, bir yanım ona doğru kanat açar çırpınır
Diğer yanım can sunar ona feda eder kendini

Parıltıları nur, ışıltıları nurdan!
Hiç şüphe etmem, sabahın ışıkları da ondan.

Gece, o yaklaştığında, gündüz oldu birden
Gece ateş, gece apaydınlık, gece ayrılık.

Aklımı başımdan aldı. Dedim ki:
Güneş burada, bırak o çırpınan kanatlarını!

Görünen, yalnız onun nurundan yansıyan,
Şalını kaldıranda aydınlatır evreni.

Sürmeli gözlerle bir bakış atar bana,
Ovaların karanlığını toplamış gözlerle!

Beni görünce gözlerinden geceler doğar,
Apaydınlık, huzurla dolu, coşkun geceler!

Aman Allah'ım! Affet beni! Onlar nasıl gözler?
Söyle bana, nasıl bir arada zıtlar, aynı mükemmellik içinde?

Göz mü onlar? Yoksa sipsivri oklar mı?
Açılınca, aslanların kalbini delip geçen?

Ve hükmedince aslan yüreklerine
Tam da savaş meydanlarında o mızraklar

Gözlerinden Süreyya yıldızı görünende
Şaşırır, iç geçiririm zeval vakti gelende.

Hücrelerimle, zerrelerimle konuşurum
Sözlerimde bir parça fazilet, biraz erdem

Yüz mü o? Yoksa dolunay mı görünen,
Bir an yansıyınca mizacı güzelliğinden?

Erir ağır ağır, yavaş, yavaş, hafif hafif
Güzelliği içinde yayılır aheste, dingin

Aman ya Rabbi! O ne güzellik!
Güzellerden başkası sunar mı kadehleri!

Güzellerden başkası yaklaştırır mı üzüm bağlarını?
Ve suyunu sıkar da sular mı çorak arazileri?

Kim sarhoş olmaz onların güzelliklerinden?
Huzurla dolu coşkun gecelerin seherinde!

Peşlerinden kalan izleri öper insan,
Hasat kervanı satmış çiftçi sevinci içinde.

Dünyalar tatlısı! Güzeller güzeli o!
Başka güzeller onun kölesidir ancak

Sarhoş oldum inci gibi dişler yuvasında
Hissederek gönlümün kusursuz zaferini

Öyle ki sarhoşluk veren tüm içkilerin
Usaresi akıyordu ağzından ballar balı

Onu bir başka süslemiş, her şeyi süsleyen
Her şeye ondan bir güzellik katmış yaradan.

Güzellik abidesi, tüm güzellikler onda
Her ne güzellik varsa toplanmış onda

Ay yüzünü güneşten parlak yaratana kurban!
Selvi boylu, tatlı dilli, şeker sözlü güzel

Mezietlerin hepsi kendinde,
Bütün kadınların prensesi Recah!

Şair, kadın güzelliğini tasvir ederken farklı üslup ve sanatlara başvuruyor. Şairin üzerinde en çok durduğu husus duyularla algılanan güzellik. Ağzını, hoş kokusunu, inci gibi dizili dişlerini, savaş meydanlarında süngü gibi duran sürmeli gözlerini, dolunay gibi parıldayan yüzünü anıyor birer birer. Bunu yaparken kadında gözlerin gördüğü yüzde bulunan somut güzelliklerden bahsediyor. Bunlar dışında kalan boyun ve göğüs gibi kısımlardan bahsetmiyor. Buradan anlaşılan, şairin, insanda bulunan en değerli, en üstün kısım olan yüz üzerinden aşk şiiri yazmış olduğudur. Yüz ruhun aynasıdır. Yüze insanın tüm duyguları ve heyecanları yansır. Yüz, kadının ilk görünen kısmıdır. Yüz kadının gerçek güzelliğini yansıtır.

Daha sonra şair doğrudan duyulara hitap etmeyen bir güzellik türünden bahsediyor. Şalını kaldırıp attığında kainatın üzerine doğan güneş gibi parıldayışından söz edip büyüleyiciliğine vurgu yapıyor. Tüm bunlar kadının büyüleyiciliğini ve güzelliğini göstermekte.

Şair aynı zamanda kadın güzelliğinin kendi ruhuna ve başkalarının ruhuna yaptığı etkidten bahsediyor. Kadın güzelliği karşısında şair iki parçaya bölünüyor. Bir kısmına ruhunu feda ederken diğer kısmını ise kalp ya da kanat yapıyor. Bu tasvir çok kuvvetli bağlılığı, güzellik karşısında gözlerin kamaşmasını, onun önünde dehşete kapılmayı ifade etmek için yapılan bir kinayedir. Hatta bu tasvirle onun kendisinin somutlaşmış güzelliğın ta kendisi olduğuna işaret etmektedir. Onun uğruna asma bahçelerinin suyu sıkılır, meclislerde kadehler çevrilir. Bu tasvir kadının herkes üzerine etkisini betimler. Çünkü o güzelliğın kaynağıdır. Güzellik odur, güzellik ondadır.

Bütün bunlardan sonra şairin o kadından hoşlanması ve ona olan sevgisini vurgulamak için kasidenin başlığında olduğu gibi onu ‘bütün kadınların prensesi’ yapması doğaldır. Bu anlamı bütün aşıklar dillendirmektedirler. Erkek, sevgilisini bütün kadınların prensesi olarak görmezse sevmez de, aşık da olmaz.

Bu anlamlar estetik değerler ve onların görüntüleri ile tecellileridir. Güzelliğı tüm insanlar kabul ve itiraf ederler. Çünkü güzellik ölçülölüktür, kendisine aşık olanın gözlerini kamaştırır. Bu anlamlar içerisinde bulunan en güzel taraf onların yüksek duygular içermesidir. Bu yüksek duygular yüz ile ona bağılı olan parlaklık, ağızdaki güzellik, gözlerdeki büyüleyicilik ve sonrasında vücuttaki cisim güzelliklerine doğru iniş ile birlikte doğrudan hissedilen duygularla ilgilidir.

Şiir iki değere işaret ederek son bulmaktadır: Birincisi bu güzelliğın mükemmelliğine bakar. İkincisi de bu güzelliğın Allah vergisi olduğunun ifadesidir. Allah bizzat onu diğer varlıklara üstün tutmuş, özel seçmiştir. Yine bizzat Allah onu süslemiş ve mükemmelleştirmiştir. Tüm bu anlamlarla güzellik yükselir ve değeri kazanır. Çünkü güzellik Allah’ın yarattıklarındandır. İçindeki mükemmelliğe eriş de onunla tamamlanır.

Anılan tüm manalarla bu şiir kadın güzelliğini ifade etmekte, güzelliğın mükemmelleşmiş değerlerini taşımakta, yüceltmekte, ondan hoşlanmakta ve karşısında dehşete kapılmaktadır. Çünkü kadın güzelliğı Allah’ın eserlerindir.

Güzellik sadece şekil, vücut ve duyumlarda tecelli etmez. Bunlarla birlikte, duygular, hisler ve arzularla da tecelli eder. Özellikle de şiir güzellikten söz ettiğinde bu böyledir. Daha özel olarak bir şiir mesela bir kadının güzelliğinden bahsederse işte bu durumu şiir okuyucusu Arap şiirinde özellikle de Körfez Ülkeleri şiirinde görmeye alışık değildir. Genellikle kadınların en çok bahsettikleri duygular ağıt alanındaki mevcut hüzn duyguları ile sınırlı kalmaktadır. Fakat kadının sevgisini ve arzularını ifade etmesi Arap şiirinde yeni bir durumdur. Meselenin bir yanı özellikle

petrolün çıkmasından sonra Katar insanının bilinç düzeyinde meydana gelen değişikliklerle ilgilidir. Artık Katar kadını kendisi ile ilgilenmeye ve kendi iç sesine kulak vermeye başlamıştır. Şüphesiz bu yeni ifade alanı güzelin konusu olup, dişil ses üzerinden sevginin, arzuların ve duyguların güzelliğini kat kat artırmaktadır.

Bunun örneklerinde biri Hıssa el-Avadı'nın kasidesidir. Başlığı "İlk Nağmenin Kelimeleri" dir. Şair kasidesinde duygularını ve arzularını terennüm eder. Der ki:³⁵

Anıları anlat sevgilim, sorma bana
Umutları, hasretlerimi, beni anlat,

Günlere kalbimdekileri anlat ve bırak beni
Salayım yollarıma -çağıldasın- hayallerimi

Sevgiye benimle âşık sevgilim!
Uykusuz gecelere âşık, uşta bir kalple

Hasrete âşık, gözyaşlarımın peşinde
Göğüs kafesine ah u eninler salan sevgilim

Ne kadar coştuk sevdalar içinde, sevgilim!
Kaç geceler sabahladık, aşk bize şarkı söyledi.

Nice şakıdık, nice coştuk, nice sevdalandık!
Çırpındı kalbimiz coşkudan, sevdadan.

Sevgimiz arkadaşım nurdur ateştir
Geçitlerin kandili, feneri sevgimiz.

³⁵ el-Avadı, Hıssa, Kelimâtu'l-Lahni'l-Evvel, Vezarattu'l-l'lâm, Doha, birinci baskı, 1988, s. 117-120.

Sevgimiz şafak, sevgimiz gece, gündüz
Aydınlatan şamdan sevgimiz ya da fener.

Söner birer birer bütün ışıklar sevgilim
Söner her gün her güneş ve gizlenir.

Bütün mumlar, bütün yıldızlar gider, kalmaz hiçbiri
Yalnız sevgimiz kalır içi yanmış kalbim gibi.

Beni sorma ey karasevda! sevgilim!
Sorma bana ki kalbim yoksul, mahrum.

Seni terennüm ediyor kalbim nefessiz
Hasretten eriyen gönlümün ilham perisi

Geceye sorarsan beni susar söylemez
Güneşe sorarsan çoğalır şafaklar

Yıldıza sorarsan beni uykusuz geceler yoldaşın
Yıldızlar perişan, âşık kalpten bahseder sana

Ayıplama beni! Ayıplama kırık kalbimi!
Ayıplama hasırları ıslatan gözyaşlarımı

Ayıplama beni sevgilim, ayıplama yüreğimi
Çetin geçitlerden, zorlu yollardan gidilen küçük kalbimi

Kalbim hayallere gark oldu yarenim!
Özlem saçıp, yıldızlarda teselli bulur.

Nadiren ığlık atar kalbim hasretle, tutkuyla
Günlere sorar acıları, elemeleri, ıştırıpları.

Ah minel aşk ki yorgun düştü kalbim!
İki gözüm iki çeşme uykusuz gecelerde

Ah, bilir misin başımdan geçenleri?
Yolunu kaybetti kalbim, kayboldu gecelerde

Yoldaşlarına benden bahset, uyuma!
Pişmanlık gözyaşları yeter de gözlerine.

Yüreğimde acılar içinde kıvranan bir dost
Tm acıların acılarına meydan okuyan bir dost!

Sevgimiz, -dostum!- arzularımızı çok açtı
Sevgimiz ışık oldu, nur oldu gözleri kamaştıran

Sevgimiz dünyaları coştıran bir sevgi
Sevgimiz, ey büyük aşkım, işte şuramda

Geceler var ki rehberimizdir karanlıkları
Şafaklar var ki uyandırmıştır bizi hazları

Nice sabırlar ki gücü mutluluk kaynağı
Nice ayrılıklar ki şiddeti arzu, umut membaı

Onca eğlendik, gözyaşı döktük
Onca fısıldaştık, talepkâr kalplerimizle

Baştır acıları, bak beraber olduk
Dürdük defterini ıstıraplı zamanların.

Hanım şair, şiirinde duygularını ve hislerini terennüm ediyor. Sevgilisine sesleniyor, aralarındaki sevgiyi hatırlamasını umuyor. Arzularını, iştiaqlarını, uykusuz gecelerini anıyor. Sevgiyi yüceltıyor, onu bazen ateş bazen nur olarak görüyor. Kavuşma heyecanına ve ayrılık acısına rağmen taşınan duygular şiirde sükûnet içerisinde arzı endam etmekte, gürültüsüz, şamatasız bir ruh haliyle... Bunlar, içinde şehvet fısıltıları, arzu kudurganlıkları taşımayan, çok yüce, çok yüksek duygular. Hatta bu duyguların içinde salt duyuşsal ve bedensel şeyler bulunmuyor. Bu durum şiirin genel havasına sükûnet, bütünlük ve uyum yaymakta, ruh ve duyguların güzelliğini perçinlemektedir.

Şiirde aittik bildiren birinci tekil şahıs zamiriyle yapılan tamlamalar çokça kullanılmaktadır; ‘sevgilim, arzum, kalbim, benimle, benden, gözyaşlarım, coşkum’ gibi. Aynı zamanda sevgiliye hitap ve sesleniş de çokça geçmektedir: ‘ey sevgili, ey sevgilim, sorma bana, ayıplama beni’ gibi. Bu tarz kullanımlar duyguları sevilene gösterme ve hatırlatma arzusunun delilidir.

Azarlama, şiddet, kasvet, pespayelik, duyguları ayağa düşürme gibi durumlar olmaksızın ve abartılı tepkilerde yahut yakınmalarda bulunmaksızın yapılan sakin, açık ve aleni sevgi gösterisi içinde şiirden güzellikler fişkırmaktadır.

Şairlerin dillendirdiği güzel duygulardan bazıları da şöyledir: Şairin güzele uzaktan nazar etmesi ve karşılıklı bakışmaları. Sonrasında onun güzelliğini hissedince damarlarına yayılan sıcaklığı duyması. Onun bekleyişini ve gün doğumunu hayal etmesi. Dahası sevgilisinin onu bekleyişini, hatta ona fısıldaşıklarını hayal etmesi. Şiirlerinde onu anmayı ve gün doğumunda onu yanına almayı arzulaması.. Kendisi onu beklerken onun kendisini unutmamasını temenni etmesi.. Sevgilisinin, kendisi için gündeğümü gibi olduğunu, kurtuluş olduğunu düşünmesi ve nihayet sevgilisinin adını ifşa etmesi.. İşte bu duyguları dillendiren şairimiz Mübarek ibn Seyf Âl-Sânî’dir. Şiirinin adı “Bir Yaz Gecesi Düşünceler”dir. Derki:³⁶

³⁶ Âl Sâni, Mübarek İbn. Seyf, el-Â’mâlû’ş-Şi’riyye, el-Meclisü’l-Vatânî li’s-Sekâfeti ve’l-Fünûn ve’t-Türâs, Doha, ikinci baskı, 2008, s. 230-232.

Bakışmadayız karşılıklı
Gece boyunca benimle konuşuyor gözleri
Gönlüme işliyor sıcaklığı
Ötelerden üzerime atıyor
Gecenin şalını yarenim
Salıyor üzerime ötelerin hikayesini

Gözleriyle yarenim olur gece boyunca
Ve der ki: şafak bana gelmekte
Şafak uzağımda mı dersin?
Yoksa sadık mıdır vaadine?
İşte ben burada tek başımayım
Arkadaşlarım gittiler
Bir başıma bıraktılar beni
Ve şafak tüllerinin ardında
Şark renkli abiyeler giydiler
Terk ettiler vadiyi, bir ben kaldım
Yalnızım, zifiri gece yoldaşım
Şiirlerinin ışıltılarını yolla bana
Al eline gitarını, gece ile söyleş

Benimle söyleşiyor
Ve gözleri ufuklarda
Elleri şafakları çekiyor
Ona sesleniyorum birkaç lahzacık
Gecenin perdeleri ona haber ediyor
Şafağın hep söktüğünü, hiç sözünü bozmadığını
Bütün perdelerini atmak için
Görüşürüz diyor... Demek seni göreceğim
Ey beni kalıba döken
Şiirlerinin mısralarında

Sakın unutma
Gelmekte olan parlak yıldızcıkları
Unutma, yazın ahitleşmelerimizi
Tek başımayım, söz veriyorum gün kabilelerini
Unutma
Gözlerim sana koşuyor
Özleyişim önüne geçiyor kelimelerin
Bakışlarım uykusuz
Seni arıyorum, seni soruyorum gecenin fısıltılarına
Seni soruyorum gecenin yoldaşlarına
Unutma yaz gecelerini...
Unutma
Unutma gecenin nurunu “Nevâra”

Şiir tam anlamıyla güzel hayaller, tatlı hülyalar içermekte. Şair ile genç kız arasında bakışmalarla başladı. Sonra iki tarafın arzularını ifade eden güzel hayallere intikal etti. Şiirin en güzel yeri, şairin kadının dilinden ifade ettikleri ki kadın ona seslenmekte. Ondan kendisini anmasını ve unutmamasını dilemekte.. Hatta kendisini yanına almasını ve tek başına bırakmamasını ummakta.

Şiirde geçen duygular çeşitlidir. Erkek duyguları ile kadın duyguları iç içedir. Erkeğin duyguları kendisinin hayal ettiği şekilde, kadının duyguları ise yine şairin temenni ettiği biçimde geçmektedir. Anılan duyguları seçkin ve belirgin hale getiren ise onların dışı vurulması ile saflık ve berraklığıdır. Şiirde müstehcenlik de gayri ahlaki arzu ve istekler de bulunmamakta, tüm ifadeler “güzel” çerçevesi içerisinde kalmaktadır.

Normalde duygular estetik insani değerlerdir zaten. Onlar bir de şiirsel dille ve maziden esintiler taşıyan üsluplarla ifade edildiklerinde daha fazla güzelleşmektedirler. Böylece şiirin taşıdığı güzel anlamlar geçmişin asaletini de kazanmış olmaktadır. Bunlardan biri, söz konusu ifadenin gözyaşı ve yara şeklinde ortaya çıkması ve doktorların vuslattan/ kavuşmadan başka çare bulamadıkları haşhalık biçimini almasıdır. Bu tarz duyguları şair Ahmet ibn Yusuf el-Câbir şu birkaç beyitte ifade etmektedir. Şöyle söylüyor şair:³⁷

³⁷ el-Cabir, Ahmet Yusuf, el-Divan, derleme ve tahkik: Yahya el-Cebûrî ve Muhammed Abdurrahim Kâfûd, Merkezu'l-Vesaik ve'd-Dirasati'l-İnsaniyye, Camiatu Katar, tarihsiz, s. 19.

O gözyaşları akıtınca benim de gözlerim boşandı
Kanattı kalbimin kabuk bağlayan yaralarını

Karasevda kadısından merhamet dilendim
Dedi ki: aşına olduğumuz eski yaradır o

Çağlar gelip geçti, dolaşıp durdular nafiye
O derdin sırrına merhem bulunamadı

Felek cömert davranırsa devası visaldir
Visalde ölür arzular ve defnedilmez elbette

Şiirde geçen anlamları seçkin kılan, içindeki manaların geleneksel bir biçimde kalıba dökülmüş olmasıdır. Geçmişin parıltıları şiire parlaklık katıp onu gelenek ile irtibatlı hale getirmektedir. Mesela sevgi, doktorların çare bulamadıkları bir hastalığa dönüşmektedir. Aşıklar ve sevgililer arasında iletişim yolları her ne kadar gelişmiş olsa da bu anlamlar çağdaş olarak kalacak ve yenilenecektir. Çağdaş, hızlı iletişim araçlarının varlığı sözü geçen türden ifadeleri ortadan kaldıracabilecek değildir. Sevgide gözlerin okları, yaralar, sevda kadısı ve hastalık duygular üzerine “güzel” değerini giydiren semboller olarak tüm zamanlar ve mekânlarda geçerliliğini korumaya devam edecektir.

Güzel türlerinden biri de sevginin silüetidir ki şairler devamlı olarak onu terennüm edegelmışlerdir. Sevginin silüeti şairlere iki şey taşır: sevginin portresi ve vatanın görünümü. Orada sevgili ile vatan bütünleşmiş, onlardan her biri diğerrinin yerini almıştır. Adeta şairi ziyaret eden silüet vatandır, vatan da sevgilidir ki ikisi birleşmiş ve bütünleşmişlerdir.

Sözü edilen anlamları şair Ali ibn Suud Âl-Sânî “Şimşek Parıltısı” isimli şiirinde dillendirmektedir. Şu beyitler ona aittir:³⁸

Ey Katar tarafından gelen şimşek parıltısı
Cevap mısın? Selam mı? Yoksa haber mi?

Yoksa bize seslenen bir ceylan mısın?
İnciler gibi sözler içerisinde tecelli eden!

³⁸ Âl-Sânî, Ali ibn. Suud, fi Ğadıri’z-Zikrayat, Dâru’s-Sekâfe, Doha, birinci baskı, 1986, c. I, s. 117, 118.

Uykuya dalarken ziyarete gelen sevgili misin?
Tam zamanında yetişen, bizi kurtaran kederden!

Harikuladesin güzellikte ve yüceliklerde sen
Mükemmellik, ihtişam ve güzellikte ay gibisin!

Bakışların baygın, gözlerin durgun
Hayâlî, mutlu, sevinçli, mahcup, utangaç

Ey gecede apansız bizi ziyaret eden doktor!
Vakarla, aydınlık bir çehre ve çekingenlik içinde

Gece yarısı bizi istila eden özleminiz
Gece yarısı bize baskın yapan ve kazanan

Kınama bu aşk yüzünden bizi, çünkü biz
Aşığız güzelliğe, emir aşktan geldiğinde

Sevginiz içinde yerimiz var ey aziz!
Bizi büyüleyene sevgimizi sır gibi saklıyoruz

Aklı baştan alan sözler dökülse de dilinden
Zihnimiz döküyor aşık eder içindekini

Tutkumuzun başköşesine bağdaş kuran hasret
Sizi seçiyor esaret çarpıntısı içinde..

Şairin gözlerinde vatandan gelen şimşek çakıyor. Çakan şimşekte sevgilinin cevabını, hatta silüetini görüyor. Onun güzelliğini saymaya devam ediyor. Ona olan duygularını ve hislerini dile getiriyor. Onda derde derman doktoru görüyor. Onun meziyetlerini terennüm ediyor. Özellikle de akılları baştan alan konuşmasını. Nasıl olmasın ki? Çünkü o, vatandan geliyor!

Şimşek, seven ve vatan özlemi çeken aşığa hayır ve bereket müjdecisidir. Aynı zamanda zifiri karanlıkta yürüyene gecenin karanlıklarını aydınlatan nurdur şimşek. O, nurdur ve güvendir. Burada doğanın güzelliğini şimşekğin kendisi de dahil olmak üzere içinde bulunan her şey ile anlama ve güzeli hissetme vardır. Bu da burada güzeli hissetmenin kişisel bir hissediş olduğu anlamına gelir. Bu hissediş dışarıdaki bir konudan değil, şairin içinden doğar. Şimşek, başkaları için korkutucu olabilir. Fakat şair açısından güzeldir. Çünkü ona dostlarını ve vatanını hatırlatır. Delili ise şairin şimşekği Katar'dan geliyor oluşu ile nitelemesidir. Bu durum güzelliğin göreceli olduğunu gösterir. Bir kişi şimşekği harika ve korkunç olarak hissederken başka bir insan onu güzel olarak görebilir. Bu görecelilik şimşekçe bakanların psikolojik durumları ile alakalıdır.

Yaptığı tasvirlerle şair sevgiliye olan özlem ile vatana olan hasretini bir araya getirmiş olmaktadır. Aynı zamanda taşıdığı ince duygular ve hisleri ifade etmekle ceylan gibi sevgilisinin güzelliğini hissetmeyi de bir arada anmaktadır. Bu tarz hissi ve manevi olan şeyleri, sevgili ile vatani bir araya getirmek şiire karakteristik bir özellik katmakta, duyguların ve hislerin güzelliğini bahşetmektedir.

2- GÜZEL DOĞA

Az önce gördüğümüz üzere şairlerden biri, vatandan geldiği için belli bir siluetin güzelliğini terennüm ediyorken, başka şairler doğanın güzelliğinden bahsetmişlerdir. Özellikle de vatanın doğası ve oradaki sakin deniz yahut büyüleyici, güzel bahardan. İnsanoğlu ilk devirlerinden itibaren doğanın güzelliğini hissetmiş, onun evrende görünen tezahürleri ile ilişki halinde olmuştur. Tüm zamanlar ve mekanlarda mevcut şairler bütün dillerde doğanın güzelliklerini terennüm etmişlerdir. Doğal güzelliklerin dağ, ova ya da deniz ve sahra olması onlar için fark etmemektedir. Şairlerin çoğunluğu duygularını doğanın üzerine boca etmektedirler. Bu durum Arap şiirinin aşına olduğu romantik genel bir özelliktir. Arap şiirlerinde doğa donuk duygusuz bir fenomen olmaktan çıkıp, eleştirmenlerin 'doğanın insanlaştırılması' diye tanımladıkları beşerî özellikler almaya yönelmiştir. Bu durumla birlikte, doğa, şairin içindeki sırların açığa çıkmasına meydan vermektedir. Şairler kendileri moralsiz ve melankolik olduklarında doğayı mahzun ve melankolik görür, kendileri mutlu mesut olduklarında ise onu da mutlu ve canlı görürlerdi. Doğanın güzelliğini sırf güzellik olarak tasvir eden şairler çok azdırlar. Bu tarz tasvir daha zordur. İşte şair Muhammed Ahmed el-Mutavva da bunlardan biri. Körfez sahiline dikilmiş, denizin güzelliğine dalmış, onun güzelliğini, huzur ve dinginlik veren manzarasını hissetmeye çalışırken "Deniz Kasidesi" isimli şiirini kalıba döküyor. Şiirinde bilinçsiz/kasıtsız bir şekilde güzelin anlamlarını ifade ediyor. Diyor ki:³⁹

³⁹ el-Mutavva, Muhammed Ahmed, Zikrayât ve Emânî, Vezâratu'l-İ'lâm, Doha, birinci baskı, 1989, s. 68-71.

Fettan dalgalanmaları içinde aldattı beni deniz
Suyunun safi, tertemiz, rengarenk güzellikleriyle

İstila eder gönlümü hüzünler, kederler
Vecd ile coşturur ruhumu sahillerin güzellikleri

Güzelliğın sırrını görürüm ebediyen denizimizde
Gün doğumunda kumsallarda dalgalanışlarda

Sanki sabah güneşi nurdan ışıklarla parılıyor
Kumlar üstünde türlü türlü, rengârenk, alımlı

Yoksa güneşin altında alev almış yanıyor mu deniz?
Bir karasevdaının duyduğu müjde ve mutlulukla

Hayatın şarkıları gömülü sahillerinde
Ebediyen coşturur bizi, sıcacık sesiyle

 st nde kayıklar dizili ipteki inciler gibi
Yoksa kıyama kalkmış ağ çlar mı bunlar?

Denizler olmasa onların ne faydası olacak?
Y r tmese Allah çalkantılı sular üstünde?

Bir de diplerine daldığını düşün, keşfetmek için
Altın sedefler içinde saklanmış gizli sırları

Güzelliklerin en alımlısını gördüm içinde
İnsanın hiç göremediği Acemde Arapta

İnciler gizli derinliklerinde türlü türlü
Mercanların türlü türlüsü yerleşmiş diplerinde

Allah ki yerleştirdi kudretinin feyzi ile
Denizlerimize acayıplikleri, hâkim sanatkâr

Güzellik ondan, sevgi ondan yayılmakta
İnsanların hepsine, her dem, her vakit

Aşkın belini bükteğü nice karasevdalılar
şikayet eder denize içli içli doştların firakını

Nice hastalar var ki hikâye eder denize hissettiklerini
Kalp acılarından bahseder bazen alenen bazen gizli gizli

Dünyaya küsmüş, kızmış, ümitsizliğe düşmüş
Niceleri zamanın acımasızlığından kaçır ona gelir

Yüzüne kapılar, pencereler kapanmış niceleri
Bulamaz yolunu şaşırmışlara ondan başka yoldaş

Herkes gelir engin denizlere hep birlikte
Ya sıkıntıyı def için yahut bitkinlikle

Ey ezelden denizi yaratan tüm vasıflarıyla
Sana benden hamdler olsun samimi bir vicdanla

şair sabahın erken vakitlerinde denize bakakalmış düşünmektedir. Deniz sakın, insan ruhunu dinlendirir, korku ve endişe vermez bir haldedir. şair, denizin içinden değil de sahilden deniz üstüne düşüncelere dalmıştır. Bu yüzden mutmaindir. Üzerine doğan güneşin parıltılarıyla deniz sanki su denizi değil de kum denizi gibi, dalgalar da kum yığınları gibidir. Üstündeki gemiler ise sanki saçılmış inciler yahut dallarını dört yana salmış ağaçlar gibidir. Bu nitelemelerle deniz karaya dönüşmektedir. Bu durum da insana güven ve istikrar telkin etmekte, kara ile deniz, kuruluk ile yaşlık arasında denge ve ölçü tesis etmektedir. Bütün bu tasvirlerle “güzel” anlamı gerçekteşmiş olmaktadır. Bununla birlikte sükûnet, rahatlık, ölçü, denge ve uyum da “güzel”in gerekleri olarak gerçekteşmiş olmaktadır.

Sonra şair denizin güzelliklerinden başka unsurları da anıyor. Andıklarından bazıları balık çeşitleri, sedefler, inciler, yunuslar ve balinalar gibi maddi varlıklardır. Diğer bazıları da kavuşma arzusuyla âşıkların ona sığınması ya da sıcaklık ve teselli bulmak için dertlilerin, perişan olmuşların sahillere iltica etmesi gibi manevi durumlardır. Bu durum da denizin üzerine güzellik ve ölçülülük değerlerini aktaran denge biçimlerinden biridir.

Ve son olarak şair, evrenleri yaratan, denizi var eden Allah'ı (c.c.) anmakta, nimetlerinden dolayı O'na hamd etmektedir. Şairin bu hamdinde insanı rahatlatan güveni hissetmenin büyük payı vardır. Bu durum da “güzel”in en önemli anlamlarından biridir.

Şiir, herhangi bir kasıt olmaksızın, korku ve trajedi anlamları içermemiştir. Şiirde deniz heyecanlı ve dalgalı, ya da korkunç ve tehlikeli yahut büyük ve devasa olarak betimlenmemiştir. Tam tersine herhangi bir kasıt sezdirilmeksizin deniz gerek tasvir gerekse insan ruhunda bıraktığı etki itibarıyla tamamı “güzel” ile uyumlu kelimelerle anılmıştır. Deniz, şiirde “temiz, safi su, sabahın erken vakitlerinde, gün doğumunda nurlarla parlayan, hayat şarkısı, kucaklayıcı sesi” gibi nitelemelerle anılmaktadır. Şiirde güzele ve onun insan ruhuna etkilerine dair geçen kelimeler ise çok fazladır. Bunlardan bazıları şunlardır: “beni baştan çıkardı, kalbi iştila ediyor, kalbi esir ediyor, ruhu neşelendiriyor, güzelliğin sırrı, müjde, coşku, bizi neşelendiriyor, göz alıcı güzellik, içinde güzellik var, içinde sevgi var, dert giderici”. Şiirde belki de güzel değerini en fazla vurgulayan ifade denizin içinde yayılan güven ve huzur ruhu ile sonunda denizin Allah vergisi olduğuna yapılan vurgu olsa gerektir.

Böylece şair doğanın güzelliklerini terennüm etmektedir. Bu güzellikler arasından da sakinliği ve güzelliği ile denizi seçmektedir. Aslında herhangi bir şair de denizi deliliği ve hırçınlığı ile seçip sonunda onu kendi seçimine göre ümitsiz yahut korkutucu bir şekilde tasvir edebilirdi. Burada denizin Arap Körfezi olduğuna işaret edilmelidir. Arap körfezi elbette okyanus gibi değildir. Sakin ve güvenlidir. Doğrusu şair denizi tasvir ederken, herhangi bir denizi değil, aslında vatanının bir parçasını tasvir etmektedir. Hissettiği rahatlık, memnuniyet, güven ve güzellik duyguları da buradan kaynaklanmaktadır.

Şair Halil Mutran'ın “Akşam” başlıklı şiiri ile kıyaslandığında Muhammed Ahmed el-Mutavva'nın şiirinde güzele ait anlamlar daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Mutran, şiirinde gün batımında denizi tasvir etmekte, hüznü duyularını onun üzerinde canlandırmakta, onu gündüzün ölümü ve gerçeklerin karartılması olarak görmektedir. Denizin dalgalarını kendi endişeleri ve hüznüleri gibi çalkantılı görmek ve şu beyitleri dile getirmektedir:⁴⁰

⁴⁰ Mutran, Halil, Dîvanu'l-Halil, Dâru Maron Abbud, Beyrut, tarihsiz, c. 1, s. 33.

Özlemimle baş başayım ve yapayalnız
Kederimle bir başınayım, yorgunluğumla

Gelgitlerini düşüncelerimin dert yanıyorum denize
Bana cevap veriyor çılgın deli rüzgârlarıyla

Çökmüşüm kocaman kayaların üstüne
Keşke kalbim de o sert kayalar gibi olaydı!

Başlarında dalgalar başımdaki belalar gibi
Eziliyor onları içimdeki dertler, hastalıklar gibi

Dört bir yanı denizin çarpıntı içinde, sıkıntılı,
Günbatımında ıstıraptan göğsümün darlığı gibi

Bir bulanıklık, kararmışlık kaplar karaları
İçimden çıkıp yükselir gözlerimin önüne

Kapkaranlık ufuklar, yaralı gözkapakları
Yumar gözkapaklarını ölüm sancılarına

Ne acayıptır gün batımı, ne ibretliktir!
Karasevda'ya ibretlik, görene ibretlik!

Gündüze can çekişmesi, güneşe sancı değil midir?
Işıkların matemleri arasında deniz?

Kesin bilgiyi silip süpüren değil midir o
Ve şüphelere medar olan karanlıklar içinde?

Varlığı ortadan kaldıran değil midir?
Ve yok eden eşyanın görüntülerini?

Işıkları dökülür şafakta güneşin taptaze
Derinliklere doğru karanlık zirvelerden

İki bulut arasından geçip akmaya başladı
Kızıl gözyaşları gibi düştü damla damla

Sanki evrenin son gözyaşı damlası
Karıştı ağıtımdaki son gözyaşlarıyla

Sanki günümün kayboluşuna eşlik ettim de
Gecemin nasıl olduğunu gördüm aynada

Mutran, beyitlerinde gündüzün ölümünü, ışıkların matemini, güneşin sancısını, gerçeklerin gizlenişini, eşyanın görüntülerinin kayboluşunu, batışı esnasında güneşin kızıl gözyaşı gibi tasvirini, evreni sanki şairin ardından ağıt söylerken son gözyaşı damlasını akıtıyormuş gibi tasvir ederek trajedik duyguları göstermiş olmaktadır. Dolayısıyla şiire kişisel trajedik duygular baskın olarak yansımaktadır. Şair, şiirinde kendisinden ve acılarından çokça bahsetmektedir. Şu sözü de bunu destekliyor:

Özlemimle baş başayım ve yapayalnız
Kederimle bir başınayım, yorgunluğumla

Öte yandan şair Muhammed Ahmed el-Mutavva'nın şiirinde ise sevinç, neşe, ferah ve mutluluk ön plana çıkmaktadır. Şiirde bu duygular tüm insanlar adına anılmaktadır. Hatta dertliler ve ezilmişler de içlerinde taşıdıkları hüznüleri dökmek için denize giderler. Nice âşıklar denize yönelmiş, nice hastalar, nice ümitsizler sıkıntılarından kurtulmak için denize sarılmışlardır! İnsanların içini dökmeleri kendilerini rahatlatma, kalplerindeki endişe ve yorgunlukları açığa vurma ya da hayır ve bereket mevsimi olan inci avlama zamanında da olabilmektedir. el-Mutavva der ki:

Herkes gelir engin denizlere hep birlikte
Ya sıkıntıyı def için yahut bitkinlikle

Ona göre deniz sabahın erken vaktinde parlaktır. Kuşluk vakti sakindir. Şiirdeki duygular kişisel ve özel değil herkesi kapsayacak şekildedir. İçerdiği tasvirler de tarafsızlık ve nesnellığe çok yakındır. Sakin ve rahatlatıcıdır. Denizin gerçekte vatana ait olan güzelliğini ortaya koymaktadır.

Muammed Ahmed el-Mutavva'nın doğanın güzelliklerini tasvir ettiği bir başka şiiri daha vardır. Bu şiirin başlığı “Bahar” dır. Aşağıdaki beyitler o şiirdendir:⁴¹

Geldi mi nurlarıyla bahar âleme?
Müjdelerle mi? Yoksa selamlarla mı?

Gelişinde baharın cihanı gül kokusu sardı
Güzellikleri güllerin, kokuları çiçeklerin

Yeryüzü eski günlerine döndü yeşillendi
Baharla geldi aleme ağaçların büyüğü

Yeryüzü cennetleri yeşerdi, serpildi
Can çekişen toprağa bahar gelende

Giyer üzerine her bir köşesi doğanın
Yemyeşil atlaştan ipekten elbiseler

Tomurcuklar görüyorum, görkemli âyetler!
Çıkmışlar baharın güzel kokularını ödül alarak

Tebessüm eder tomurcuklar açılmış yaprak yaprak
Sırlarının feyizlerini yerleştirmiş içlerine Cenab-ı Hak!

Dalları üstünde cıvıldaşır neşeyle kuşlar
Gelir bereketli yağmurlar yıkar tüm hüznüleri

Neşeyle cıvıldaşarak kaplarlar ufukları
Baharlarda taşar kuşların ömürlük şarkıları

Büyüleyici kokular alırsız muştusuyla baharın
Tüm yolculuklarında, tüm duraklarında

⁴¹ el-Mutavva, Muhammed Ahmed, Zikrayat ve Emânî, s. 65-67.

Esintileri baharların fesleğen kokuları yollar
İkinci vakitlerinde, sabahın seherinde

En tatlı nağmeleri terennüm eder mahzun melûl
Şifa verir dertlilere tellerinden dökülen nağmeler

Hüsün ü cemali nefes keser, göz kamaştırır
Neşe saçır gönlümüze ay gibi parlak güzelliği

Bahar geldi! Mutluluk geldi baharın koinunda
Gelişi bütün varlıklara neşe, mutluluk saçanda

Rahman'ın muştularla yolladığı bahara hoş âmediler olsun!
Eseridir rahmet-i ilahiyenin, tecellisidir hikmetli kaderin.

Şiir güzellik ve değer anlamlarıyla doludur. Şiirde en belirgin biçimde görünen güzellik kuşlar ve çiçeklerdir. Ötüşleri ve kokuları üstünden şiirde bu ikisine defalarca işaret edilmiştir. Bu ikisi koklama ve işitme duyularını harekete geçirmektedirler. Koklama duyusu aracılığıyla fesleğenin bize hediye ettiği güzel kokuları hissederiz. Kulak vasıtasıyla öten kuşun ufukları kaplayan tatlı nağmelerini dinleriz. Bütün bunlara otların yeşermesi ve yağmurun yağması eşlik eder. İşitmeyi, sesi, hareketi, çiğ tanelerini ve rengi hissetmek şiirde uyum içinde bir araya gelir, eseri de insan ruhunda şu ve benzeri kelimeler aracılığıyla açığa çıkar: 'müjdeler yollar, gönlümüze neşe saçır, mutluluk saçır'. Şiir aynı zamanda diriliş, açılma, hareket, ilerleyiş ve hayat gibi fiillere delalet eden kelimelerle doludur. Bunlardan bazıları: 'bahar geldi, havası fesleğen yayar, yeryüzü cennetleri yeşerdi, yaprak yaprak açıldı, evren gül kokusu kesildi, neşeyle, yağmur geldi, tomurcuklar nefes keser, göz kamaştırır' ifadeleridir.

Şiir bitiş esnasında bu güzelliğin Allah'tan olduğuna işaret eder. Bu ifadelerde insan ruhunu rahatlatan, huzur ve dinginliğe sevk eden bir hal vardır. Böylece şiirde renkler, sesler, kokular ve hareketlerin kaynaşmasıyla güzelliğe ait unsurlar bir araya gelmektedir. Bir araya gelen bu özellikler baharın güzelliği ile birlikte insan ruhunda neşe ve sevinç duygularını uyandırmasına işaret etmektedir.

Şiir içinde taşıdığı sükûnet ve dinginlik şeklinde kendini gösteren güzelliğiyle birlikte bol miktarda kelimelerin, çetrefilli terkiplerin ve görkemli ifadelerin kullanımından kaçınan bir yapıya da sahiptir. Bu

yüzden şiirin dili kolaylıkla akıp gitmektedir. Manaları açık ve kavranması kolay bir üslup var şiirde. Tüm bunlar güzelliği oluşturan ve besleyen temel unsurlardır. Şiiri seçkin kılan özelliklerden biri de şairin kendisinden bahsetmemiş olmasıdır. Şair, şiirde kendisinden bahsetmek yerine bahardan ve tüm insanların ruhunda uyandırdığı sevinç ve mutluluktan bahsetmektedir. Şiirdeki duygular, dar ve sınırlı değil, genel ve insanların ortak duygularıdır. Nitekim bu da güzelin özelliklerindendir. Çünkü güzel, geneldir, özel değil; dengelidir, aşırı ve abartılı değil; üzerinde herkesin ittifak edebileceği bir özelliktir.

Yukarıda kaydedildiği üzere, Katar şiiri, doğa ve insan üzerinde güzel değerinin yansımalarını ifade etmiştir. Katar şiirinin doğada tecelli eden güzeli ifade edişi bilinçdışı ve dolaylı bir biçimde vatan ile ilişkilidir. Şairin güzelliğini tasvir ettiği manzara sakin ve güzel denizdir ki elbette bu Arap Körfezi'dir. Sahilde durup bakan şairin yaptığı tasvir vatan sevgisi doludur; betimlemelerinde şairler denize dalma, balık avlama ve gemiler gibi denizle ilgili gelenekleri ifade etmektedirler. Katar şiiri aynı zamanda baharın güzelliğini de terennüm etmiştir. Bu şiirin baharın güzelliğini dillendirmesi güzellik/estetik değerlerini kuşlarda, çiçeklerde, çiğ tanelerinde, hayatın hareket, canlanma ve yenilenmesinde algılayarak sakin bir içeriği oluşturmaktadır; öyle ki, şimşek bile bu sükunet içerisinde şaire güzel görünmektedir. Çünkü şimşek, şaire sevgilisinin ve vatanın hatıralarını taşımakta onun özlem ve hasret duygularını harekete geçirmektedir.

Katar şiiri insan üzerinde tecelli eden güzelliklerden bahsederken özellikle kadın güzelliğini ele almış, bazı şairler kadın güzelliği üzerine aşk şiirleri yazmışlardır. Özellikle de kadın gözleri, sesi ve konuşması üzerine. Katar şiirinde aşk teması, içinde fuhşiyat ve müstehcenlik bulunmaksızın, temiz, iffetli ve yüksek güzelliği hissettirecek bir şekilde ele alınmıştır. Aynı zamanda kadın duygularının dışı vurumunu da ele almıştır Katar şiiri. Bu duygular da şiirlerde yüksek ve ulvi bir şekilde geçmiştir. Böyle şiirlerin içinde özlem duygularının ifade ve ifşa edilmesi dikkat çekmektedir. Fakat bu husus sakin, şeffaf ve güzel bir şekilde işlenmektedir. Pek çok şair şiirinde duygularını açığa vurmuş ve onu terennüm etmiştir. Şairlerde sevgi duyguları temiz, iffetli ve güzel bir görünüme sahiptir. Sevgi duygularının şiirle ifade edilmiş olması ise ona ilave bir güzellik katmıştır.

Şiirde kullanılan ifadeler çetrefilli olmaksızın çoğunlukla ince, şeffaf bir şekilde gelmiştir. Bu tarz ifadelerin kullanılması da “güzel” değerlerinin dil ve üsluptaki yansımalarına dâhildir. Bazı şairler, ‘yara, sevgi haştalığına tutulma ve aşk kadısına şikâyetle bulunma’ gibi eski tabirleri kullanmaya meyletmışlerdir. Bu tarz tabirler geçmiş şairlerin başvurduğu eski manalar olmasına rağmen, aşk duygularının ve içinde güzele ait anlamlar barındıran şeylerin alımlılığını artıran estetik sanatsal üslup ve semboller olarak günümüzde de etkisini devam ettirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. BÖLÜM: ZARİF

GİRİŞ:

Eстетik değerlerden biri de zarafettir. Bu değer, küçük, ince ve yumuşak olan her şeyde somutlaşır, görünür. Göreni rencide etmez, ona zarar vermez. Bakış onu kuşatabilir, kalp onu kucaklayıp merhamet edebilir, ona bir zarar ve sıkıntı gelmesinden korkar, onu korumaya ve kollamaya çalışır; narin bir çiçek gibi, sevimli bir kedi gibi, küçücük bir kız çocuğu gibi yahut hafif esen meltem gibi.

Zarif değeri şeffaf tebessümde, yumuşak fısıltıda, narin bir harekette ve masum bir yüzde görünür. Zarif, arkadaştan dilenen özürde, sevgiliye yapılan seslenişte ve Allah’a yakarıştta da görünebilir.

Zarîfin en önemli özelliklerinden biri yumuşaklık ve zayıflıktır. Bu yüzden bu tür özellikleri taşıyanlar şefkat ve merhameti üzerlerine çekerler. Bizleri de kendilerinden çekinme ve nefret etmeye değil kendilerine yönelmeye, kucaklama hissine sevk ederler. Zarîf, sakın müziktir, yumuşak kokudur, gökyüzünde bir yıldız gibi uzaktır, neredeyse yere yapışacak kadar gövdesi kısa bir çiçektir.

FİLOZOF VE DÜŞÜNÜRLERE GÖRE ZARİF

Zarif değeri çok az sayıda eleştirmen ve filozofun özel ilgisine mazhar olmuştur. Onların çoğu güzel değerinden bahsederken zarîf hakkında söz söylemişlerdir. Örneğin bunlardan biri Edmund Burke’e aittir. O şöyle der: “Bizim en çok dikkatimizi çeken şey yumuşak, zarîf, temiz, narin ve çekici olan her şeydir. Diğer bir ifade ile bizde sevgi uyandıran her şeydir”⁴².

Dr. Abdülkerim el-Yâfi ise ‘incelik’ kavramını seçmiş ve bu kavram üzerine uzun uzadıya söz söylemiştir. O şöyle der: “Eylemlerde ve özelliklerde zarafet, tatlılık ve hoşluk, hareketlerde narinlik ile birlikte güzelliğin birbirine yakın tonlarını kapsaması için bu kelimeyi seçtik”⁴³. Sonra bu değer üzerine uzun açıklamalar yapar, filozofların görüşlerini kaydeder ve der ki: “Düşünür Ravaisson Mollien zarîf hareketlerin dalgalı hareketler olduğu ve teslimiyeti ifade ettiği görüşündedir. O, özet olarak şu ifadeleri kullanır: Dalgalanma, içinde zarafet ve incelik bulunan bir teslimiyetin duyumsanabilir ifadesidir.”⁴⁴ Sonra Dr. Yâfi devam eder ve der

⁴² Gheorghe Ovseanico, Mûcezu Tarihi’n-Nazariyyati’l-Cemaliyye, s. 136.

⁴³ el-Yâfi, Abdülkerim, Dirasat Fenniyye fi’l-Edebi’l-Arabi, Dimeşk, birinci baskı, 1963, s. 43.

⁴⁴ A.g.e., s. 44.

ki: “Bergson, incelik hakkında Ravaisson’un görüşü üzerine şöyle yorum yapar: “ince ve zarif olan her şeyde bir çeşit teslim olma hali hissedersin. Sanki bu teslim olma hali onun eğilmesi ve tenezzül etmesi gibidir. Evreni sanatçı gözüyle inceleyen herkes onda incelik üzerinden takdim edilmiş bir ihsanı, bir ikramı görecektir. Nitekim dil, duyumsanabilen hareketteki incelik ile Rabbani ihsanın özelliklerinden olan lütfetmeyi tek bir kelimeyle yani “grace” [zarafet & lütuf] kelimesiyle karşılarken yanlış yapmamıştır. Zira Ravaisson’a göre bu iki anlam aslında tek bir şeydir”⁴⁵

KATAR ŞİİRİNDE ZARİF

İçinde “zarif” anlamı görünen şiir örneklerini açığa çıkarmak için Katar şiirine baktığımızda kendimizi üç örnek karşısında buluruz: Birinci olarak erkek sesi, ikinci olarak kadın sesi, üçüncü ve sonuncu olarak da Allah’a yönelmek.

1. ZARİF VE ERKEK SESİ

Erkek kadına konuştuğunda sözü ince ve zarif olur. Özellikle de kadın Hazreti Meryem gibi temiz, iffet abidesi bir hanımefendi olduğunda ya da gerçek bir kişilik hakkında konuşup Hazreti Meryem’e telmihte bulunursa veya kendisine açıkça söyleyemediğini ona yüklemek için doğrudan Hazreti Meryem’e seslenirse bu da aynı şekilde bir tür zarafet ve incelik olmaktadır. Fakat bazen şiirin neredeyse tüm ifadeleri açıkça Hazreti Meryem’den bahsediyor gibidir. Şair Abdullah Salim’in Hazreti Meryem’i, onun inceliği, masumlğu ve temizliğini tasvir etmesi bu konunun örneklerindendir. “Meryem” başlıklı şiirinde şairimiz şöyle der:⁴⁶

Azrâdır o!

Eteklerini toplayıp çarşafının

Süzülmüştür uzaklara

Hiçbir şey fısıldaman etmiştir bize veda

İnanmıştır Allah’ın adil olduğuna

Ve adil olduğuna sevginin

⁴⁵ A.g.e., s. 47, 48.

⁴⁶ Araştırmamız, zorunlu olarak bir kısım şiirlerin internette yayınlanmış haline dayandı. Çünkü bir kısım şairler şiirlerini basılı kitap ve benzeri bir şekilde değil de sadece internet üzerinden yayınlamış bulunmaktadırlar. Şiire katkılarını internet yayıncılığı yoluyla gerçekleştirmişlerdir. Bu yüzden internet adreslerini kaynak göstermek kaçınılmaz bir durumdur. Şair Abdullah Salim de bunlardan biridir. Kendisinin kasidesini uluslararası şiir ansiklopedisinden iktibas etmiş bulunmaktayız:

<http://adab.com/modules.php?name=sh3er&doWhat=shqas&qid=690948&r=%rc=8>

Ve bizlerin şu “sanal dünya”da ahmaklığımıza
Ve ellerimizle diktiğimiz günah duvarlarına
Gitti işte, hiçbir şey fısıldamadan
Azrâdır o!
İffetlidir, meyletmemiştir günaha
Gafil avlamıştır onu bir gün balçığın arzuları
Dönmüş sormuştur aynaya sırlarını:
Kim koparır bir ömür biriktirilen dutları?
O sıcaklıktan kim nasiplenir?
şu ürkmüş tavşanı kim sakinleştirir?
Kim?
Sonra devam etti sorgulamaya
Ve hızla uzaklaştı ağlayarak aynadan
Yöneldi nurdan seccadesine.
Mihrabında yakarıştaydı o,
Sesleniyordu Zekeriya
Ve sorguluyordu: Bunlar nereden Meryem!
“Onlar Allah’ın katındandır”
Ve muhakkak ki Allah adildir.
Ve şüphe yok ki Azrâdır o

Aramızdaydı o,
Lakin sezemedi gece yarenleri
İki yanından saçılan Allah’ın nurlarını
Genelde kötüydüler ışığı takip etmekte
Ama apaydınlıktı, gördüm bembeyaz harfleri
Parmak uçlarının kandiline çevirdim gözlerimi
İnsanların anlamadığı bir sesle konuşuyordu bize
Anlayanlar, benzer bir büyülenmeyi yaşamış olanlardı yalnız.

şiirin tasvir ettiği gibi Hazreti Meryem çok temiz ve iffetli idi. Temizlik timsali idi. Tamamen ibadete kapanmak maksadıyla şahsından ve bedeninden feragat ederek aynasını terk etti, seccadesini üzerinde ibadete

kapandığı bir köşe edindi. O, çok geniş dünyada kendisine sınırlı, küçük bir mekân seçiyordu. Bu, onun letafetinin, dünyadan vaz geçmesinin ve en azla yetinmesinin delilidir. Seccadesi nur, çevresi nur, kendisi nurdu. Nur, latif ve incedir. O, kısık sesle konuşuyordu. Şiirde geçen tüm ifadeler küçüklük, letafet ve yumuşaklığı göstermekte. Hareketler için bile aynı durum geçerli. Meryem, çarşafının çevresini toplamış, fısıldamaksızın süzölmüştür. Konuştuğunda ise insanların anlayamayacağı bir ses tonu ile konuşmuştur. Çünkü insanlar ancak bağırmaı ışıtırler. Hazreti Meryem'in sesi ise nur gibi fısıltı şeklinde ve yumuşaktır.

Şiirin Hazreti Meryem için çizdiği portre gürültü patırtı çıkarmadan sakince gelip geçen bir silueti andırır. Portrede nur, fısıltı, sükûnet ve yumuşak zarif hareketler bulunmaktadır ki bütün bunlar zarafet ve letafeti destekleyen unsurlardır.

Şiirin güzellik ve zarafetini artıran özelliklerden biri de dini boyut ile birlikte Müslümanların ve Hristiyanların vicdanlarında Hazreti Meryem'e karşı taşıdıkları şefkat, sevgi ve hürmet duygularıdır. Hazreti Meryem'e istemediği halde Allah tarafından gelen rızık bu zarafeti desteklemektedir. Şiirin işaret ettiği durum da budur. Şiir bu anlamı Kur'an-ı Kerim'in hazreti Meryem hakkındaki açıklamalarından ilham alarak ifade etmiştir. Hazreti Zekeriya her ne zaman Meryem'in yanına girse yanında yiyecekler görüyordu. Bu durum Allah'ın rahmeti, lütfu ve gözetmesinin eseri idi. Bu konu ile ilgili olarak Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:⁴⁷ “Zekeriya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve ‘Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?’ der; o da: ‘Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir’ derdi.”

Şiirin güzel parçalarından biri de hazreti Meryem'in sığındığı nurdan seccadedir. Nurda güven ve incelik vardır. Seccade uzantı, sessizlik, dinginlik ve huzurdur. Hiçbir sıkıntı ve meşakkat çekmeksizin Hazreti Meryem'e rızkın gelmesi şiirde diğer unsurlarla birlikte ilerlemekte ve tekâmül etmektedir. Zarafet de anılan unsurlardandır. Hep birlikte sakin bir durum oluştururlar, içine nur süzölür, derin düşünceler kaplar, içinden huzur ve dinginlik yayılır.

Son bölümünde şiir Hazreti Meryem portresi çizer. Meryem parmağıyla işaret etmektedir. Parmaklarının etrafından nur fışkırmaktadır. Sanki konuşuyormuş gibi gözükmeaktadır. Fakat sessiz bir şekilde ya da hakikatini yalnızca temizlik ve sâfilik tecrübesi yaşamış olanların anlayabileceği bir ses ile konuşmaktadır. Böylece şiir saflaşmakta, altından temizlik ve sâfilik yansıtmış olmaktadır.

Şair Muhammed ibn Halife el-Atiyye, müstehcenlik içermeyen

⁴⁷ 3-Âl-i İmran: 37.

sakin ve ince kelimelerle sevgilisine yönelmektedir. Sözlerinde müstehcen kelimeler bulunmamakta, abartılı ifadeler kullanmamaktadır. Tam tersine ince anlamların ve ondan da ince lafızların kullanıldığı bir üsluba sahiptir onun şiiri. Sevgilinin gözünde ufuklar uzaklaşmakta olan bir sandal gibi gözükmeştir. Bu tasvirde hareket sakindir, bitişi ve dağılmayı haber verir. Şair o uzaklardaki sandalı rüzgarın tükenişinde yahut buzdan bir çember içerisinde yakalamayı arzulamaktadır. Bu da sessizlik sükûnet ve soğukluğun bir başka yansımasıdır. Dolayısıyla şair o uzakdaki sandalı, çılgın bir kasırğa yahut tutuşmuş bir ateş gibi yakalamaya çalışmıyor. Sonra sevgilisinin gözünde uyuyan bir rüya görmektedir. Bu da sessizliğin diğer bir türüdür. Şair, kalbini uysal bir kalp olarak tasvir eder, çılgın, gürültülü ve isyankâr değil. Sevgilisini görmeyi temenni ettiğinde onun şeffaf gölgesini görmeyi arzular. Sonra sevgilisinin onu gözlerinin üstüne hayali olarak çizmesini umar. Hayal de gölge de ince, zarif, yumuşak ve sakindir. O kadar ki şiiri oluşturan her bir unsur incedir, zariftir, sakın ve yumuşaktır ki bu da duyguların inceliğini göstermektedir. Bu durum şairin “Bahar Güzellikleri” başlıklı şiirinde daha fazla açığa çıkmaktadır. Şair, kasidesinde şöyle der:⁴⁸

Gözlerinde ufuklar görünüyor
Bir sandal uzak batıya yönelmekte

Âh! Keşke yakalayabilseydim
Rüzgârın tükenişinde, buzdan bir çemberin içinde

Gözlerinde uykuya dalmış rüyalarım
Keşke uyansalar yeniden gözlerinde

Güneşi akıtabilsem de gözlerinde
Görseler taptaze sevgimde açan tebessümü

Uysal kalbim hayallerinin emrinde
Yarayı örter duygular yaşasın diye

Kanatlarını açtı hasret ve dönmedi asla
Fırtınanın engellerinden korkarak

⁴⁸ el-Atiyye, Muhammed b. Halife, Zâkiratun Bilâ Ebvab. Şairin şiirlerini topladığı kitaba ulaşmak için çok çabaladım. Fakat nafiye. Şiirleri toplu halde sadece kendisinin internet adresinde erişime açık bir şekilde bulunmaktadır:

<http://www.mohamadkhalifa.com/p1.php>

Düşüncelerim doludizgin sana doğru
Gecenin sırtında gözlerim, ürkek

Uykuyu atlar gözlerim aşmak için karanlığı
Ruhun sedası teselli eder bağışları

Hüznümün tellerine dokunur da öter kuşlar
Tüm sanatlara değen o gezgin nağmelerine

Seni arayıp dururken baki kalır mı hasretim,
Yani zamanın zindanına hapsedilmiş sesim?

Arzuların yansımasında göster bana
Şeffaf gölgeni loş ışıklar altında

Bırak beni kaderimle baş başa, acı çekeyim
Ruhun gurbetinde ve eziyetinde sınanmanın

Gülümseyen yarınlarımız ıstırapların yüzünde
Emeldir, ümittir, kapılarını açan kaderin

Ruhuma dokunur avuçlarıyla
İki yanında iz bırakınca tutkular

Beni çiz öyleyse gözlerinin üstüne hayalen
Ki görmeyeyim içinde acılarımın resmini

Gözlerinde ömrüm, feda olsun onlara
Bakmayı arzuladığım her bir göz

Şiirin başlığı bile zarafet ve incelik ilham etmektedir. Başlığı 'Bahar Güzellikleri'. Baharın en önemli özelliği zarafettir. Fırtınalı kış gibi değildir. Kavrucu sıcaklarla gelen yaz gibi değildir. Bu tarz şiirler ince ve narin bir ilan-ı aşk gibidirler. Fuhşiyat ve müstehcenlikten uzak hatta bedenden bile uzaktırlar. Sevgiliye seslenirken gölge, siluet, ve hayal ile yetinmekte,

bedene ait duygu ve azalardan bahsetmemektedir. Yine coşmuş arzulardan da dizginlenemez şehvetlerden de bahsetmemektedir.

İnci gibi dizilmiş ince, hoş aşk şiirlerinden biri de şair Abdurrahman el-Muâvede'ye aittir. Başlığı “Madde Ötesi”dir. Bu şiirinde şair, Ömer Hayyam tarzı bir üslup kullanmaktadır. Şair evreni tefekkür eder, sevgilisini şarap kadehine, kavuşma keyfine davet eder, ona yumuşak ve hoş bir şekilde seslenir, der ki:⁴⁹

İçir bana şu iki tepecik arasında
Ki hayat iksirimdir, gençlik iksiri
İnce, zarif, hoş kaynaktır onlar
İçir bana iksiri dostum, aldırma kınayana

Gecelerin kumrusu feryat etti aşkını ilan için
Dedim ki âh neler çektirdin şakıyan kuş, âh!
Sevgileri kaybeden benim, arzuları kaybeden
Kalbimde ürpertiler, kalbimde yangınlar

Sevgilim! Kalk yürü ümit vadilerine
Ballar sağalım aşkın varoşlarında
Kalk yürü yakınmaya, fısıldaşmaya, öpüşlere
Kalk ve kurtar aşkın ısıraplarından

Kalk hülyaların uçsuz âlemine dalalım
Şakıyan, feryat eden bülbülü dinleyelim
Haydi, kaybolalım ferahlatan dünyasında hayallerin
Ey kalbimin neşesi, ey son sınırı arzuların

Ömrün baharında, gençliğin gölgesinde
İçir bana aşkın balını, şerbetini
Eridim ben, tükendim, bırak sitemleri
Huzur bahçesi yap kalbime âteşi

⁴⁹ el-Muâvede, Abdurrahman, Divanu'l-Muâvede, Bahreyn, 1942, s. 75 vd.

Sevgilim! Sana şikâyet ediyorum
Coşkumdan taşan gözyaşlarımı sana
Mutluluğum da bedbahtlığım da senin ellerinde
Uyku lütfeyle dertten erimiş, tükenmiş aşığa

Getir koy güzel ellerini ellerime
Senin sevginin esiri olarak yaşadım
Senin rızana layık mıyım bileyim?
Yoksa apansız ölümlere mi geleyim?

Seher vakti başımda siluetin dolandı
Dedim ki hoş geldin ey ay ışığı!
Ey asilzade yanından gelen elçi!
Ey karasevda kalbin şifası!

Ey gönümün sevgilisi! Kim payladı seni?
Sana candan bağlanan aşığa karşı?
İnsan mısın sen? Yoksa bir melek mi?
Yok, yok! Tesellisisin sen karasevda lının.

Şiir yumuşak ve hoş bir şekilde sevgiliye yönelip ay ışığı altında yahut rahatlatıcı hayal dünyasında onunla karşılaşmayı ummaktadır. Ümit vadilerinde yaşamaktan başka arzusu bulunmamaktadır. Şiir yüksek ve saf keyiflerle yüklüdür. Omurgası ise hayaller, hülyalar ve sevgiliyi ziyaret, hatta hayaldeki siluetini ziyarettir. Doğrusu, sevenin sevdiğinden tek beklentisi onun rızasıdır. Ona olan tutkusundan erimiş, onu insan türünden de melek türünden de görmemektedir. Sevgili, onun gözünde ancak ünsiyettir, şifadır, tesellidir. Zaman ise şiirde bahar mevsimindeki bir seher vaktidir. Baharın seherinde sessizlik, sâfilik, duruluk, her yana yayılmış iyilikler, güzellikler ve yeni bir hayat bulunmaktadır.

Şiirde geçen her bir anlam zarafet ve hoşluğun en ileri noktasını, ifadeye yükseklği göstermektedir. İçinde herhangi bir fuhuş ve müstehcenlik, bedene ait mubah olan veya olmayan herhangi bir işaret de bulunmamaktadır. Şiir ritim ve ahenk açısından da hoş ve zariftir.

Kelimeleri inceliklidir. İçinde zorluk bulunmamaktadır. Cümle yapılarında aşırı kelime bolluğu, katılık ve keskinlik de yoktur. İçinde seslenişler çoktur. Bu seslenişler sevgiliye yalvarma ve yakınlaşma arzusunun ifadeleridir.

İfadelerde bu tarz hoşluk ve inceliğin bulunması duygulardaki adım adım yükselişi, soyut anlamlara ve değerlere doğru meyletmeyi göstermektedir. Şiirin başlığı da bu duruma işaret etmektedir: “Madde Ötesi”.

2- ZARİF VE KADIN SESİ

Hanım şair Hissa el-Avadi de sevgiliye bir parça sitemle birlikte yönelir. Fakat bununla birlikte sitemi çok incedir, hoş ve zariftir, içinde rencide etme de acı verme de yoktur. Sitemini biraz acı olmakla birlikte mütevazı bir şekilde ortaya koyar. Şiirde bir parça tevazu bulunuyor olması da ayrıca bir zarafet özelliğidir. Şair hanım, anılan duyguları “Meçhul Yankı” isimli şiirinde şöyle ifade etmektedir:⁵⁰

tanıyor musun beni?
tanıyor musun gerçekten?
söndürüyor musun kandilimi? ve yakıyor musun beni?
seviyorum mu diyorsun yani? yoksa zorluyor musun beni?
değil dostum, “seviyorum” değil... mahrum ediyorsun beni

tanıyor musun beni?
ve beni kaderin önüne mi atıyorsun?
kurtaracak mısın gerçekten beni? ve diriltecek misin?
tebessümlere boğacak ve kurtaracak mısın beni?
acılarımın dikenlerini mi koparacaksın? acıtacak mısın beni?

tanıyor musun beni?
bana seslenmekten kaçınıyor musun?
ve görmek istemiyorsun sanırım dolunayımın bana seslenişini
hayatımdan bana düşman olmasını istiyorsun
aşık mıydın bana? imkansız oysa, teselli etmen beni...

⁵⁰ el-Avadi, Hissa, Kelimâtu'l-Lahn, s. 57-59.

biliyor musun beni? gecelerim devamlı hüznlerde
kurumuş dallarım vatansız kaldı
gözkapaklarım ümitsiz, direnir uykulara
musibetlerin içine atarak, bırakıyor musun yoksa beni?

beni tanıyor musun ki?
bırakıyorsun yangınlarımla baş başa?
yıldızlara savururum ahlarımı elemelerimi
güllere içiririm acılarımı, kederlerimi
bağrıma basarım gözyaşlarımı... göz kapaklarımın bağrına

tanıyor musun beni?
teller arasından çıkan nağmeler gibi
sabahlayan, an be an yükselen sesler gibi
ağaçların dallarında aşık bir kuş
ve bir sevgi pınarı gibi ya da kararsız bir kalp

biliyor musun ben kimim?
kariştı ahlara nağmelerim
günlere bakar emellerim hayallerim
satır aralarında ve sayfalarda kalemlerim
kuruyor şimdi, yeter mi sana bu acılarım?

biliyor musun beni, yüksek köprüümü yıkarken?
yıkarken anlamsızca 'hayallerim' dediklerimi?
ihmal ederek beni, ilham veriyorsun şiirlerime
harflerimi kazıyorsun prangalarım arasında bir yere

biliyor musun beni?
bilmiyorsun ömrümden gayrısını
bilmiyorsun tutkularımı, ne olup bittiğini

tomurcuk bir gül gibiymen soldurdun beni
şiiirnin rediflerini sulayan nağmedir gözyaşım

tanıyor musun beni?
hala inkar ediyorsun oysa beni
inkar ediyorsun içimdeki tutkuyu.. ve yakıyorsun beni
söyler misin mazime, terk etsin beni.

Şiir, her bir mısraın başında soruyu tekrar ederek ilerliyor. Sorular ise içinde devamlı olarak bir acı ve elem taşımakla birlikte sitem de barındırmaktadır. Sevgilisi kendisini terk etmekte, unutmakta, ondan uzaklaşmakta fakat bir yandan da onu tanıdığını iddia etmektedir. Bu nasıl olabilir ki! Bu yüzden şaire hanım bu soruyu ezilmiş bir kalpten dışa vurmaktadır. Soruyu şöyle sormuştur: Beni tanıyor musun? Gerçekte şair hanım “beni seviyor musun?” demek istemektedir. Çünkü mesele tanıma meselesi değil sevgi meselesidir. Şair hanımın “beni tanıyor musun?” ifadesini kullanması kendisindeki utangaçlık ve hayânın belirtisidir. Şaire hanımın taşıdığı utangaçlık ve hayâ birer zarafet türüdür.

Şiirde kadının bu soruyu sorduğu adam ise kadının üzerinde baskının bütün çeşitlerini kullanmaktadır. Bu yüzden hanım şair sitemkâr bir şekilde sorular sorarak şöyle demektedir:

söndürüyor musun kandilimi...
ve yakıyor musun beni... ve beni kaderin önüne mi atıyorsun...
bana seslenmekten kaçınıyor musun?
ve görmek istemiyorsun sanırım dolunayımın bana seslenişini
hayatımdan bana düşman olmasını istiyorsun
musibetlerin içine atarak, bırakıyor musun yoksa beni?
bırakıyorsun yangınlarımla baş başa?
bağrıma basarım gözyaşlarımı... göz kapaklarımla bağrıma

Hanım şair adamın tüm günahlarını sayarken onu inkâr etmiyor, ilişkisini kesmiyor, terk etmiyor, ihmal de etmiyor. Hanım şairin yaptığı serzeniş ve sitem, katı davranışlarına rağmen, aslında sevgilisi ile ilişkisini devam ettirme çabasıdır. Tam da burada, adamın katı davranışları karşısında, kadının sitemkâr ve paylayıcı bir şekilde de olsa adamla ilişkisini devam ettirmesi kadında bulunan zarafet ve incelik olgularını açığa çıkarmaktadır.

Çünkü kadının tavırları adaminki gibi katı ve sert değil, sitemkâr da olsa zariftir.

Tam da burada adamın katı ve sert tavrına karşılık kadının zarif tavır taşıdığı pekişmiş olmaktadır. Bu durum kadının kendisini erime ve zayıflama durumunda tasvir etmesinde de açığa çıkmaktadır. Kadın kendisini şöyle tasvir eder:

teller arasından çıkan nağmeler gibi
ağaçların dallarında aşık bir kuş
ve bir sevgi pınarı gibi ya da kararsız bir kalp
karıştı ahlara nağmelerim
yıldızlara savururum ahlarımı elemelerimi
güllere içiririm acılarımı, kederlerimi
tomurcuk bir gül gibiyken soldurdun beni
şiiirin rediflerini sulayan nağmedir gözyaşım

Kadının bu tarz tavırları belki zayıflık olarak gözükebilir. Fakat bu doğru değildir. Tam tersine kadının tavırları zariftir. Gerçekte zayıflık ile zariflik arasındaki fark basittir. Onun zayıflık değil de zariflik olduğunun en açık delili sorunun azarlama şeklinde değil de sitemkâr şekilde sorulmuş olmasıdır. Kadının tavırlarında herhangi bir alçalma ve boyun eğme bulunmamaktadır. Kadın acısını dışa vurmaktadır. Fakat bunu yaparken duygularını heder etmemekte, sevgiliye karşı duygusal dilencilik yapmamakta, onun kendisine dönmesini rica etmemektedir. Aksine şiiirin sonunda kadın adamı sevdiğini ve özlediğini itiraf etmektedir ki bu onun hakkıdır. Hatta bununla övünmektedir de. Fakat büyük bir cüretle adamdaki geçmişini silmesini ve kendisini hür bırakmasını istemektedir. Yani adamın kendisini inkâr etmesi ve tanımazdan gelmesinden sonra ona olan sevgisini ve tanışıklığını silmesini istemektedir. Kadın şöyle diyor çünkü:

inkar ediyorsun içimdeki tutkuyu.. ve yakıyorsun beni
söyler misin mazime, terk etsin beni.

Kadının kullandığı kelime ve ifadelerindeki incelik ve zarafet hemen göze çarpmakta, aynı zamanda bir nefes nefese kalış da hissedilmektedir. Şiiri okurken insan adeta kelimelerin ardında kadının nefes alış verişlerini ve iç geçirmelerini hissetmektedir.

Nizar Kabbânî'nin şiiirindeki kadının tavırları ile kıyaslandığında da

şiiirde kadının tavırlarının zayıf olduğu değil zarif olduğu perçinlenmektedir. Kabbânî bir şiiirinde bir kadının kendisine döndüğünü ve ana babasına kavuşturulmuş bir çocuk gibi ellerine yapıştığını anlatır. Bir başka şiiirinde ise kadının Kabbânî’den bütün taşkınlıkları, azgınlıkları ve sinirli halleriyle kendisine geri dönmesini rica ettiğini anlatmaktadır. Nizar kabbânî “Öyle mi sanıyor?” başlıklı ilk şiiirinde kadının dilinden şöyle demektedir:⁵¹

Hiçbir şey olmamış gibi çıkageldi bu gün
Gözlerinde masumluğu çocukların

Kendisinin yol arkadaşımıştım
Kendisinin tek sevdasıymışım

Nasıl reddedebilirim? bana çiçekler getirdi
Çocukluğum dudaklarında resmedilmiş

Hatırladıkça yangınlar çıkar kanımda
Nasıl sığındım kollarına

Başımı göğsüne yasladım
Sanki ana babasına dönmüş bir çocuk gibi

Affına sığındım, hâlini hatırlarım
Saatlerce ağladım omuzlarında

“Bir Adama” başlıklı ikinci şiiirinde ise kadının dilinden Nizar Kabbânî şöyle der:⁵²

Ne zaman anlayacaksın bayım, seni ne çok sevdiğimi?
Dünyayı satıyorum uğrunda ve içindekileri

Ey sessiz sedasız sigara tütürürken beni terk eden!
Denizin ortasında ben demir atarken, demir alırken.

⁵¹ Kabbânî, Nizar, el-A’mâlu’ş-Şiriyye’l-Kâmile, Menşûrâtü Dâri Nizar Kabbânî, Beyrut, tarihsiz, c. 1, s. 401.

⁵² A.g.e., c. 1, s. 721-730.

Görmüyor musun beni, boğuluyorum aşk denizinde?
Dalgalar acılarımı çiğniyor ağzında, sonra çıkarıp atıyor.

Bana âşıkmiş rolleri yaptığın yeter!
Hissetmediğin kelimeler seçip söylediğin...

Bana dön! yeryüzü ayaklanmış
Sanki toprak kaçmış saniyelerinden

Sanki güzelliğim kimin? ipekten şal kimin?
Yıllardır ördüğüm saç örgülerim kimin?

Dön, ister yağmur gibi ister bulutsuz
Hayatımın anlamı ne, içinde sen yoksan?

İlk şiirde kadının adamın ellerine sığınmasında, omuzlarında ağlamasında, af dilemesinde kendine göre bir kısım mazeretleri olabilir. Adam kadının yanına ellerinde çiçeklerle gelmiş özür diliyor, onun hayatının her şeyi ve sevgilisi olduğunu söylüyor. Fakat bununla birlikte tavırları zarafet sınırlarını geçmiş, zayıflık boyutuna varmış ve son derece duygusal gözüküyor.

Buna karşılık ikinci şiirde ise kadının kendisine dönmesi için adama dilencilik eder bir şekilde yalvar yakar hallere girmesinin hiçbir gerekçesi bulunmamaktadır. Kadından yüz çeviren de onu ihmal eden de, kandıran da adamın kendisidir. Çünkü kadına hissetmediği kelimeleri söylemektedir. Kadının tavırları şefkatini değil zayıflığını göstermektedir. Özellikle de adamın kendisine olduğu gibi, her haliyle dönmesini rica ederken. Çünkü kadın hayatının, güzelliği ve varlığının adama bağlı olduğunu düşünmektedir. O kadar ki yeryüzünün hareketinin bile adama bağlı olduğunu düşünmektedir.

Her iki şiirde geçen kadınların tavırlarının, kadınların öyle olması gerektiğini düşünen bir adamın hayalinin ürünü olduğunda şüphe yoktur. Adam kadınları dilediği gibi tasvir etmekte, kendi istediği gibi konuşturmaktadır. Bu yüzden tasvir ettiği tavırlarda mübalağa ile birlikte zayıflık derecesine varan abartılı bir duygusallık bulunmaktadır.

Buna karşılık bizim konu ettiğimiz, yukarıda geçen şiirinde kendisi de bir kadın olan ve kadın dili ile seslenen şaire hanımın tavrı

zarafet içermektedir. Tavırlarında zayıflık da yalvarma yakarma halleri de bulunmamaktadır. Tam tersine erkek dünyasını açığa çıkarma ve ona sitem etme vardır. Fakat bu sitem son derece utangaç ve mahcuptur. En nihayetinde adamdaki maziye bir sünger çekmesini dileyip, aşk hikayesini unutmasını istemektedir. Kadın kendisi de duygularını ortalığa dökmeden, gözyaşlarını omuzlarına akıtmadan kendine saklamakta ve korumaktadır.

Gerçekte şiirde konuşan kişi kadın değil erkektir. Kadın dili ile konuşmakta, onu kendi arzuladığı ve istediği gibi söyletmektedir. Şiirde kadını yalvartan, kendisinin peşinde koşuran, gözünde büyüten, yücelten hep odur. Bu durumda erkekte daha güçlü olan kadındır. Cömertlik ve ihsan sahibi olan kadındır. Bu durumda zayıflık da dilenme de erkeğe aittir, kadına değil. Bu durum aynı zamanda narsizmdir ve bir nevi enaniyet ve gururdur. Bu yüzden kadının duygularını kendi uğruna akıtmakta, kendi peşinde konuşturmakta, kadının tüm varlığını kendisine bağlı ve mecbur hale getirmektedir.

Bu durum son derece duygusal bir haldir. Romantizmi aşır ileri derecede duygusal boyuta geçmekte, oradan da duygusal gevşekliğe varmaktadır. Fakat şüphesiz bu durum bir terennüm etme halidir; ifadelerdeki edebilik, sözün musikisindeki ritim, ahenk ve tasvirlerdeki güzellikle birlikte ruha işler, onun derinliklerine kadar ulaşır.

Nizar Kabbânî'nin şiirinde kadının konumu ile hanım şairin kasidesinde geçen kadın arasında yaptığımız bu kıyaslamadaki verileri erkek okuyucular kesinlikle onaylamayacaklardır. Çünkü Nizar, erkeğin gururunu okşamakta, duygularını tatmin etmekte, kadını erkeğe sığırır, ona yalvarır, onu arzular bir vaziyette tasvir ederek onun arzularına cevap vermekte, bunlarla erkeğin erkekliğini ispatlamaktadır. Bu durum gerçekte erkeğin gücü değil zayıflığıdır. Çünkü bu durumda erkek, kadının sahip olmadığı bir güce sahip olmak için onu önünde zayıf ve teslim olmuş bir vaziyette görmek istemektedir.

Sitemin zarif ve ince örneklerinden bir diğerini de şair Baha Zühre'ın beyitlerinde görmekteyiz. Zühre'ın beyitlerini Dr. el-Yâfi, kitabına alıntılarıştır. Şair şöyle demektedir:⁵³

Bu gün tanıştık seninle
Dürelim aramızda geçenleri

Hiçbir şey olmamış gibi
Hiçbir şey demedin, demedim

⁵³ el-Yâfi, Dr. Abdülkerim, Dirasat Fenniyye fi'l-Edebi'l-Arabi, s. 51.

Sitem etmek zorunluysa da
Güzellikle olsun, güzelce...

Bize de sizden bahsettiler
Size bizi anlattıkları gibi

Ayrılık da yetsin artık
Siz de tattınız biz de...

Ne güzel olur dönsek
Kavuşsak eski günlerdeki gibi

Burada geçen ince serzenişi ve sitemin en önemli yanı iki taraftan birine suç yüklemiyor olmasıdır. Tam tersine uzaklaşma ve yüz çevirmenin sorumluluğunu iki tarafa birlikte yüklemektedir. Bundan sonra sitem her iki tarafı geçmişte olanları unutmaya davet etmekte, yine tarafların her ikisini de sevgiye ve kavuşmaya çağırmaktadır. Ne cefa, ne suçlama, ne sertlik ve katılık, ne aşağılanma, ne merhamet dilenme ve ne de yalvarma bulunmaktadır. Tersine, tavırlarda ve duygularda ortada adalet, eşitlik ve denge bulunmaktadır ki bu durum zarafetin ta kendisidir.

Dr. Yâfi beyitlerde kullanan kelimeler üzerinden yorum yapmaktadır. Şöyle der: “Şiirin kelimeleri son derece kolaydır. Bazıları çok yaygındır ve bir cümlemin tamamını ifade etmektedir. Böyle yapılmasında çok emek ve çaba harcama konusunda tasarruf edilmiştir. Sade kelimelerle, az sözle çok anlam ifade etme yoluna gidilmiştir. Özellikle nesne veya tümleç kullanmayı gerektirmeyecek, cümlemin yan unsurlarına çok fazla ihtiyaç bırakmayacak fiillerin seçilmiş olması veya bu yan unsurların zihinde hemen tasavvur edilebilen şeyler olması sebebiyle zikredilmesine gerek duyulmaması cümlelerin kısa ve özlü olmasını kolaylaştırmıştır. Şiirin kelimelerinin tamamı birbiri ile uyumlu, kolay ve basittir. Herhangi bir yapmacıklık ve zorlama olmaksızın şiirin kelimeleri hafif ve akıcı bir şekilde yol almaktadır.”⁵⁴

Şiirde, sevgiliye sevecenlikle yaklaşmanın üç tarzının kullanıldığı görülmektedir: sitem, şikâyet, yalvarma ve geri dönme daveti. Bu tavırların üçünde de şair Hıssa el-Avadi, Nizar Kabbânî ve Beha Zühayr’ın şiirlerinde peş peşe olduğu gibi incelik ve zarafet vardır. Bu üç tavır çekinme, boyun eğme ve denge arasında gidip gelmekte, değişiklik göstermektedir.

Şair Zekiye Mâlallah’ın “Gözkapaklarında Yorgunluk” başlıklı

⁵⁴ A.g.e., s. 52.

şairinde kadının erkeği kavuşma zamanına davet edişindeki zarafet daha güçlü bir şekilde vurgulanacaktır. Şöyle der şair⁵⁵

Gözkapakları dalmış uykuya
İnci sedefleri gibi
Ellerine eğilmekte hâlâ
Sobalardaki kor ateşler gibi
Sen sabahlarda şafak
Sen limanların kıyısı
O ise, aheşte çekilen kürekler
Rıhtımlar gözleri arasında

Neşe kaplardı dünyayı
Sen, yaklaşılmaktayken
Tutuştururdun arzuları
Tutkuları canlandırırydın
Sen değilsin özlem çeken
Fakat odur sana kavuşmayı dileyen
Ufuklarda yıldızdır o
Yeryüzünde neşvünemâ

Ey yoldan sapan!
Kalbin dostu değil miydin?
Aşk şarabını yudumladın
Ama fazla da yudumlama ondan!
O ise aşkın tökezlemesi
Ki kalp yuttu feryatlarını.
Ve duygu çarpıntılarını hani
Ama artık bitsin istediğim...

⁵⁵ Bu şiiri şairin yayınladığı basılı hiçbir kitapta bulamadım. Yine kendisinin yayınlamış olduğu toplu eserleri içerisinde de bulamadım. Bu yüzden internet ortamında çağdaş Arap şairlerinin şiirlerini yayınlayan Babtın Sözlüğü (Mu'cemu'l-Babtın) adresinden aldım: <http://albabtainprize.org/Encyclopedia/poet/0596.htm>

Ey gözlerinde pırıltılar olan
Ki önünde eğilir bütün güller
Ve kolunda bilezikler olan
Uzaklaşırsa dönmez geri.
Onu özlersen eğer
Prangalardan kaçacak değil
Zaman vefalıdır kendisine
Sunacaktır vuslatı cömertçe

Şiir ince kadın duygusallığının, hoş ve zarif duyguların dışavurumunu içermektedir. Şiirde kadın erkeğe karşı taşıdığı duyguları hala korumakta olduğunu, gözünde, kalbinde ve hayatında onun yerinin hala aynı olduğunu teyit etmektedir. Kadın, adamın kendisine yaklaştığı, onda sevgi ve cömertlik bulduğu günleri hatırlatmakta ve adama özlem duymaktadır. Sonra bir tökezleme hali neticesinde ayrılık oluşmuştur aralarında. Bu gün ise geri dönmesi için adama çağrıda bulunmaktadır. Bunu yaparken eğer adam kendisini özlerse elleri kelepçeli olarak bile kabul edeceğini vurgulamaktadır kadın. Tek istediği kavuşma günlerinin geri gelmesidir.

Şiir, kadın tarafından yapılan feragat ve cömertlikler üzerine kuruludur. Aynı zamanda kadının özlemlerini, tutkularını açığa vurması, vurgulaması ve kendisine adamın geri dönmesini arzulaması üzerine kurgulanır. Bu anlamları herhangi bir utanma ve çekinme duygusuna kapılmaksızın, herhangi bir hayasızlık ve pespayeliğe yahut yalvarma konumuna düşmeksizin, incelikle ve zarafetle sunmaktadır. Anlamlar sakın, fikirler sade ve basittir. Herhangi bir çılgınlık, heyecan, atılganlık ya da öne çıkma hırsı taşımamaktadır. Tam tersine sakın ve sade bir üslupla çok açık bir şekilde fikirler sunulmaktadır. Bunlar zarıflığe, narinliğe ve inceliğe ait özelliklerdir.

Şiir dört ana kıtadan oluşmakta, her bir kıta da dört beyitten meydana gelmektedir. Bu yönüyle şiir, matematiksel bir hesaplara bölünmüş değil, vicdani bir taksime tabi tutulmuştur. Birinci kıtada kadın adamın yeri ve konumunu korumaktadır. İkinci kıta adama sevgi günlerinde yaşanmış olayları hatırlatır. Üçüncü kıta aralarında yaşanmış sürçme ve tökezlemeden bahsederken dördüncü kıta geri dönüş çağrısı yapmaktadır. Dört kıtanın tamamına hâkim olan his ise sakinliktir. Şiirin kafiye harfi kıtalar arasında değişiklik arz etse de, onun tamamına hâkim olan sessiz harflerle biten kafiye sistemi söz konusu sükûnet havasını pekiştirmektedir.⁵⁶

⁵⁶ [Yazarın bu tespitinin şiirin orijinal Arapçası için olduğunun, bu durumun tüm incelemeleri ile bir başka dile (burada Türkçe'ye) çevrilmesinin zor, belki imkansız olduğunun vurgulanması gerekmektedir. (Mütercim)]

Zekiye Mâlallah'ın şiiri dikkatle incelenip Nizar Kabbânî'nin yukarıda kaydedilmiş olan iki şiiriyle kıyaslandığında aralarında büyük fark olduğu görülecektir. Nizar, kadının dilinden erkeğe davet gönderir. Şiirde kadının sesi adamın peşinden koşarak, yalvararak yükselir, yükselir, yükselir. Adamın önünde hislerini döker, duygularını yere serer. Mâlallah'ın şiirinde ise kadının çağrısı, kendi sesi ile gerçekleşmektedir. Kelimelerinde Nizar'ın şiirinde olduğu gibi duygu ve heyecanlarda abartılar yoktur. Sakin ve onurlu bir şekilde davet iletmektedir. Aşkını dışa vurmakta fakat zayıflık ve yalvarma gösterisi yapmadan. Yumuşak fısıltıya yakın bir sakinlik taşımaktadır. Duygusallığın gürültüsü, tepkiselliğin dengesizliği bulunmamaktadır.

3- ZARİF VE ALLAH'A YÖNELME

Zarîfin bir başka tavrı daha vardır. Fakat buraya kadar bahsedilenlerden tamamen farklı bir biçimde.. Bu tarz zarîf tüm kainatı ve varlığı yaratanın huzurunda incelik, zarafet, tevazu, hatta boyun eğme ile konumlanmadır. Burada şair Allah'a sığınır. O'ndan hidayet diler ki bu isteklerin en güzelidir. O'ndan sürçmelerin ve hataların affını diler. O'nun huzurunda zayıflığını itiraf eder. İlah'ın gücü ve kuvveti önünde gösterilen bu türden zayıflık insanlar önünde arz edilen zayıflık gibi değildir. Allah (c.c.) huzurunda zayıflığı itiraf etmek bir tür kuvvettir. Allah'a yapılan bir ibadet türüdür. İnsanın insanlığını gerçekleştirmesidir. Sonra insan O'nu her türlü kusurlardan tenzih ve tesbih eder, anar. Dili O'nu anmakla, O'na şükür ve hamd etmekle meşgul olur. Bütün bu anlamları şair Muhammed b. Halife el-Atiyye'nin kasidesinde görmekteyiz. Şiirin başlığı "İştirham"dır. Şöyle der:⁵⁷

Ya Rab! Nice büyük günahları affettin!
Nice isyankar toplumlara hidayet verdin!

Hangi vakte dek sapkınlıkta kalayım
Ki sen hayatın nurusun, beni Hanif yarattın.

Ey arş-ı âzâmın yüce sahibi!
Kurtar merhametinle içi yanmış

Secdede gönlüm sabahlara dek kapında
Lütfunla acı zayıf yarattığın kuluna

⁵⁷ el-Atiyye, Muhammed b. Atiyye, Zâkiratun Bilâ Ebvab. Şiirler toplu halde şairin internet sitesinde bulunmaktadır: <http://www.mohamadkhalifa.com/p1.php>

Ey büyüklük sahibi ve ey nurlar nuru!
Kuşat beni hep kereminle, lütfunla

Bulunca yolumu, senden gayrısı gerekmez bana
Lakin daraldı yol, mağlubiyetim de çok

Arzu yolları bitende köprüm sana varır
Hüsni zanlarım senin lütfuna çağırır

Sensin Rahim, sana geldim günahkâr
Korkarım intikamının şiddetinden

Affin cezanı geçer, yaratıcım benim!
Rızan ise şefkatlerin en yücesi...

Rabbim! Sana arz ederim hüznümü boynu bükük
Gözyaşları dökerim yalvarırım sana

Gönlümün sığınağısın ezildiğimde arzulara!
Huzur bulur gönlüm adını anmakla

Kadrini tazim ederim zilletim içinde
Adını anmak şereflerin en yücesi

Ey Hayy olan ey Kayyûm olan
Ey arzusu arzum olan, hâlâ aşığım sana

Rızan yeter bana, daralıp dua edince sana
Merhametle acımı azaltıp cevap verirsin bana.

Şiir, taşıdığı incelik ve zarafetle İbnu'l-Fârîd'ın ilahi aşka dair yazdığı şiiri hatırlatmaktadır. Şöyle der İbnu'l-Fârîd:⁵⁸

⁵⁸ İbnu'l-Fârîd, ed-Dıvan, Müessesetu'l-Matbuati'l-İslamiyye, Kahire, tarihsiz, s. 79-80.

Ruhum feda, canım kurban sana
Sevdiğimin yoluna israf değil, hâşâ

Kabul edersen eğer imdadım olursun
Kabul etmezsen vah bana, vahlar bana

Can çekişiyorum, acı bana!
Bir deri bir kemik kaldım, kalbimse ezik.

Her iki şiir, kafiyelerinde benzeştikleri gibi incelik, zarafet ve Allah’a (c.c.) yönelmekte de ortaklırlar. Şiirin orijinal Arapça aslında dil özellikleri itibarıyla ince, yumuşak harfler tercih edilmiş, kafiyelerde daîfen, latifen, şegûfen, elifen (zayıf, naif, latif, âşık, uysal) kelimeleri seçilmiştir. Bu kelimelerdeki fâ harfinden önce kullanılan “lîn harfi” (yumuşaklık harfi) ve fâ’dan sonra gelen elif-i mutallaka (kayıtsız elif) ile söz konusu dinginlik ziyadeleşmiştir.

Yaptığımız kıyaslamalar okuyucuya belki aşırı yorum ve laf kalabalığı şeklinde gözükebilir ya da kıyaslamadan maksadımızın etkilenme ve etkileme olduğu zannedilebilir. Fakat amacımız bu değildir. Asıl amacımız metnin tadına varmak, güzelliğini hissetmek, tavır alışlar ve üsluplar arasındaki farklılıkları açıklamak, metinlerde geçen çeşitlilik ve farklılıklardan keyif almaktır. Kıyaslama yapmak aslında eleştiri araçlarından biridir.

Kaydedildiği üzere erkeğin kadına seslenişinde, onu vuslata davet edişinde incelik ortaya çıkmıştır. Erkek, sade bir dille ve ince anlamlarla kadına yönelik duygularını ifade edişinde zarafetini ve ifade gücünü göstermiştir. Kadın da aynı şekilde duygularını ifade etmede çok hassas davranmış, ifadelerini daha samimi dile getirdiğini, kendisi adına konuşan erkek şairdense asıl onun kendi sesine kulak vermemizin daha doğru olacağını teyit etmiş, pekiştirmiştir. Bu şiirlerin içeriği, kadının duygularını dışa vurması ve sitem etmesini zarafetle ve genellikle fısıldayan bir ses tonu ile yapabildiğini göstermektedir. Ayrıca Allah’a yönelmedeki zarafet de tövbe ve dua aracılığıyla görünür olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. BÖLÜM: MUHTEŞEM

GİRİŞ:

Doğada ateşin yanması, fırtınaların esmesi, çılgın sellerin coşması gibi bir kısım fenomenler vardır ki onlar karşısında insan azamet, haşmet ve heybet duymaktan kendisini alamaz. Güneşin doğuşu, gökkuşağının parıltısı, ayın parlaklığı, bir leoparın avının peşinden fırlaması, bir aslanın iki ön ayağının üstüne dikilip pür dikkat ileriye bakması önünde insan bir azamet ve ihtişam duygusuna kapılmaktan alamaz kendisini. Yıldızlarla bezenmiş sonsuz gökyüzünü, başı bulutlara değen kocaman gökdelenleri görünce yine ister istemez yücelik ve azamet hissine kapılır insanoğlu.

Doğadaki ihtişamlı şeyler insanda derin ve güçlü duygular doğururlar. Bu duygular salt güzelliği hissetmek olarak betimlenemez. Doğadaki ihtişamlı şeylerin insanda trajedi duygusu doğurduğu da söylenemez. Yine ilk görüldüğünde gülme duygusunu uyandırdığı yahut bir atımlık mesafede meydana geldiğinde ironinin oluştuğu da söylenemez. Bunlar kendisine karşı acıma duygusu uyandıran ince, yumuşak zarif şeyler değil, aksine muhteşem ve yüksek duygular olarak nitelenebilirler. Çünkü biz o manzaralar karşısında zayıflığımızı ve onlara karşı durma konusunda güçsüz olduğumuzu hissederiz.

Mesela, İlyada Destanını zarif, ince ve yumuşak olarak nitelemek mümkün değildir. Çünkü o devasa, muhteşem ve harika bir şeydir. Kendilerinden bahsedilen, yaşantıları ve kahramanlık hikayeleri tarihsel olarak anlatılan kahramanları da yumuşak, zarif ve ince olarak tasvir etmek uygun değildir. Yine mesela Akhilleus'un⁵⁹ da güzel, ince, zarif ya da komik olarak nitelenmesi mümkün değildir. Çünkü o muhteşem ve büyük bir kahramandır.

Yine bazı fikirler kendileri doğrudan muhteşem ve büyük görünürler. İnsanoğlunun havada uçması, uçmak için çabalaması ya da Himalaya dağlarına tırmanması, Everest tepesine çıkması veya aya ayak basması gibi durumları güzel fikirler ya da eylemler olarak nitelemek mümkün değildir. Bunların tamamı muhteşem ve harikulade eylemlerdir. Çünkü insanoğlu bütün bu eylemler karşısında korku ya da dehşet duygusuna kapılır, bunlardaki ihtişamı takdir eder.

⁵⁹ Yunan mitolojisinde efsane kahramanlardan biri.

FİLOZOFLARA GÖRE MUHTEŞEM

Muhteşemlik kavramı on sekizinci yüzyıl başında Henry Hume tarafından görkemli karşılığı olarak ileri sürüldü. Hume şöyle der: “Mısır piramitleri ya da Roma’daki Papa Butros kilisesi veya berrak masmavi sonsuz gökyüzü niçin bizi dehşete düşürür? Bunun cevabı şöyledir: bunlarda bulunan incelik, uyumluluk ve sistemli olmanın yanı sıra biz karşımızda çok devasa boyutlarda şeyler görmüş olmaktadır.”⁶⁰

Edmund Burke güzel ile muhteşem arasında ayırım yaparken duysal temellerden hareket eder. Şöyle der: “Muhteşem nesneler çok büyük boyutlara sahiptirler. Buna karşılık küçük nesneler ise göreceli olarak küçüktürler. Güzel olan şey, yumuşak ve parlak olmalıdır. Buna karşılık muhteşem olan, kocaman ve sıkıdır. Güzel, düzgün çizgilere sahiptir. Bu kuraldan birazcık saparsa bu sapma neredeyse görünmeyecek derecede olur. Muhteşem de belki düzgün çizgilere sahip olmayı arzular. Fakat bu kuraldan birazcık saptığında bu sapma çok büyük ve belirgin olur. Güzelliğin kapalı olmaması gerekir. Muhteşemin ise koyu renkli ve karanlık olması zorunludur. Güzelin hafif ve leziz olması gerekir, muhteşemin ise katı ve ağır.”⁶¹

Burke’e göre muhteşem kavramı korku ve çekinme temelleri üzerine kuruludur. Burke bu mesele hakkında bize örnekler verir. “Bize tehlikeli gelen her şey içimizi korku ve utanma duyguları ile doldurur: şelale sesi, fırtınanın uğultuları ve gök gürlemesi gibi. Uzay, zaman, nur, ses, renk, karanlık, meçhul, ansızın oluşan karanlık, ansızın önümüze çıkan bir boşluk ve benzeri şeylerin hangisinde olursa olsun kuvveti ansızın aşan durumlar bizde korku duygusu doğurur. Elem ve korku tasavvuru da aynı şekilde ihtişamın temelidir.”⁶²

Burke muhteşem kavramının aynı zamanda dehşet ve ürkme üzerine kurulduğu görüşünü de taşır. “Doğada, özellikle de doğanın azgınlık zamanlarında rastladığımız büyük ve muhteşem şeyler karşısında kapıldığımız, insanı tahrik eden, nefessiz bırakan dehşet insan ruhunu ürkmeye kadar götürür. Dehşete kapılma hissi muhteşemin en yüksek dozajda etkisidir. Öte yandan hayran kalma, büyük saygı ve takdir duymada daha az miktarda tahrik etme ve ihtişam duygusu bulunur. Aklı ve ona bağlı kabiliyetleri elinde tutma duygusundan kaynaklanan korkuya denk bir şey yoktur. Çünkü o, elemi ve ölümü derin bir şekilde kavramaktır ki bu duygular gerçekten yaşanmış duygular gibi yansır insan dünyasına.”⁶³

⁶⁰ Ovsyannikova, Mücezu Tarihi’n-Nazariyyatı’l-Cemaliyye, s. 134.

⁶¹ Knox, I., en-Nazariyyatu’l-Cemaliyye: Kant – Hegel – Sshopenhauer, terc: Muhammed şefik Şiya, Menşurat Bahsun es-Sekafiyye, 1. Baskı, 1985, s. 79.

⁶² Ovsyannikova, Mücezu Tarihi’n-Nazariyyatı’l-Cemaliyye, s. 136.

⁶³ Knox, I., en-Nazariyyatu’l-Cemaliyye, s. 83-84.

Kant, Burke’ün bahsettiği dehşet duygusunu muhteşemi denemenin ilk adımı olarak görür. Bunu hemen akli ve ahlaki yücelik duygusu takip eder. Kant der ki: “Eğilmiş kocaman kayalar, gökyüzünde üst üste yığılmış, şimşek parıltısı ile gök gürültüsü arasında koşuşturan bulutlar, bütün şiddeti ile volkanlar, dehşet verici çılgınlıklarıyla seller veya coşkunluk anında okyanus ya da devasa bir şelalenin mücadelesi, içinde taşıdığı kuvvet ve şiddetle orantılı olarak bizim sınırlı güçlerimize karşılık gelmektedir. Fakat bizler güvende olduğumuzda bu tür olaylar daha korkunç ve daha tahrik edici olmaktadır. Bu türden olayların tamamını biz heybetli ve muhteşem olarak isimlendiriyoruz. Çünkü bunlar ruhumuzun kabiliyetlerini tahrik etmekte ve kabiliyetlerimiz onları normal alışlagelmiş zamanlarda olduklarından daha yüksek bir dereceye çıkarmakta, bizim içimizde özel bir tarzda karşı koyma melekesi ortaya doğurmakta, tabiat güçlerinin korkunç yüzüne karşı durabilmek için bize cesaret vermektedir.”⁶⁴

Bradley’in görüşü ise şöyledir: “Güzeli deneyimleme psikolojisi ile muhteşemi deneyimleme psikolojisi arasında fark vardır. Güzeli hissetmek olumlu bir duygudur. Güzel olan ile düşünen kişi arasında doğrudan bir uyum bulunur. Sükûnet, dinginlik, sevgi ve hazzı hissetme şeklinde yansıyan bir uyum. Muhteşemi hissetmede ise iki aşama bulunmaktadır: Birincisi olumsuzdur. Üzerine duygunun hakimiyet kuramadığı şey ya da konu karşısında önce bir güçsüzlük ve zayıflık hissedilir. Bu durumda bizi acizlik ve düşüş duyguları kaplar. İkinci aşama ise olumludur. Güçlü bir tepki veririz. Karşısında bulunduğumuz duruma karşı yüksek dozajlı bir güven, büyüklük duygusu ile bir çeşit iç coşkusu kaplar içimizi.”⁶⁵

I. Knox, muhteşemi deneyimlemenin “estetik deneyimleme biçimlerinin en yükseği ve en güçlüsü olduğu” görüşündedir. “O deneyim çok karmaşıktır, büyük tepkisellik içerir. O, aynı anda ilkel ve ruhsallık da içerir. Fakat Bradley’in inandığı gibi olumsuz ve olumlu şeklinde iki aşama taşımaz. Ayrıca, Kant’ın gördüğü gibi doğaya karşı mutlak bir zafer kazanma da yoktur. Yine muhteşem olanın deneyimi Burke’ün iddia ettiği gibi akıl ve duyuları esir alan korkunç dehşetin şartlarından da değildir. Duygular ile vehimlerin iç içe geçmiş, birbirine karışmış olduğu dramatik bir hareket vardır. Müzik gibi şiddetle yükselir. Fakat bu hareketin tamamı; muhteşem nesne veya harikulade fiil ya da onlardan keyif alma durumlarıyla birleşmek üzere temel bilinç bağlamı içerisinde kalır.”⁶⁶

Santayana, muhteşemi korku ve dehşet ile ilişkilendirirsek yanlış yapmış olacağımız görüşündedir. Şöyle der: “Biz muhteşemin sıradan sebebi ile muhteşemin kendisini birbirine karıştırmaktayız. Dehşet hissi vermek bizim kendi dünyamıza kapanmamıza sebep olmaktadır. Çok geçmeden de kendimizin güvende olduğumuzu ya da bize herhangi bir şeyin

⁶⁴ A.g.e., s. 84-85.

⁶⁵ Knox, I., en-Nazariyyatu’l-Cemaliyye, s. 90.

⁶⁶ A.g.e., s. 91.

etki etmeyeceğini hissederiz. Bu durum bizde ters bir hareketin doğmasına sebep olur. Bunun sonucu olarak da ayrılma ve özgürleşme duygularını hissederiz. Bu da muhteşemi doğuran duygudur işte.”⁶⁷ Santayana ekler: “Yalnızca fikirler ve fiillerdir ki muhteşem olmakla nitelenebilirler. Görünen şeyler ise sadece benzetme ve telkin ile insan ruhunda belirli bir ahlaki tepki doğurarak muhteşem olurlar. Buna karşılık güzel ise sadece görülen şeylere aittir. Onun ahlaki hakikatlerle ilişkilendirilmesi ancak mecazi olarak gerçekleştirilebilir. Güzelin konusu yaptığımız şey hissetmek, duymaktır. Muhteşem durumda ise fiilin kendisi bizzat bir konuya/nesneye dönüştürdüğümüz şey olmaktadır. O eylemin de sevindirici olması gerekir. Aksi durumda muhteşem, dünya yüzünde karşılaşmayı ummayacağımız kötü bir özelliğe dönüşür.”⁶⁸ Santayana, muhteşemin içimizde doğurduğu yüksek coşkunluk halinin bizim aradığımız yüksek değer unsurunu bize getiren tam ve derin bir haz olduğu görüşündedir.”⁶⁹ Ona göre muhteşem değeri güzellik derecelerinin en yükseğidir.”⁷⁰

Charles Lalo muhteşem kavramı hakkında doğrudan konuşmaz. Harika ve dramatik olanı içine alan ahenkten bahsederken muhteşem kavramına da işaret eder. Şöyle der: “Paskal’ın görüşüne göre, nihayetsizi idrak etmenin doğurduğu zihinsel baş dönmesinin kurbanı olan insanın özelliği harikalığı görmektir. Oidipus’un kaderin korkutucu yüzüyle savaşması ve yine de zulme boyun eğmek zorunda kalması ya da Prometheus’un ebedi bir başkaldırıyla kindar sessizlikler içindeki inatçı duruşu, hep o etkileyici eylemdir işte. Julia Russou ve Virginie Bernardin’in, beklenmeyen, ansızın gelen ölümü yine o dramatik etkidir. Gotik katedral mimari sanatında harikalığa doğru yükselir, çağların sessiz eski kalıntılarında etkili bir şeye varır, yanmış veya bombalarla vurulmuş bir evin şiddetle çöküşünde dramatik ve acıklı bir şey dönüşür.”⁷¹

Lalo’da muhteşem dramatik ile iç içe geçer. İnsanın kaderle mücadelesi, benzer şekilde Oidipus’un mücadelesi, Prometheus’nin dövüşmesi, Julia ve başkalarının ansızın ölümleri dramatiğin bir türünü oluşturmaktadır. Eski kalıntıların görünüşleri ise muhteşemin açık görünüşleridir.

Muhteşem, “güzel” kavramı ile ilişkili bir estetik kavramıdır. Fakat bu iki kavram birbirinden ayırırlar. İkisi arasındaki temel fark “güzelliğin nitelik itibariyle gerçekte olan ile idealize edilenler arasında uyumlu bir ilişki olmasıdır. İnsan onda sevinç ve hürriyet hisseder. Muhteşem ise nicelik itibariyle gerçekte olanla idealize edilen arasındaki kesişime sınırlarını patlatıp kuvvet ve büyüklüğe sonsuzluğa doğru ilerler, sonunda saygı ve hürmet doğurur. Bu duygu bir yandan dünyanın insan gücünün üzerinde olduğunu desteklerken öte yandan insanın dünya karşısında kendisini ve

⁶⁷ Santayana, George, el-İhsas bi’l-Cemal, s. 255.

⁶⁸ A.g.e., s. 255-256.

⁶⁹ A.g.e., s. 256.

⁷⁰ A.g.e., s. 259.

⁷¹ Charles Lalo, Mebadii İlmi’l-Cemal, terc. Halil Şatta, Daru Dimeşk, 1982, s. 67.

özgürlüğünü gerçekleştirme ısrarını açığa çıkarır.”⁷² Bu da “muhteşem”in konuya/nesneye karşı olumlu ve olumsuz duyguların aynı andaki karışımı üzerine kurulduğu anlamına gelir. Bu belirli bir nesneye/konuya karşı sevinç ve korkuyu aynı anda hissetmektir.

Özetlemek gerekirse “muhteşem”, çeşitli konu, nesne ve görünümler karşısında büyüklük ve yücelik hissetmeyle birlikte gerçekleşir. Etienne Souriau bu konuda şunları söyler: “Piramitlerin ve Ebulhevl’in büyüklüğü ile planlarındaki sadeliği karşısında hiçbir insanın ruhunun derinliklerini cüretin, sırlılığın ve ihtişamın uyandırdığı yoğun duyguların kaplamaması mümkün değildir.”⁷³

Muhteşem; “gökyüzü örneğinde olduğu gibi duysal olarak idrak edebildiğimizden daha fazlası ya da gizemli bir şey örneğinde olduğu gibi anlayışımızdan uzak yahut mesela Allah gibi alışageldiğimiz iyilik ve kötülük kavramlarımızın çok üstünde bulunan bir şey olabilir. Nesne/konu karşısında korktuğumuzu ve şaşırdığımızı hissetmemiz gerekir. Muhteşemin genişliği ya da anlamını kavramaya çabaladığımız sırada kendimizi aşır yükseldiğimizi de hissetmemiz gerekir.”⁷⁴

KATAR ŞİİRİNDE MUHTEŞEM

Muhteşem değeri Katar şiirinde pek çok harika örnekte ele alınmıştır. Pek çok örnek arasında en seçkin olanlar adına 1- Muhteşem İnsan, 2- Muhteşem Memleketler, 3- Muhteşem Anlamlar ve Fikirler kaydedilebilir.

1- MUHTEŞEM İNSAN

Şair, konunun büyüklük ve ihtişamına uygun bir kaside ile düşüncelerini ifade ettiğinde muhteşem ve yüce konusu daha fazla büyüklük ve azamet ifade etmektedir. Bu durumda şiir sadece muhteşem bir konudan bahsetmekle kalmayıp kendisi de büyüklük ve azamet kazanmış olmaktadır. Muhteşemin en belirgin şekillerinden biri güçlü, üretken, milletine hizmet eden, millet yolunda fedakarlık yapan, onların kusurlarına odaklanmayan insandır. Bu özellikleri ile insan aynı zamanda yücedir de. İnsanın bu türden muhteşem özelliklerini şair Ali Mirza Mahmud “Ben O Gencim” başlıklı şiirinde dile getirmektedir. Şöyle der:⁷⁵

⁷² Bellur, Nayif, İlmu’l-Cemal, Menşuratu Camiati Dimeşk, 6. Baskı, 2002-2003, s. 101.

⁷³ Soriau, Etienne, el-Cemaliyye abra’l-Usur, tercüme: Mişal Âsi, Menşuratu Uveydat, Beyrut-Paris, 2. Baskı, 1982, s.60.

⁷⁴ Stolnitz, Jerome, en-Nakdu’l-Fenni, tercüme: Fuad Zekeriyya, el-Müessesetü’l-Arabiyye li’d-Dirasat ve’n-Neşr, Beyrut, 2. Baskı, 1981, s. 410.

⁷⁵ Mahmud, Ali Mirza, min Ahlâmi’l-Yakaza, s. 139.

Ben cengâveri çöllerin, şiirin ve zaferlerin
Biri bana çağırıldığında koşun gelin

Zaman bana ihanet etmedi, satmadım vatanımı
Uğruna ruh, can feda edilmez mi?

Vatanıma yağın yağmurun ilk damlasıyım
Müdafaa ederim ben o dillere deştan şanıımı

Vatan toprağına yağarım, hayatımı feda ederim
Sadakatim onadır, vefam ona, ömrümce satmadım, satmam da

Ayıplamayın kabilemin, aşiretimin azlığını!
Ne kadar ümit vericiyim! Dinleyin, anlayın!

Yeryüzü anam benim, toprağım! Yıldızlar aşiretim!
Gökyüzü, kainat seması benim yuvam, evim!

Beylerbeyi ben! Delikanlı, cengâver, mert!
Konuştum mu kafiyeler üşüşür dilime, kelimeler

Bahirlerim, kafiyeleirim, kelimelerim fasih!
Şiirim çağlayanlar gibi akar, çekinmem!

Himmetim yüksek, azmim, şerefim, şanıım!
Yüksek hep aslım, asaletim, tarihim, mazım!

Siz hep arzularsınız, bu gün, sonra, yarın
Fakat kendimi bilenim ben, asilim, soylu!

Delikanlıyım, genç, cengâver! Yücelerde başım!
Meydan çağırıldığında gözler bana bakar, beni özler!

Ey karanlık geceleri uykusuz geçiren yarenler!
Sorun bana, söyleyeyim kimdir gecelerin söz sultanı?

Çünkü söz odur ki ufuklar dolaşır, teşnedir töhmete
Yoksa hedeflediği bir söz, azmettiği bir eylem...

İnkâr etsinler bu gün beni, biraz mühlet verin onlara
Yakın değil mi yarınlar, hemen gelecek değil mi?

Beni umanlara ve bekleyenlere sakın sessiz
Sözümdeyim ben, gelirim, sarsılmadan dimdik!

Geçtim bütün engelleri suhuletle, durma sen de
Gelenler bilecektir atılanın kim olduğunu

Kıvrımlarında dar geçitlerin, kapılma ümitsizliğe
Çalımla yürür izzet sahibi, şeref, şan sahibiyim

Şair, şiirinde övünme (fahr) denilen eski bir şiir geleneği üzerinden hareket etmektedir. Kişinin kendisine ve şiire son derece güvendiği bir tablo çizmektedir. Bunu heybetli bir sunumla yapmakta, kafiyele güçlü kullanmakta, kendisine meydan okuyan herkese meydan okumakta, kavmine bağlılık gösterip onlarla övünmekte, memleketine sadakat gösterip onunla şeref duymaktadır. Tüm bunlar şairin güç ve kuvvet sahibi olduğunu ispatlamaktadır. Ondaki güç manevi güçtür; onun yükseklik ve yüceliğini artırır. Şair başkalarının zayıflık saydığı anlayışlara üstün gelmektedir. Bunlardan biri şairin kabilesindeki insan sayısının az olmasıdır. Bu noktada şair, yeryüzünü anası, yıldızları da aşireti olarak görüp iftihar etmektedir. Böyle yaparak şair insan kuvvetinin çok üstünde büyük bir evren kuvveti ile karşımıza çıkmaktadır. Yeryüzü ve gökyüzü tablosunda az olmayan bir kuvvet, ihtişam ve azamet bulunmaktadır. Şairin evrenden aldığı güç, kuvvet ve azamet grup, aşiret ve sülale çokluğuna dönük yapılan övünmenin önünü kesip kendisini büyüklük ve ihtişam taşıyan bir zata bağlamaktadır. O zat evrenle ilgili olan zattır; “ben”dir. Bu zatta çok büyük bir heybet ve azametın gücü ve otoritesi bulunur.

Şiirin beyitlerine şairden ve şahsiyetinden uzak bir şekilde sırf güzellik açısından, nesnel olarak bakıldığında ifadelerin büyük bir şair tarafından yazılmış sanatsal bir eser olduğu görülecektir. İçinde çok büyük bir azamet

ve ihtişam bulundurmaktadır. Çünkü şiir güven, kuvvet, yüksek ses, vatan toprağına bağlılık, vatana sadakat gibi yüksek anlamlar üzerine bina edilmiştir.

Şair Muhammed Kutba ise Filitinli m¼cadeleci bir ¼ocuęu tasvir etmektedir. Çocuk ihtilalci d¼řmana taş atmaktadır. şiirde ¼ocuk ¼ok b¼y¼k bir kahraman olarak durmaktadır karşımızda. şiirin başlığı “Maskeli Kahramanla S¼ylesi”. ř¼yle der şair:⁷⁶

Ayağa kalkmış ateşten taşlar atıyor
Mushaf-ı şerifi kaldırıyor şiari olarak

¼ocuk değil, k¼¼¼k de değil, fakat
Sessiz ceng¼aver uyandırılmış, ayaklanmış

Ellerini bağlayan vaat kelep¼elerinden bıktı
Bıktı, usandı kararsız kararlardan

Bıktı gece kulislerindeki fısıldaşmalardan
Direnci de diyarı da satan g¼r¼řmelerden

¼ld¼r¼c¼ sessizliklerden usandı, bıktı
Haysiyetle seslendi: karar aldım karar!

Yavaş ol ey maskeli kahraman!
Vakit ayır bana, s¼yleřelim seninle!

Sanır mısın ki taşlar korur hakkımızı?
Korur mu taşlar evimizi, d¼nd¼rebilir mi geri?

Neden kabul etmiyorsun barışı, oturmuyorsun masaya,
Belki b¼yle almış olursun intikamını?

Hepsi toplandı, barış iştiyorlar bak,
Nasıl razı olmazsın bir doşta, bir yoldaşa?

⁷⁶ Kutba, Muhammed Abdullah, el-A'malu's-şi'riyye'l-Kamile, Usratu's-şair, 1. Baskı, 2006.

Gözlerime baktı maskeli kahraman
Gözlerinden kıvılcımlar saçarak

Onur, izzet, azim, sebat, bakışlarında
Başımı önüme eğdiren o bakışlarda..

Dedim ki maskeli kahramana: üzgünüm ben
Özür dilerim, iyi bir dost olamadım sana

Ümmetin direniş sancağısın sen!
Al yüreğimi sana hediye, sana slogan!

Filistinli çocuk sokağın kahramanıdır. İşgalci ile çarpışır, taş atar, önünde çılgın bir kıvılcım, bir ateş topu olur. Beklemekten yorulmuştur. Fayda vermeyen kararlardan bıkmıştır. İşte şimdi büyük bir gayret taşımakta, teslim olmaya karşı çıkmaktadır. Şiir güç, kuvvet, azim ve ısrar ifadeleri ile dopdoludur: “ateş, uyandırılmış, isyan etmiş, onur, maskeli savaşçı, büyüklük, azim, sebat, direnişçi”. Bu kelimeler insan ruhunda güç, kuvvet ve büyük bir irade duyulmasına sebep olmaktadır. “Büyük” ve “muhteşem” değerlerinin özellikleri de kuvvet, büyüklük ve meydan okumadır.

Şair ruh itibarıyla yükselip yüceldiğinde aşiretini gökyüzündeki yıldızlar seviyesine çıkartır. Kadın da yükselip yüceldiğinde kendisini ulaşılamayacak bir değer seviyesine ulaştırır. Bu ve benzeri duyguları hanım şair Hissa el-Avadi'nin şiiri dile getirmektedir. Şöyle der:⁷⁷

Beni sorarsın sessiz pınarlara
Beni sorarsın çalgıların sessiz tellerine

Bulamazsan sorarsın beni
Ovalara, ovalardaki ağaç köklerine

Beni sorarsın kafiyelerin nağmelerine
Beni sorarsın seher yellerine

⁷⁷ el-Avadi, Hissa, Kelimatu'l-Lahni'l-Evvel, s. 164-165.

Gecelere sorarsın beni, arkadaşım!
Şu semanın yıldızlarına, burçlarına

Sahillerin yıldızlarına sorarsın beni
Gariplerin yurduna sorarsın...

Arayacaksın beni, çok arayacaksın
Yorulacaksın, lakin bir akşamüştü

Beni çocukların sonbaharına soracaksın
Ya cevap vermezse kime soracaksın?

Çok aradın, sorup durdun daima
Ama artık zamanımız kalmadı

Yine arayacaksın, uzasa da gecelerin
Tatlı uykular bitkin düşürse de beni

Sendenim ben, sendeyim ve sen gittin
Sensiz geceledim, her zerrem özlem

Sen oralarda hicranlı gurbetlerde
Yolculukların hep acı hep keder

Gittin amma koydun yüreğimi yaşıta
Ayrılık rüzgarları önünde bir başıma savruk

Kadının basitlikten, duygularının coşmasından ve bedenini sunmaktan sıyrılıp şahsiyet olarak yükselmesi, değerlere yapışması, iffetli olarak kendisinden bahsetmesi, erkeğe hitap edip “eğer beni tanımak istiyorsan kainatta bulunan bütün büyüklük, güzellik ve ihtişam manzaralarını araştırman gerekir” demesi hep yücelik ve yüksekliktir. Bunun üzerine erkek de su kaynaklarında, ağaç köklerinde, şiirlerde ve kafiyeelerde onu aramaya başlar. Gökyüzünün yüce burçlarına ve yıldızlara sorar onu. Böylece bu kadın, içinde barındırdığı “güzel” ve “muhteşem”

değerleri dahil olmak üzere kainatın tamamı ile bütünleşir, çok yüce ve büyük olur. Özellikle de sevdiği kişi kendisini bırakıp gittikten sonra. Bunlara ilave olarak, erkeği içinde araştırma yapmaya davet ettiği yerlerde duysal olanla manevi olanı birleştirmektedir: ağaçların kökleri ve kafiyeler, yani madde ve ruh, ya da bütün genişliği ile kainat gibi. Adeta hanım şair meydan okuma ile acizlik arasında kayboluyor gibidir. Bundan kaçış yoktur. İçinde dişiliğini de vurguladığı bu şiirde tüm arzu ve özlemleriyle hanım şair duygularının samimiliğini ifade etmektedir. Bununla birlikte zillet ve aşâğılık göstermekten yahut şikayet etmekten veya kavuşma ve karşılaşmaya davet etmekten kaçınmaktadır. Böylece yücelik ve yükseklik anlamları gerçekleşmiş olmaktadır.

Şiir doğrudan anlaşılıyor olmasıyla birlikte çok kolay ve basit bir anlatıma sahiptir. Gökyüzüyle, yeryüzüyle ağaçları ve sularıyla kainatı dolduracak çok yüksek duygular ve muhteşem anlamlar taşıdığı görülmektedir. Kadının yükseklik ve yüceliğini göstermektedir: kadın hayattır, ondan ayrılmak ise ölümdür. Şiirde dikkat çeken özelliklerden biri de içinde geçen ince ve hassas beyitlerdir. Özlemde ve ayrılık acısından bahseder fakat hüznün karanlıklarında da şikayetin gürültüleri arasında da kaybolmaz. Dişilik duyguları taşır fakat bununla birlikte kadının izzeti nefis ve onurunu korur. Tam da bu noktada yükseklik ortaya çıkar.

Şiir adama seslenmez. Ona ‘gel’ de demez. Adamdan ricada bulunmaz. Ona yalvarmaz. Şiirde kadının sesi en yüksek ve en üsttedir. Fakat bağırmaşızın ve inlemesizin.. Bu özellikler de yine içsel kuvvet şekillerinden biridir ki ruhun yücelik ve ihtişamını gösterir. Bu da ihtişamın bir başka delilidir.

O kadını terk edip ayrılan o adam bu günden sonra onu artık yatakta, yastık ve yorganda göremeyecek, onu bedenine ait özelliklerde de göremeyecektir. Onu asıl sanat, güzellik ve doğanın manzaralarında görebilecektir. Onu nehirde, dağda, ağaçta, sanat ve güzellik harikalarında, kasidede, kafiye ve bir telli çalgı aletinin nağmesinde görebilecektir. Bu durumda kadın ulaşılamaz bir hayal, duyguların sınırları içine konamayacak bir duygu, duyu ve dokunma ile değil akıl ve hayal ile bilinebilecek bir yüksek değer olmaktadır. Burada kadın değer ve anlamdır. Hatta kadın, kuşatılamayan ve elde edilemeyen mutlak küllidir, bütünlüktür. Şiirin sonunda geçen karşılaşmayı iptal eden ‘ayrılık’ kelimesi bu anlamı vurgulamaktadır. Çünkü bu ulaşılamayan mutlak varlık insanda özlem uyandırmaktadır. Eğer onu elde etmek mümkün olsaydı özlem duygusu da olmazdı.

Kadından yukarıda anlatılan manzaralarla birlikte bahsetmek, kadını bu tür tecelliler üzerinden aramaya koyulmak, onu muhteşem ve yüksek yapmaktadır. Bu arayış şiire ve kadının içinde bulunduğu konumlanmaların tamamına harika bir tasavvufi boyut katmaktadır. Bu anlamları “Kardelen

Çiçeği Peşinde” isimli uzun şiirinde Salah Abdussabur dile getirmektedir. Şiirinde duygusal tecelliler ve görünümler içerisinde kadın arayışı çabasından bahsetmekte fakat onu bulamamaktadır. Tek bir defa bir manevi tecelli anında ona görünmüştür. Şiirin bir parçası şöyledir:⁷⁸

Seni arıyorum akşamın çarşafı altında
Seni görüyorum yıldızlar gibi
Kavuşmayı, gece sohbetlerini özleyerek
Meşt ü mahmur olmak ve şarkı söylemek için
Seni arıyorum endişeli parfümlerde
Seni arıyorum kararsız adımlarda
Yersiz yurtsuz serazat adımlarda
Bekleme, görünme, kaybolma kaygılarıyla atılan
Seni arıyorum yolların ayrıldığı kavşaklarda
Tecelli anında kendimden geçmişim ayakta
Dikilmiş orta yere ipekten bir çadır gibi
Yazın sıcak meltemleri titretiyor kendisini
Seni arıyorum tren garlarında, geçitlerde
Sarı kitaplarda, beyaz kitaplarda, hokkalarda
Çocuk parklarında, mezarlıklarda
Evime sığınıyorum son gecede
Ansızın çıkıp gelişini bekliyorum, tıpkı hakikat gibi
Ey kardelen çiçeğim

Çiçeklendi ümitlerim
Kılıç gibi keskin, imkansız
Kavuşmamız
Ani bir göz açıp kapayış kadar yalnızca

Doğrusu bu arayış insanoğlunun sınırlı, geçici ve muvakkat olanı değil de, külli ve mutlak olanı tanımaya yönelik şiddetli arzusudur. Bu durum bir sufi arayıştır. Onunla hiçbir zaman karşılaşp kavuşamayacağını bile bile bu arayışa devam eder. Çünkü sınırlı ve cüzi olanın külli ve sınırsız

⁷⁸ Abdüssabur, Salah, ed-Divan, Daru'l-Avde, Beyrut, 1973, c. 3, s. 457-462.

olanla karşılaşması mümkün değildir. Fakat onu tecellilerinde ya da feyiz ve işrak anlarının birinde görmesi mümkündür.

Şair İbnu'l-Fârîd meşhur bir şiirinde külli, mutlak ve sınırsız olanı ifade etmiştir. Şiirde kalbin onu şiddetle arzuladığını ve aşık olduğunu, gözün onu göremeyeceğini fakat ihtişam, güzellik, letafet ve orijinallikler içerisinde duyuların onu hissedebileceğini vurgulamıştır. Sözlerinin bir kısmı şöyledir:⁷⁹

Yanımda değil fakat her bir âzam görür onu

Her bir latif, hoş, görkemli manada

Udun yumuşak sesinde, neyin kadife nağmesinde

Bir araya geldiklerinde bir şarkının melodisinde

Ahuların serazat gezindiği fundalıklar arasında

Serinliğinde akşamların yahut nurlu sabahlarında

Çiğ tanelerinin bulutlardan düştüğü yerlerde

Çiçeklerin, güllerin gonca gonca açıldığı demlerde

Meltemlerin son esintilerini çektikleri ellerde

Bir seher anı en tatlı rayihaları estirdiği yerlerde

O benimleyken bilemedim gurbetin nereye düştüğünü

O hatırımdayken gurbet yoktu, yoktu sıkıntı keder..

Bu beyitlerde İbnu'l-Fârîd kendine has bir sûfî yönelim sergilemektedir. Allah'a olan sevgisini vurgulamak istemektedir. Allah'ın görülmekten çok yüce ve yüksek olduğunu ifade etmektedir. Fakat buna orijinal, muhteşem ve güzelin bir kısım tecellileri ile delil getirmektedir. Bu yüzden muhteşemin ve güzelin tecellilerine aşık olmaktadır. Çünkü o tecelliler apaçık görünmekte ve idrak edilmesi mümkün olmayanı göstermektedirler.

Sınırlı olanla sınırsız olan arasındaki veya külli ile cüzi arasındaki farkı hissetmek “muhteşem” ve “yüce” anlamlarını doğurmakta, bir çeşit

⁷⁹ İbnul Farîd, ed-Dıvan, s. 77.

şaşkınlık, gerginlik ya da endişe veya aşka ulaştırmaktadır. Bunlar yukarıda geçen şiirinin girişinde bizzat İbnu'l-Fârîd'ın ifade ettiğı anlamlardır. Şöyle der:

Öldürülen benim, günahsız, kabahatsiz,
Gözbebekleri ile ruhların savaşı arasında.

Beyit, şairin hatırladığında kalbinin çırpındığı sevgiliye olan muhabbeti ile onu asla göremeyecek olan gözleri arasında hissettiğı gerginliği dile getirmektedir. Çünkü göz sadece bir cüz (bir bütünün tek bir parçası) iken sevgili bir küll (bir bütünün tamamı) şeklindedir. Cüz küllü nasıl görebilir ki! Tam da bu noktada ruh ile göz arasında savaş çıkmakta, böylelikle “muhteşem” ve “yüce” manaları doğmaktadır.

Muhteşem ve yüce değerlerinden biri de bir annenin çocuğuna baba portresi çizmesidir. Çocuğun büyük olarak yetişmesi için portrede baba büyük olarak gözükmeştir. Çocuk annesine yiyeceğı kimin getirdiğini sorar. Annesi babayı en güçlü bir şekilde tasvir eden bir cevap verir. Bu anlamları şair Muhammed el-Ensari “Bir çocukla Annenin Konuşması” başlıklı şiirinde dile getirmektedir. Şöyle der:⁸⁰

Anne! Gözüm yollarda kaldı
Düşüncelerim darmadağınık

Hangi yoldan gelir babam?
Elinde ay biçimli keklerle?

Hangi yoldan gelir yiyeceklerle?
Meyveler, sebzeler ve yeşilliklerle?

Anneciğim! Kim veriyor babama?
O paraları, o liraları, maaşları?

Kaç kereler istedim görmeyi babamı
Hiçbir yerde rastlamadım izine

⁸⁰ el-Ensari, Muhammed b. Abdullah, Reşfâtun min Rahiki'l-Umr, yazarın kendi yayını, Doha, 2002, s. 155-160.

Niçin göremiyorum sabahtan akşama
Nerelere gider babam gün boyu?

Anneciğim! Söyle bana? N'oluyor?
Nerelere kayboluyor babam?

Cevap verdi şefkatli anne
Gözlerinde mahcubiyetle

Önce Allah, sonra baban, oğul!
Olmasa baban, sen de olmazdın

Babana diledi rabbim
Yeryüzünde eserinin olmasını

Babandır, canım benim!
Seni küçüklükte yetiştiren

Önce Allah, sonra baban sayesinde
Sen başarılarla ulaştın, oğlum!

Sana hep o aldı karşılıksız
Çeşit çeşit yiyecek, içecek

Sana içirdi en tatlı içecekleri
Bilinen en leziz meşrubatları

Sana ipekten elbiseler giydirdi
Alıp geldi en güzel giysileri

Hani sen hastalanınca doktor çağırması
Senin için uykusuz kalır, bundan zevk alırdı

Kendi yemedi sana yedirdi
Çok kereler karnına taş baştı

Mücadeleyle geçirdi ömrünü
Hayırlar umarak evladından

Ekmek aş peşinde koştu durdu
Sabahtan akşama, bıkmadan, usanmadan

Karanlıklar çökende döndü eve hep
Beli bükük, bitkin, yorgun argın

Takati kesilmiş dönerdi eve akşamları
Çalışmış gün boyu, yorgun ve harap

Eve döndüğünde akşamları
İhtiyacı dinlenmek, rahatlamak

Seni görünce gözleri parıldar
Ordular yürütmüş muzaffer komutan!

Unutur seni görünce yorgunlukları
Tüm bitkinlikleri, çileleri, kahrıkları

Güller açar yüzünde seni görünce
O cılız, o asil, o dertli yüzünde

Cennetlere girmiş gibi olur görünce seni
Aradığını görmüş gibi cennette

Seni kalbi kırık, mahzun görse
Üstüne titrer, yüreği burkulur

Belki ağlar, gözyaşı döker belki
Seni tehlikelerde zannederse

İlk öğretmenindi, ciddi, azimli
Meşhurdu sana şefkati, merhameti

O korurdu seni, kollar, gözetirdi
Her daim tehlikelerden, zararlardan

Üstüne titrer, kol kanat gererdi
Sakınır, savunurdu şerden musibetten

Sana yol gösteren öğretmenin, rehberin
Sana bilgi öğreten meşalen, önderin

Yemedi yedirdi, giymedi giydirdi
Ömrünü sana verdi, yoluna yol etti

Aslanlar gibi yetiştirdi seni
Seni gören sevindi, yiğit, mert dedi

Dersleri geçer de okulu bitirirsen o gün
Muradına ermiş olur baban, gücüne güç katar

Sana hediye eder gelinlerin en güzelini
Sen de kurarsın en güzelinden aileni.

Şiir babayı yüceltmektedir. Babanın oğlunu eğitmedeki rolünü en güzel şekilde takdir etmektedir. Babayı evladı uğrunda mücadele eden bir adam ve oğlunu yetiştirmek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan biri olarak yansıtmaktadır. Babayı oğlunun gözünde büyük yapan onun çocuğun gözündeki portresi ve görüntüsüdür. Bu şekilde baba daha büyük, hatta daha yüce görünür. Yorgunluğunu oğlundan saklar. Ona meyveler, yiyecekler ve canının istediği her şeyi getirir. Oğluna hiçbir sıkıntısını göstermez. Oğlunu geleceğe hazırlar. Onun büyük adam olmasını ister. Şiir annenin evladı ile

ilgili bir temennisi ile son bulur. O da oğlunun tahsilini tamamlaması, temiz bir kızla evliliğine babasının yardım etmesi, güzel bir yuva kurması arzusudur. Böylece şîir yükseklik ve temizlik duygu ve değerleri ile sonlanmaktadır.

Şiirin sonunda annenin oğlunu iyi bir aile kızı ile evlendirip güzel bir yuva kurması temennisine işaret etmesi, çocuğun içinde doğup büyüdüğü ailenin kendisinin de iyi ve temiz bir aile olduğunu gösterir. Bu durum da hayır, temizlik ve iyiliğin nesiller boyu devam eden manevi ve yüce değerler olduğunu, babanın üretkenlik ve fedakârlık hasletlerine eklendiğini gösterir.

Aynı zamanda annenin özellikleri de gözden kaçmaz. O bilinçli, vefakâr ve samimi bir annedir. Oğlunu güzelce eğitir. Eşinin yorulmalarının farkındadır ve takdir eder. İyilik ve temizliğin torunlarına geçmesi için gayret sarf etmektedir. Bu duyguları aynı zamanda onun sağlam ve temiz bir toplum oluşturulması yönündeki arzusunu da gösterir. Bütün bu duygular onların düşünce ve duygularındaki yüksekliğin yansımalarıdır. Sözler ve konuşmalarda ortaya çıktıkları gibi ayı zamanda davranışlarda da ortaya çıkar, kadının asalet ve büyüklüğünü gösterirler.

Şiir, içinde karmaşıklıklar ve sırlı ifadeler bulundurmamaktadır. Kelimeleri kolay, anlamları basit, içindeki düşünceler çok açıktır. Bu durumun belki şiirin konusu olan muhteşem değeri ile uyumsuz olduğu zannedilebilir. Fakat şiirin bir anne ile oğlu arasında geçen diyalog üzerine kurulu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu yüzden şiirde bu kadar doğallık, basitlik ve kolaylık bulunması bir zorunluluktur aslında. Bu durum çocuk açısından çok büyük anlamlar taşımaktadır. İfadelerin çok açık olması da aslında büyüklük ve ihtişam şekillerinden biridir.

Görüldüğü gibi kadın sözleri ve eylemleri ile yükselmekte, hayatının her aşamasında değerleri ve prensipleri taşıdığını göstermektedir. Özellikle de eşinin yorgunluklarını takdir edip evladını en güzel şekilde yetiştirmeye başladığında ya da sevdiği adam yokken ona bağlılığını korumaya devam ettiğinde. Bunu da, duygularını ayağa düşürmeyip büyüklüğünden taviz vermeden ve zayıflık göstermeyip perişan olmadan başarmaktadır. Bu davranış ve duyguların tamamının yüce duygular olduğu açıktır.

Sayılan hususlar içerisinde büyük kahramanlara ait dört tablo bulunmaktadır. Bunlar şair, kadın, baba ve maskeli kahramandır. Bunların hepsinde çok büyük oranda güç, kuvvet, büyüklük ve ihtişam bulunmaktadır. Şair kendisine çok güvenip kendisiyle övünmekte, evladını yetiştirip büyüten baba fedakârlık yapmakta, üretmekte, hanım kocasını oğlunun gözünde büyötmektedir. Maskeli kahraman ise işgalciye taş atan Filistinli bir çocuktur. Bu tablolara dördüncü bir tablo daha eklenir. O da kendisinde

yükseğe çıkan, saflık ve temizliğini büyüten, yüceliğini perçinleyen bir kadındır. Çünkü o, sevdiği uğrunda kendisini harcamamakta, duygularını ayağa düşürmemekte, büyüklüğünü çiğnetmemektedir. Tam tersine sevdiğine tüm kainatta bulunan büyük, muhteşem ve güzellerde kendisini aratmakta, böylece bir değere ve bir anlama dönüşüp vücut ve maddenin üstüne yükselmektedir.

2- MUHTEŞEM MEMLEKETLER

Katarlı şairler o ülkelerde bulunan “yüce” ve “muhteşem” değerlerini takdir edip büyütmüş, o vatanlara büyük değer verip takdir ettiklerini göstermişlerdir. Bunlardan bir tanesi şair Muhammed Kutbe’nin şiiridir. Başlığı “Mekke”dir bu şiirin. Şair kasidesinde Mekke sevgisini terennüm etmekte, ona karşı taşıdığı büyük saygı ve hürmetlerini dile getirmektedir. Şiirde dile getirdiklerinden bazıları şöyledir:⁸¹

Mekke! Yaktın içimde hasret âteşin
İçimde sakladığım hüznüleri harladın

Adını anmak içimdekileri dışa vurdu
Zihnim ihya eder oldu geçen günleri

Kederlerimi uyandırdı şiir, tutuşturdu
Kaçamadım kafiyelerinin önünden

Şehrin sokaklarında geçen zamanları andım
Dünyanın efendisi olduğumuz zamanları

Hani dinle, ilimle kurmuştuk medeniyetimizi
Ki inançla sapasağlam atmıştık temellerini

Hidayet nuru yayıldı hayırla her yere
Uzağa, yakına, yeryüzünün her karışına

Sorun medeniyetlere kimmiş dirilişin erbabı?
Kimmiş karanlıkları dağıtan ve saçan nurları?

⁸¹ Kutba, Muhammed Abdullah, el-Âmâlu’ş-Şirriyyeti’l-Kamile, s. 102-103.

Şair Mekke-i Mükerreme’de ümmetin şanlı tarihini, dünyanın dört bir yanına taşıdığı ilimleri ve dini övmektedir. Böyle yapmakla şair değerler ve anlamlar yoluyla bir inşa faaliyeti sergilemektedir. Bunu taşlar ve binalarla değil bütün dünyaya yayılan hidayet ve nur mesajını takdir ederek yapmaktadır. İhtişam, bu mesajın dünyanın yakın uzak her yerine uzanmasında görünmektedir. Mesajın çok geniş coğrafyalara yayılıp her yeri kaplamasında azamet ortaya çıkmakta, hidayet ve nurun parıldamasında da yücelik tecelli etmektedir. Şiirin beyitleri yüceliği çok dakik bir şekilde ve büyük ölçüde doğallık, basitlik ve açıklıkla dile getirmiştir. Bu da edebiyatta parıldayan “muhteşem” değerlerindendir.

Şair Mubarek b. Seyf Âl Sâni ise “Körfez Şarkısı” başlıklı, içinde dört yüzden fazla beyit bulunan uzunca bir şiir ile Körfez’i ve etrafındaki devletlerle medeniyetleri övmektedir. Bu haliyle şiir kendisi çok büyük ve devasa olma özelliği taşıyan “muhteşem” tarzlarından biri olmakta, körfezi de “büyük” olarak göstermektedir. Beyitlerinden bir kısmı şöyledir:⁸²

Nice şehirler koyun koyuna körfezde!

Nice şehirler! Sabun, Dareyn, Ahsa!

Sahar, Fecr, ey Körfez! Ve Vezara

Cuvase, Terut, Tamrâ şehirlerin!

Mızraklar orada, bu işlerin ocağıdır orası

Gemiler yüzdürülür, elbiseler dokunur orada

Asil silahlar orada yıpratılmış mühennem kılıçları

Dareyn’de duyduğun, güzel kokuların aksisedası

Ve inciler yıldızlar gibi parlamada

Aşıklarının gözünde çeşit çeşit isimleri

Sahilinde derilir çeşit çeşit meyveler

Hurmalar ve Seba’da bin bir meyveler

Üretimden ticaretten söz açılırsa

Geçmişinden şairler bahseder Katar’ın

⁸² Âl Sâni, Mubarek b. Seyf, el-Âmâlû’s-Şiriyye, s. 95-70.

ölllerinde Nebük yahut Beynune vardır
Bir kalenin surları gibi! Merkezinde Merdâ'

İki avucunu uzatır nüfuz eder, dalar
Dalgalar gibi kumları çöllere yarışır, geçer

Ve dağlarda göz alıcı Metâli ve Itâle
Ve dağlar başı Duhan, sonrasında yeşil zirve

Orada su kaynakları tebessüm etmede
Kumlar arasında zarif cennet bahçeleri

Körfez'in altında parılıyor gökteki yıldızlar
Tatlı suların peşinde koşuyor susamış küheylanlar

Ey tarihin bekçisi! Söyleyebilir misin?
Kumların üstünde yatan haberleri..

Uyuyor, hayatı kucaklıyorlar, bir uyansalar
-Ey deniz- Gör o vakit nimetleri!

Bir gelseler, aydınlık tarihi getirirler
Aydınlatırlar yeryüzünü, gökyüzünü

Fakat sessizliğin ne güzel haslet!
Zekadır sessizlik ve en etkili edebiyat!

Gözlerin bin medeniyet gördü
Surları bir yanda deniz öte yanda çöldü

Kıyılarına kral sarayları kurulmuştu
Sana doğru koşmuştu asilzadeler

Nerede büyük imparatorlar, nerede saltanatları!
Geldiler geçtiler birer birer sabun köpükleri gibi

Nerede hırslı fatihler, azimli komutanlar!
Geldikleri gibi gittiler toplayıp cephaneleri

Nerede güçlü filolar, metin donanmalar
Gittiler birer birer, sessiz soluksuzlar

İlkin Finike sahillerine demir atmışlardı
Kasırgalar, fırtınalar, isimler tanıdı

İşte isimler şurada, gitgide siliniyor izleri
Kimi sağlam bina misali, kimi çok daha eskimiş

Mazoon serinlikleri kuruldu orada
Tıpkı Finike’de kurulan benzerleri gibi

Tarihin ana kapısı sen ve sahili kimi zaman
Bazen bir geçit olursun bazense liman

Asil, köklü şehirler burada kuruldu, hâlâ buradalar
Sur ve Cübeyl şehirleri, hurma bahçelerinden tuğraları

Şair Körfezi terennüm etmektedir. Körfezde kurulmuş olan şehirleri, ülkeleri ve medeniyetleri övmektedir. Körfezin köklü tarihinden bahsetmekte, mazisine, eski köklerinden olan Finikelilere kadar uzanmaktadır. Körfezi Akdeniz üzerinde bulunan Sur ve Cübeyl ile ilişkilendirmekte, böylece bu medeniyet köklü ve asil medeniyetleri kuşatarak Körfezden Akdeniz’e doğru uzanmakla büyümüş, ihtişam kazanmış olmaktadır. Çok geniş coğrafyalara uzanan, zamanın derinliklerine kök salan bu medeniyet insanda ihtişam ve azamet duygusu uyandırmaktadır. Şair aynı zamanda ülke ve memleketlerin kaynakları ve ürünlerini övme adına onlardaki zenginlikleri, incileri, hurmaları, denizlerindeki gemileri de sayar. Yine vadileri, tepeleri ve çölleri de anar. Bunlardan bazılarını sevgi, bağlılık ve ilişki alameti olarak kaydeder. Bunların hepsi derin bir sevgiyi, ülkeleri

ve halklarını, kurdukları medeniyeti övmeyi ve yüceltmeyi gösterir. Şair şehirler, ülkeler ve tarihsel dönemlerden bahsederken hatıraları, duyguları çağrışım yaptırmaktadır. Şiirde zaman ve mekan bir araya gelmekte, geçmiş zaman bu günle karşılaşmakta, insanla üretimler ve kaynaklar birbiri ile buluşmaktadırlar. Şüphe yok ki o ülkeler ve şehirlerde ikamet eden, onları mamur hale getiren insanoğludur. Şair kasidesinde memleketleri överken aslında insanları övmüş olmaktadır. Çünkü mekanlarda ikamet eden de oraları imar edip geliştiren de medeniyetler kuran da hep insandır. Bu yüzden ülkeleri ve memleketleri övmek o memleket ahalisini övmektir.

Şiir aynı zamanda güç, kuvvet, azamet ve büyüklük özellikleri ile de ön plana çıkmaktadır. Tam bir ölçü ve vezin üzerine bina edilmiştir. Tınısı, vurguları yüksektir. Kafiyelerinde memleket arazilerinin uzantılarını çağrıştıran zamanda ve mekanda uzamlar vardır. Şiir, güç, kuvvet, genişlik ve büyüklük hissi veren yer isimleri ile doludur. Bu özelliklerin hepsi “muhteşem, yüce ve büyük” özellikleridir.

Şair Muhammed Ahmed Abdullah el-Mutavva da Körfezi, denizi, denizcileri ve balıkçıları terennüm etmektedir. Geniş bir tablo çizer, içinde gemileri tasvir eder, çeşitlerinden bahseder, denizlerin dalgalarını ve gürültülerini anlatır, halkın ahlakını, cömertlik ve asaletini, güzel özellikleri ve hasletlerini dile getirir. Ecdadının hikayelerine işaret etmeyi de unutmaz. Böylece memleket ve ahalisi hakkında geçerli olan tüm “büyük ve muhteşem” özellikleri sunmuş olmaktadır. Sözlerinden bazıları şöyledir:⁸³

Sana sormaya geldim ey deniz!
En büyük şeref, şan sahiplerini..

Burada dalgaların üstündeydiler,
İpler ellerindeydi, onlardı efendiler.

Hayatları dalmakta, denizlerde,
Denizle tanındılar ve cömertlikle.

İyilik yapmak karakterleri, huyları,
Sevgileri kaplar herkesi, her bir yanı.

Bum, sonra Celyut ve Senbuk!
Her biri birer yolcu ve destek limanları

⁸³ el-Mutavva, Ahmed Muhammed, Kalb ve Havatır, Vezaratu'l-İ'lam ve's-Sekafe, Doha, 1. Baskı, 1993, s. 25-26.

Kurulmuşlar sahillerin etrafına güzelliklerle
Kavganın sembolü, ecdadın övüncü

Görmeli, tanımalı Körfez ahalisini
Yardımlaşma, vefa ve sevgi özellikleri

Memleket kurdular, medeniyet yaptılar
Çelikten güçlü azimle, sarsılmaz iradeyle

Geçmişlerimizi yaşayanlarımıza sor
Tarihleri söylesin kimmiş onlar!

Şu denizler, servetleriyle, cefalarıyla
Çıkardılar içindikileri kolayca

Dalgalara söz geçirdiler iradeleriyle
Allah yardım etti, destekleriyle

Atalardan kalma Sevalif ve deniz
Hep birlikteydiler orada ve denizde

Evlatlar babalarından alır örnekliği
Nesilden nesile, babadan oğula

Körfez diyarında dalgıçların hikayeleri
Denizlerin, avlanmaların hikayeleri

Kaderleri yazılmıştır, silinmez
Ciğerlerinin köşelerine, diplerine

Devam edecek yürüyüşümüz dedelerin izinde
Tevhidin ve irşadın rehberliğinde...

Şiiri farklı kılan husus maddi olanla manevi olanı birleştirmesidir. Memleketleri, gemileri, denizcileri ve ahaliyi yüceltmekte, hikayeleri, ahlakı, değerler ve gelenekleri övmektedir. Şair torunların, hak, hayır ve hidayet yöntemi üzere dedelerinin adımlarını takip edeceklerini de vurgulayarak şiiri sonlandırmaktadır. Şairin vurguladığı bu hususlar nesillerin birbirinin peşi sıra devam ettiklerini göstermektedir. Tüm bunlar yüksek insani değerlerdir.

3- YÜKSEK ANLAMLAR, YÜCE FİKİRLER

Bir kısım şiirler de yüksek anlamların ve yüce fikirlerin peşinde olup, onları dillendirmekte, onlara çağırmaktadır. Bu tarz şiirlere örnek olarak Abdurrahman el-Muâvede'nin "Madde Ötesi" başlıklı kasidesinden iki tane dörtlüğünü kaydedebiliriz. Şöyle demektedir:⁸⁴

Dünya bir geçittir ancak dostum!
Gel geç kadehler ve çalgılar arasından.
Kulak ver ağaçlar arasında ötene
Karanlıklar içinde aşkı terennüm edene.

Nice lahitlerin koynunda nice güzeller.
Güzelliklerinin sonu karanlık lahitler
Nice makam sahipleri, nice büyükler
Toprağa sakladı zaman birer birer

Beyitlerde kullanılan kelimeler ince, yapılar hoş, nağmeler de zariftir. Şiir -Arapça aslında- remel vezni ile yazılmıştır. Remel vezni çok harekelidir. Bu tür şiire Arapçada musammat denir. Musammat şiir kıtalardan meydana gelir. Her kıta dört mısradan oluşur. Her üç kıta kafiyeli olup her bir kıtada kafiye yenilenir. Aynı zamanda şiirin tamamında dördüncü mısralar her kıtada birleşir, aynı olur. Bu özellik şiire çeşitlilik ile birlikte rengârenk çiçek demeti gibi renk katar. Fakat bu renklilik çayırılık arazide çiçeklerin çeşitliliğini andırır. Bu tür şiirlere musammat denilmesi de "simt" adlı kolyeye benzetilmesinden dolayıdır. Çünkü bu kolye renkli boncuklardan oluşmaktadır.

Şiirin beyitlerindeki anlamlar çok yüksektir; vücut zevkleriyle ya da dünya bağlılığıyla ilişki taşımaz. Tam tersine bülbül seslerine kulak vermek, -Katar şairlerinin adetlerinin dışında- içki, müzik ve şarkı gibi saf keyiflere çağırır. Bunlardan maksadı âlem yapmak değil, tam tersine dünya dertlerinden, zevk ve yüklerinden uzaklaşmaktır. Burada içki dünya sıkıntılarından arınmış saf coşkunluk ve zevk sembolüdür. Bu anlam, şiirin dünyanın bir geçit olduğunu,

⁸⁴ el-Muâvede, Abdurrahman, s. 76.

insanın oraya yerleşip kalmak yerine hızlı ve hafif bir şekilde geçmesini tavsiye etmesinden anlaşılmaktadır. Beyitler ölümü hatırlatmaktadır. Nice kabirler nice güzelleri ve nice makam mevki sahiplerini içine almıştır! Bütün bu anlamlar ile birlikte şiir insanı dünya ve içindeki şehvetlere dalmaktan çok yukarıda durmanın gerekliliğine, hayatın gelip geçici zevk ve eşya peşinde zayıf etmeye değmeyeceği düşüncesine davet etmektedir.

Ömer Hayyam'ın aşağıdaki dörtlükleri de, içkide bulunan anlamsal içeriğin sembolik olduğunu ve bununla aslında maddenin esaretinden kurtulup temiz bir gökyüzünde kanat çırpmanın vurgulandığını göstermektedir:⁸⁵

Neşe arzusundan içmem şarabı
Edepsizlikten de içiyor değilim, asla
Yalnız özgürlük peşindedir ruhum
Tek sebep hürriyet aşkıdır ruhumun

Tasavvuf şairlerinin çoğunluğu şiirlerinde şaraba çok yer vermişlerdir. Şarabın adını terennüm ederler, ismini anmakla yetinirler. Gerçekte şarap içmeye çağırmazlar. Tasavvufi şiirlerde şarabın anılması maddeden kurtulmayı ve ruhun saflaşmasını sembolize etmektedir. Madde Ötesi başlıklı şiirin hedefi de bu anlamları ifade etmektir. Zaten şiirin başlığı da bu anlamı vurgulamaktadır.

Yine bu şiirin mısra ve dörtlükleri insanın hatırına Hayyam'ın rubailerini getirmektedir. Hayyam'ın aynı anlamları ifade eden pek çok dörtlükleri vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:⁸⁶

İç! Yatacağın yer toprağın altı
Ne canan, ne yaren, ne de dost
Yaşam iksirini iç yolun başında
Solduktan sonra geri açmazmış çiçek

Dünya nimetleri elemin başı
Dünya aşığı pişmandır, pişman
Dünyayı çıkar at kafandan
Dünya sevgisi dert, tasa, gam

⁸⁵ Hayyam, Ömer, Rubâiyyâtü'l-Hayyam, Arapça'ya tercüme: Ahmed Râmî, Mektebetü Ğarib, Kahire, 1969, s. 52.

⁸⁶ A.g.e., s. 42, 50, 83.

Ey dünya talibi, ey dünya aşığı
Bırak kâr arzusunu, zarar korkusunu
İç şarapların eskisini, yılanmışını
Kurtarsın seni esaretten, zincirlerden

Katarlı şairin dörtlükleri, içinde bulunan içki ve eğlenceye davet ifadelerine rağmen müstehcenlik ve bayağılık değil, dünya hayatının, geçici zevk ve lezzetlerinin üstüne yükselme, daha yüce ve daha güzel şeylere bağlanma anlamlarını ifade etmektedir. Bu tür anlamlar insan ruhunu yükseltir, onu hayatın sıkıntılarından kurtarır. Şiirin güzelliklerine anlamlarının inceliği, kelimelerinin kolaylık ve zarafeti de eklenince letafet gerçekleşmiş anlamlar da açıklık kazanmış olmaktadır.

Katarlı şair bir yandan Mekke'yi Ümmü'l-Kurâ, şehirlerin ve memleketlerin aslı ve anası olarak terennüm etmekle yüce olanı dillendirirken öte yandan Körfez çevresinde kurulup gelişmiş olan, günümüze kadar da devam edegelen, bütün dünyaya kaynaklarını, meyvelerini sunan, büyüklük ve muhteşemliğini gösteren ülkeler ve medeniyetleri yücelmiştir. Şair, aynı zamanda körfez halkları hakkında da güçlü tasvirler yapmış, denizlerdeki çalışmalarından, dalgalarla boğuşup onlara galip gelmelerinden bahsederek halkların büyüklüklerini vurgulamıştır. Ayrıca halkların cömertlik, misafirperverlik, yardımlaşma ve nesilden nesile ahlak, gelenek, görenek ve hikayelerini koruma özelliklerinde ortaya çıkan büyüklüklerinden de bahsetmiştir. Sayılan hasletlerin hepsi büyüklük ve yücelik değerleridir. Şair güçlü dili ile o anlamları ve değerleri dile getirmiştir. Böylece şiir kelimeleri ve yapısı itibarıyla “büyük ve muhteşem” olduğu gibi aynı zamanda anlamları ile de “büyük ve muhteşem” olduğunu göstermiştir.

Muhteşem ve yüceden bahsederken şiirin ifade ettiği değerlere uygun bir şekilde dili açık, anlamları güçlü, ifadeleri sağlamdır. Açıklık tek başına büyük ve muhteşemin ayırıcı, belirgin vasıflarından biridir zaten. Bu durum şiirin övdüğü şahsiyetlerde yahut yücelttiği ve methettiği memleketlerde görülmüş, ortaya çıkmıştır.

Şiirde “yüksek” ve “muhteşem” değerleri ele alınırken bu konuda kadın ihmal edilmemiştir. Çünkü kadın çocuklarını yetiştirmesinde yücedir, kocasının aileyi geçindirmesini itirafta ve takdirde büyüktür. Kadın yüksek ahlak özelliklerine sahip olmasıyla, ailenin temiz kalmasına dikkat etmesiyle da yücedir. Yanında erkeği bulunmadığı zaman da kadın çok büyük ve yücedir. Onu özler fakat bu özleyiş duyguları yerlere düşürmeksizin ve değerleri alçaltmaksızın yüksek ve yücedir.

Katar şiiri ince anlamlar ve yüksek fikirlere de göz yummamıştır. Bu doğrultuda bir kısım şiirler dünya hayatının zorluklarını bir kenara atmaya,

dünyanın aldaticılıklarına aldanmamaya, müzik ve şarkı gibi yüksek sanatlarla ilgilenmeye davet etmektedir.

Yükseklik ve ihtişam değerleri Katar şiirinde hem şekil ve içerik olarak, hem ele alınan konular itibariyle hem de üslup bakımından ortaya konmuştur.

SONUÇ

Katar şiiri yirminci yüzyılda, özellikle de bu yüzyılın ikinci yarısında çok açık bir şekilde gelişme göstermiştir. Az sayılamayacak yenilikçi bir şair grubu ortaya çıkmıştır. Kadınlar da Katar şiirine etkin bir şekilde katılım sağlamışlardır. Bilinen ölçülü, vezinli Arap şiirine ilaveten ölçülü şiir ile mensur şiir de ön plana çıkmıştır. Bu tarz şiir Katar yaşam tarzı ile yöresel çevre özelliklerini de yansıtmıştır. Bu özellik Katar şiirindeki estetik değerleri, özellikle de “güzel”, “zarif” ve “muhteşem” değerlerini somutlaştırmasında görülmektedir. Dolayısıyla bu şiirdeki güzellik değerleri araştırılmaya değerdi.

Eski ve yeni Katar şiiri güzellik değerlerini özel olarak doğrudan hedeflemek yerine doğal bir şekilde kendiliğinden gelişen ifadelerle dile getirmektedir. Bu durum doğada, insan, toplum, birey ve topluluklar, kadın güzelliği ile değerler, ahlak ve duygular gibi güzellik tecellilerinin tüm çeşitlerine karşı keskin bir duygu taşıdığının göstergesidir. Bütün bu değerler herhangi bir zorlamada bulunulmaksızın Katar şiirinde doğal bir şekilde ele alınmıştır. Bu durum estetik değerlere dair yapılmış özenli çalışmalarla uyum içinde bulunulduğunu gösterir. Şöyle ki: ifade “büyük” ve “muhteşeme” dair olduğunda kelimeler güçlü, yapı ve bünye sıkı olur. “Hoş” ve “zarif” söz konusu olduğunda ise kelimeler ince ve yumuşak olurken bünye de hafif, basit ve gevşek olur.

Genel olarak Arap şiirinde, özel olarak da Katar şiirinde estetik değerlerin ortaya çıkışı bu değerleri duyumsayan, onlarla ilgilenen, onları yaşayan, sanatsal ve şiirsel olarak hisseden bir halkın varlığını gösterdiği gibi insana değer veren, estetik değerlerle ilgilenen ve onları koruyan bir medeniyetin de varlığını bildirir.

“Güzel”, “zarif” ve “muhteşem” değerleri Katar şiirinde doğallık, açıklık, güzellik, kelimeler ile anlamlar arasında uyumluluk, biçim ve içerik kaynaşması taşıma gibi özelliklerle ortaya çıkmaktadır. Bu durum Katar şiirinin tamamını daha geniş bir şekilde inceleme konusu yapmaya layık kılmaktadır. Bu yapılırken Katar şiirindeki güzel, büyük, hoş, zarif, latif, harika, dramatik, trajedik, epik/destansı gibi tüm estetik değerler ele alınmalıdır. Doğrusu bu tarz çalışma ve incelemeler yenidir.

Genel olarak, güzel değerini ifade ederken Katar şiiri temiz ve yüksektir; içinde saçmalık ve bayağılık barındırmaz. Bedensel arzulardan ve şehevi işteklerden bahsetmez. İnsan bedeninin boyun ve göğüs gibi ekiciliklerinden ve tahrik edici organlarından da haber vermez. Bunlar yerine ses ve gözlerin byleyiciliklerinden bahseder. Duyguları andığında arzu ve özlemlerden bahseder. Fakat bunu ifade ederken genellikle yüksek seviyeli bir dil kullanır. Duyguları basitleştirip ayağa düşürmez. Bu alanda kadının da seçkin bir rolü bulunur. Kadın şairler bu tarz duyguları daha zarif, latif ve saf bir şekilde dile getirmektedirler.

şairler doğanın güzelliklerinden bahsederlerken ifadeleri gerçekte vatanın güzelliğini yansıtmaktaydı. İfadelerinde Arap Körfezindeki deniz sakin ve güzel bir şekilde kendini göstermiştir. Katar adet, gelenek ve görenekleri, özellikle avcılık ve inci çıkarmak için yapılan dalgıçlık da şiirlerde kendisine yer bulmuştur.

Katar şiiri iki belirgin özellik taşımaktadır: Birincisi yenilik, ikincisi de nesillerin devamlılığıdır. Katar şiirinde eski Arap şiir gelenekleri devamlılık göstermekle birlikte aynı zamanda modern şiir tecrübesi de bulunmaktadır. Eskiye taklit veya yenilik konusunda nesiller arasında kopukluk, zıtlık veya çelişki bulunmamaktadır. Bir kısım şiirler geleneksel Arap şiir kalıpları ile yazılırken bir kısmı da vezin ölçüsü ile yazılmaktadır. Bazı şiirler nesir üslubu ile yazılırken bazı şairler de her üç üslubu birden kullanmaktadırlar.  üsluptan her birini kullanan şairler yenilik konusunda çok işekli ve dikkatlidirler.

Çeşitli Arap ülkelerinden bir kısım şiirler arasında yapılan bir kısım karşılaştırmalar Arap dünyasının tamamında var olan duyguların birliğini ve Arap şiirinde bulunan Arap kimliğini ortaya çıkarmıştır. Tüm Arap şiirinde ortak benzer tek bir ehre ve ereve bulunmasına karşılık bu durum her bir ülke şiirinde bulunan karakteriştik özellikleri ortadan kaldırmaz. Katar şiirinin de kendine has özellikleri bulunmaktadır; özellikle de bu şiir doğa güzellikleri ile ilgilendiğinde. Fakat bu karakteriştik durum genel Arap şiirinden kopuk değildir. Arap şiiri genel Arap şiir hareketinin bir parçasıdır. Arap şiiri bu genel hareket ile ilişkilidir fakat belirgin özellikler taşımaktadır. Onun için de etkin ve etkilidir.

Burada yaptığımız bu tarz kıyaslamalardan maksadımız şiirdeki etkileme yahut etkilenme hakkında konuşmak değildir. Asıl amacımız şiirsel deneyimin eşetik yanlarını ortaya çıkarmak ve eleştirel bir kıyaslama yapmaktır. Bu kıyaslama bizi Arap şiir hareketi içerisinde bir birlik ve bütünlük bulunduğu noktasına ulaştırmıştır. Bu durumun açık delillerinden birisi Katarlı şairin Filiştin'deki Arap halkının kahramanlıklarını terennüm etmesi, Filiştinli direnişiyi kahramanlığı ve hakkını arayışında örnek ve harika nesil sembolü olarak tasvir etmesidir.

Fasih Arapça kullanmaya büyük önem verip özen göstermesi, kelimeler, cümleler ve ifade biçimlerinde yöresel lehçelerin tüm çeşitlerinden tamamen uzak durması Katar şiirindeki Arap kimliğini göstermektedir. Dolayısıyla Katar şiirinin dili fasih Arapçadır. Ve bunun karakteristik özelliği, açık bir şekilde Katarlı olma hususiyeti gösteren bir dil ve üslup taşıyor olmasıdır. Bu durum da Arap coğrafyasındaki şiirsel hareketin ortak olmasının göstergesidir.

KAYNAKLAR

Ofisyanikof ve Semir Nofa, Mûcezu Târîhi'n-Nazariyyât'l-Cemâliyye, Arapçaya çeviren: Bâsim es-Sekkâ, Dâru'l-Farabi, Beyrut, 2. Baskı, 1979.

el-Mer'î, Fuad, el-Cemal ve'l-Celal, Dâru Tılas, Dimeşk, 1. Baskı, 1991.

Denis, Huisman, İlmu'l-Cemal: el-İştetika, Terc. Emire Hilmi Matar, Kontrol: ahmed Fuad el-Ehvânî, Dâru İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, Mısır, tarihsiz.

Aristo, Fennu's-Şi'r, Abdurrahman Bedevi, Dâru's-Sekafe, Beyrut, ikinci bası, 1973.

Diderot, Bahsun fi'l-Cemil, Fransızcadan tercüme ve takdim: Dr. Ali Necib İbrahim, Ervad li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzi, Tartus, 1. Baskı, 1997.

Schiller, Friederich, fi't-Tercemeti'l-Cemaliyye, Tercüme: Vefa Muhammed İbrahim, el-Hey'e'l-Mısriyye'l-Âmme li'l-Kitab, Kahire, 1991.

Hegel, Fikratu'l-Cemal, tercüme: Corc Tarabişi, Dâru't-Talia, Beyrut, 1. Baskı, c. I.

Hegel, el-Medhal ila İlmi'l-Cemâl, tercüme: Corc Tarabişi, Dâru't-Talia, Beyrut, 1. Baskı, c. I.

Santayana, Corc, el-İhsasu bi'l-Cemal, tercüme: Muhammed Mustafa bedevi, Müracaa ve Tasdir: Zeki Necip Mahmud, Mektebetu Anclo el-Mısriyye, Kahire, tarihsiz.

İbrahim, Zekeriyya, Felsefetu'l-Fenn fi'l-Fikri'l-Muasır, Mektebetu Mısır, Kahire, 1966.

Croce, Benedetto, İlmu'l-Cemal, Arapça'ya tercüme: Nezih el-Hakim, Kontrol: Bedî' el-Kesem, el-Meclisu'l-'Âlâ li Riâyeti'l-Funun ve'l-Âdâb ve'l-Ulûmi'l-İctimaiyye, Dimeşk, 1963.

Guyau, Jean-Marie, Mesailu Felsefeti'l-Fenni'l-Muasıra, Arapçaya tercüme ve sunuş: Sami ed-Durûbî, Dâru'l-Yakazati'l-Arabiyye, Dimeşk, 2. Baskı, 1965.

Mahmud, Ali Mirza, min Ahlâmi'l-Yakaza, Vezaratu'l-İ'lâm, Doha, birinci baskı, 1982.

el-Avadî, Hissa, Kelimâtu'l-Lahni'l-Evvel, Vezarattu'l-Î'lâm, Doha, birinci baskı, 1988.

Âl Sâni, Mübarek İbn. Seyf, el-Â'mâlu's-Şi'riyye, el-Meclisu'l-Vatanî li's-Sekâfeti ve'l-Fünûn ve't-Türâs, Doha, ikinci baskı, 2008.

el-Cabir, Ahmet Yusuf, el-Divan, derleme ve tahkik: Yahya el-Cebûrî ve Muhammed Abdurrahim Kâfûd, Merkezu'l-Vesaik ve'd-Dirasati'l-İnsaniyye, Camiatu Katar, tarihsiz.

Âl-Sâni, Ali ibn. Suud, fî Ğadîri'z-Zikrayat, Dâru's-Sekâfe, Doha, birinci baskı, 1986, c. I.

el-Mutavva, Muhammed Ahmed, Zikrayât ve Emânî, Vezâratu'l-Î'lâm, Doha, birinci baskı, 1989.

Mutran, Halil, Dîvanu'l-Halil, Dâru Maron Abbud, Beyrut, tarihsiz, c. 1.

el-Yâfi, Abdülkerim, Dirasat Fenniyye fî'l-Edebi'l-Arabi, Dimeşk, birinci baskı, 1963.

el-Atiyye, Muhammed b. Halife, Zâkiratun Bilâ Ebvab:

<http://www.mohamadkhalifa.com/p1.php>

el-Muâvede, Abdurrahman, Divanu'l-Muâvede, Bahreyn, 1942.

Kabbânî, Nizar, el-A'mâlu's-Şi'riyye'l-Kâmile, Menşûrâtü Dâri Nizar Kabbânî, Beyrut, tarihsiz, c. 1.

İbnu'l-Fârid, ed-Divan, Müessesetu'l-Matbuati'l-İslamiyye, Kahire, tarihsiz.

Knox, I, en-Nazariyyatu'l-Cemaliyye: Kant – Hegel – Sshopenhauer, terc: Muhammed şefik Şiya, Menşurat Bahsun es-Sekafiyye, 1. Baskı, 1985.

Charles Lalo, Mebadiu İlmi'l-Cemal, terc. Halil Şatta, Daru Dimeşk, 1982.

Bellur, Nayif, İlmu'l-Cemal, Menşuratu Camiati Dimeşk, 6. Baskı, 2002-2003.

Soriau, Etienne, el-Cemaliyye abra'l-Usur, tercüme: Mişal Âsi, Menşuratu

Uveydat, Beyrut-Paris, 2. Baskı, 1982.

Stolnitz, Jerome, en-Nakdu'l-Fenni, tercüme: Fuad Zekeriyya, el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirasat ve'n-Neşr, Beyrut, 2. Baskı, 1981.

Kutba, Muhammed Abdullah, el-A'malu's-Şi'riyye'l-Kamile, Usratu's-Şair, 1. Baskı, 2006.

Abdüssabur, Salah, ed-Divan, Daru'l-Avde, Beyrut, 1973, c. 3.

el-Ensari, Muhammed b. Abdullah, Reşfâtun min Rahiki'l-Umr, yazarın kendi yayını, Doha, 2002.

el-Mutavva, Muhammed Ahmed, Kalb ve Havatır, Vezaratu'l-İ'lam ve's-Sekafe, Doha, 1. Baskı, 1993.

Hayyam, Ömer, Rubâiyyâtü'l-Hayyam, Arapça'ya tercüme: Ahmed Râmî, Mektebetu Garib, Kahire, 1969.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://adab.com/modules.php?name=sh3er&doWhat=shqas&qid=690948&r=%0rc=8>

Şair Muhammed b. halife el-Atiyye'nin şiirinin kaynağı:

<http://www.mohamadkhalifa.com/p1.php>

Mu'cemu'l-Babtin li's-Şuarai'l-Arab el-Muasirin:

<http://albabtainprize.org/Encyclopedia/poet/0596.htm>

MINISTRY OF CULTURE
STATE OF QATAR

marketing@alwaraq.qa / Tel.: +974 442 59 441